

SINTAXA LIMBII LATINE

MORFOLOGIE

FOLOGIE

Handwritten signature: Z. Gre...

From the Department of Psychiatry, University of California, San Francisco, California.

Editura „A N C O R A“, S. Benvenisti & Co.

1929

PREFATA

Această sintaxă a limbii latine este întocmită în conformitate cu noul program analitic al clasei V. Cum însă cartea e menită a fi folosită în tot cursul liceal (clasele V, VI, VII.), am crezut nimerit să preced sintaxa de morfologie, oferind rezumativ elevilor un material învățat în clasele precedente dar la care sunt siliți mereu să se refere pentru a-și îmbogăți cunoștințele.

Iulie 1929

E. Lovinescu

PRONUNȚAREA LIMBII LATINE

I. Literele în limba latină sunt aceleași ca și în l. română. Asupra lor avem de observat, în mod mai deosebit, următoarele :

a) La vocale :

i, înainte de vocală, e uneori în unele privinți consoană, în altele vocală.

El se scrie atunci cu **j** și se citește ca **i** românesc de ex. : **jam** se citește : **iam**.

u, urmat de o vocală, e și el în unele privinți vocală iar în altele consoană. Noi ne-am deprins a-l citi ca un **v** românesc, de ex. : **adversarius** îl citim **ad-ver-sa-ri-us**.

Numai când înaintea acestui **u**, jumătate consoană și jumătate vocală, e un **g** sau **q**, numai atunci se scrie ca **u**, deși îl citim tot ca **v**, de ex. : **qui** se citește **qvi** ; **aqua** se citește **aqva**.

b) La consoane.

s, când e între două vocale, ne-am obișnuit a-l citi ca **z**.

t, când e urmat de **i** și altă vocală, ne-am obișnuit să-l citim ca **f** de ex. : **malitia** se citește la noi : **malifiia** ; numai când are înaintea lui un **t**, **s** sau **x**, se citește tot ca **t**.

Ph se citește ca **f**, de ex. : **Philippus** se citește : **Filippus**.

Th se citește ca **t**, de ex. : **Demosthenes** se citește : **Demostenes**.

Consoanele duble se pronunță amândouă, separat.

c) La diftongi :

ae și oe se pronunță ca e, de ex. :

coeperunt se citește : *ceperunt*; **Catilinae** se citește : *Catiline*.

Când aceste vocale trebuiesc citite separat, punem două puncte pe e, de ex. :

poëta se citește : *po-e-ta*.

II, Vocalele în privința cantității sunt sau lungi, adică cu o pronunțare mai prelungită, sau scurte.

III. Regula accentului în limba latină e următoarea :

Accentul cade pe silaba penultimă (a doua din urmă) când ea e lungă; când e scurtă, el cade pe antepenultima (a treia din urmă) de ex. :

coepérunt; **oratórum**,

însă

Demósthones; **Hércules**.

Pentru a ști cum se accentuiază un cuvânt trebuie, așadar, să cunoaștem cantitatea silabei a doua din urmă.

PRIVIRE RECAPITULATIVĂ ASUPRA MORFOLOGIEI

I. Substantivul

1. În limba latină avem 5 declinări și anume:

1. Decl. I	cu tema sfârșită în a	genet. în ae
2. " II	" " " " u	" " i
3. " III	" " " în consoană sau voc. i	" " is
4. " IV	" " " " u	" " us
5. " V	" " " " e	" " ei

2. Declinarea latină se face prin *sufixe cazuale* ce se alipesc pe lângă temă.

DECLINAREA I.

1. Substantivele ce se termină la nominativ în **a** și la genetiv în **ae** sunt de declinarea I, Iată cum se declină un cuvânt de declinarea I:

silva = pădure.

	Sing.	Plur.
N.	<i>silv-a</i>	<i>silv-ae</i>
G.	<i>silv-ae</i>	<i>silv-arum</i>
D.	<i>silv-ae</i>	<i>silv-is</i>
Ac.	<i>silv-am</i>	<i>silv-as</i>
Ab.	<i>silv-a</i>	<i>silv-is</i>
V.	<i>silv-a</i>	<i>silv-ae</i>

2. După cum se vede, declinarea latină se face cu ajutorul unor *sufixe* și nu cu ajutorul articolului ca în românește, deoarece **articolul în limba latină nu există**.

3. Limba latină are un caz mai mult și anume **ablativul**, care se traduce prin substantivul însoțit de vre-o prepoziție, de ex.: *magna audacia* = cu mare îndrăzneală.

4. Ablativul singular, spre deosebire de nominativ și vocativ, e terminat prin un *a* lung.

5. Substantivele de decl. I sunt *feminine*, afară de câteva ce arată o ființă sau o ocupație bărbătească, ca de ex.: *nauta*=corăbier; *agricola*=agricultor; *incola*=locuitor; *poeta*=poet, etc., care sunt masculine.

6. *Particularități la declinarea I*. La declinarea I cuvintele **dea** (zeiță) și **filia** (fiică) fac la dativ și ablativ plural **deabus** și **filiabus**, când sunt alături de **filiis** și **deis**, dativale și ablativale plurale dela **deus** și **filius**, tocmai spre a se deosebi de aceste din urmă forme.

Substantivele grecești de declinarea I. Substantivele de origine grecească de declinarea I sunt masculine și feminine și se declină astfel:

	Masculine		Feminine
N.	<i>Aene-as</i>	<i>comet-es</i>	<i>music-e</i>
G.	<i>Aene-ae</i>	<i>comet-ae</i>	<i>music-ee</i>
D.	<i>Aene-ae</i>	<i>comet-ae</i>	<i>music-ae</i>
Ac.	<i>Aene-an</i>	<i>comet-en</i>	<i>music-en</i>
V.	<i>Aene-a</i>	<i>comet-e</i>	<i>music-e</i>
Ab.	<i>Aene-a</i>	<i>comet-e</i>	<i>music-e</i>

Pluralul e regulat și se declină ca cel al cuvântului *silva*.

DECLINAREA II.

I. Substantivele care au la nominativ singular terminația **us** și la genitiv **i** sunt de declinarea II. Iată cum se declină un substantiv de declinarea II în **us**.

populus = popor.

	Sing.	Plur.
N.	<i>popul-us</i>	<i>popul-i</i>
G.	<i>popul-i</i>	<i>popul-orum</i>
D.	<i>popul-o</i>	<i>popul-is</i>
Ac.	<i>popul-um</i>	<i>popul-os</i>
Ab.	<i>popul-o</i>	<i>popul-is</i>
Voc.	<i>popul-e</i>	<i>popul-i</i>

Substantivele de declinarea II în **us** sunt mai toate **masculine**, afară de numele de arbori, de țări și orașe, care sunt de genul feminin.

II. Tot de declinarea II avem și unele substantive terminate în **er**, genitiv-**i**.

Iată cum se declină ele:

puer = copil **magister** = profesor.

	Sing.	Plur.	Sing.	Plur.
N.	<i>puer</i>	<i>puer-i</i>	<i>magister</i>	<i>magistr-i</i>
G.	<i>puer-i</i>	<i>puer-orum</i>	<i>magistr-i</i>	<i>magistr-orum</i>
D.	<i>puer-o</i>	<i>puer-is</i>	<i>magistr-o</i>	<i>magistr-is</i>
Ac.	<i>puer-um</i>	<i>puer-os</i>	<i>magistr-um</i>	<i>magistr-os</i>
Ab.	<i>puer-o</i>	<i>puer-is</i>	<i>magistr-o</i>	<i>magistr-is</i>
V.	<i>puer</i>	<i>puer-i</i>	<i>magister</i>	<i>magistr-i</i>

La această declinare avem următoarele observații de făcut:

a) Unele substantive păstrează pe *e* din *er* în toată declinarea, pe când altele au pe *e* numai la nominativ și voc. singular, de ex.: *puer*, *pueri*; dar *magister*, *magistr(e)i*.

b) În privința declinării substantivele în *er* se ase-

mână cu cele în **us**, cu excepția vocativului singular, care la primele e egal cu nominativul, iar la cele în **us** este în **e**.

c) Toate substantivele în **er** sunt *masculine* afară de *numele de copaci*.

Sunt câteva substantive de declinarea II, terminate în **r**, care se declină ca *puer*. Vom avea deci : **vir** (bărbat), **virī, viro, virum**, etc.

Și aceste substantive sunt masculine.

III. Substantivele neutre în **um**, gen. I se declină :

periculum = primejdie.

	Sing.	Plur.
N.	<i>pericul-um</i>	<i>pericul-a</i>
G.	<i>pericul-i</i>	<i>pericul-orum</i>
D.	<i>pericul-o</i>	<i>pericul-is</i>
Ac.	<i>pericul-um</i>	<i>pericul-a</i>
Ab.	<i>pericul-o</i>	<i>pericul-is</i>
V.	<i>pericul-um</i>	<i>pericul-a</i>

Declinarea acestor substantive e la fel cu cea a substantivelor în **us**, cu singura deosebire că *la declinarea neutrelor* nominativul, acuzativul și vocativul singular și plural *sunt totdeauna egale*, având **um** la singular și **a** la plural.

Particularități la decl. II.

La declinarea II avem următoarele de observat :

a) Substantivele terminate în **ius** sau **ium** au genetivul sing. în **ii** sau contractat în **i**.

de ex. : *ingenium* gen. *ingenii* sau *ingeni*
Iunius „ *Iunii* sau *Iuni*

b) Substantivele în **ius** nu fac vocativul sing. în **ie** ci în **i**.

de ex. : *Arminius* voc. *Armini* (nu *Arminie*)
Iulius „ *Iuli* (nu *Iulie*)
filius „ *filii* (nu *filie*)

Aceeași particularitate o are și adj. posesiv **meus** la voc. sing. masc. Vom avea : **mi filii** ! = fiul meu !

c) Cuvântul **deus** are următoarele forme deosebite :

Voc. sing.	deus
Nom. voc. pl.	dei, dii sau di
Dat. și Abl. pl.	dels, diis , sau dis

Substantivele grecești de declinarea II.

Substantivele grecești de declinația II sunt masculine terminate în **eus** și feminine în **os**. Declinarea lor e astfel :

	Masc.	Femin.
N.	<i>Orph-eus</i> , Orfeu	<i>Rhod-os</i> , Rodos
G.	<i>Orph-eos</i>	<i>Rhod-i</i>
Dat.	<i>Orph-ei</i>	<i>Rhod-o</i>
Ac.	<i>Orph-ea</i>	<i>Rhod-on</i>
Voc.	<i>Orph-eu</i>	<i>Rhod-e</i>
Abl.	<i>Orph-eo</i>	<i>Rhod-o</i>

DECLINAREA III.

Genetivul declinării III este totdeauna în **is**, dar nominativul e foarte variat. Totuși putem deosebi două clase mari :

1. Substantivele, care la nominativ și vocativ au silabe mai puține decât la celelalte cazuri ale singularului și de aceea se numesc *imparisilabice*.

2. Substantivele, care au același număr de silabe la toate cazurile singularului și de aceea se numesc *parisilabice*.

N E U T R E			
Sing. N. Ac. V. G. D. Ab.	<i>mar·e</i> = mare <i>mar-is</i> <i>mar-i</i> <i>mar-i</i>	Plur: N. Ac. V. G. D. și Ab.	<i>mar-is</i> <i>mar-lum</i> <i>mar-lbus</i>
Sing. N. Ac. V. G. D. Ab.	<i>animal</i> = animal <i>animal-is</i> <i>animal-i</i> <i>animal-i</i>	Pl. N. Ac. V. G. D. și Ab.	<i>animal-la</i> <i>animal-lum</i> <i>animal-ibus</i>

Sunt de observat următoarele:

a) Aceste substantive au tema vocalică în *i*, pe care o **af**lăm lăsând la o parte pe **um** dela genitiv plural.

b) Masculinele și femininele au nominativul în **is**, sau **es**, cele neutre însă au în **e** (de ex. *mare*); unele substantive neutre au pierdut pe **e** final rămânând terminate într'o consoană ca și substantivele imparisilabice, de ex. *animal* (= *animale*). Totuși declinarea lor urmează declinarea parisilabică.

c) Declinarea substantivelor parisilabice este egală cu cea a subst. imparisilabice. În mod deosebit, subst. parisilabice au genitivul plural în **lum** în loc de **um**, și neutrele au abl. sing. în **i** în loc de **e** și nom., ac, și voc. plural în **la** în loc de **a**. Acest **i** știm însă că e din tema cuvântului.

Particularități la declinarea III.

1. La declinarea III-a avem următoarele substantive neregulate a căror declinare e precum urmează:

1) Juppiter s. m. = Joe:

N. V.	<i>Juppiter</i>
G.	<i>Jovis</i>
D.	<i>Jovi</i>
Ac.	<i>Jovem</i>
Ab.	<i>Jove</i>

2) vis (s. f.) = putere:

S.	Pl.
N. V. <i>vis</i>	N. Ac. V. <i>vires</i>
Ac. <i>vim</i>	G. <i>virium</i>
Ab. <i>vi</i>	D. <i>viribus</i>

Celelalte cazuri lipsesc.

3) bos. (s. m.) = bou:

S.	Pl.
N. V. <i>bos.</i>	N. Ac. V. <i>boves</i>
G. <i>bovis</i>	G. <i>boum</i>
D. <i>bovi</i>	D. Ab. <i>bubus</i>
Ac. <i>bovem</i>	
Ab. <i>bove</i>	

4) iter (s. n.) = drum:

S.	Pl.
N. Ac. V. <i>iter</i>	N. Ac. V. <i>itineri</i>
G. <i>itineris</i>	G. <i>itinerum</i>
D. <i>itineri</i>	
Ab. <i>itineri</i>	D. Ab. <i>itineribus</i>

5) **caro (s. f.) = carne :**

S	Pl.
N. V. <i>caro</i>	N. Ac. V. <i>carnes</i>
G. <i>carnis</i>	G. <i>carnium</i>
D. <i>carni</i>	D. <i>carnibus</i>
Ac. <i>carnem</i>	
Ab. <i>carne</i>	

6) **sanguis (s. m.) = sânge :**

N. V. <i>sanguis</i>
G. <i>sanguinis</i>
D. <i>sanguini</i>
Ac. <i>sanguinem</i>
Ab. <i>sanguine</i>

7) **senex (s. m.) = bătrân :**

S.	Pl.
N. V. <i>senex</i>	N. Ac. V. <i>senes</i>
G. <i>senis</i>	G. <i>senum</i>
D. <i>seni</i>	
Ac. <i>senem</i>	D. Ab. <i>senibus</i>
Ab. <i>sene</i>	

8) **nix (s. f.) = zăpadă .**

S.	Pl.
N. V. <i>nix</i>	N. Ac. V. <i>nives</i>
G. <i>nivis</i>	G. <i>nivium</i>
D. <i>nivi</i>	D. Ab. <i>nivibus</i>
Ac. <i>nivem</i>	
Ab. <i>nive</i>	

Substantivele grecești de declinarea III.

La această declinare avem :

La Sing.

1. Nom. în **on** în loc de **o**

Agamemnon, gen. *Agamemnonis*

2. Acuzative în **a** în loc de **em**

n. *aer* ac. *aera*; *Agamemnon*, ac. *Agamemnona*

n. *aether* ac. *aethera*; *Pan* ac. *Pana*

La plural.

1. Neutrele în *ma* (= *matis*) au două genetive și dat. abl. plural.

Poema, *poematis* g. pl. *poemat-um*

poemat-orum

dat. abl. *poemat-ibus*

poemat-is

2. Acuzative în **-as** în loc de **-es**

Arcas, *Arcadian* ac. pl. *Arcad-as*

DECLINAREA IV.

Substantivele care au genetivul în **us** sunt de declinarea IV. Ele pot fi masculine, feminine sau neutre.

Substantivele de declinarea IV se declină astfel :

M A S C U L I N E			
S. N. V.	<i>exercit-us = armată</i>	P. N. Ac. V.	<i>exercit-us</i>
G.	<i>exercit-us</i>	G.	<i>exercit-uum</i>
D.	<i>exercit-ul</i>	D. Ab.	<i>exercit-ibus</i>
Ac.	<i>exercit-um</i>		
Ab.	<i>exercit-u</i>		
N E U T R E			
Sing. N. Dat. Ac. Voc.	<i>corn-u</i>	Plur. N. Ac. V.	<i>corn-ua</i>
Gen.	<i>corn-us</i>	G.	<i>corn-uum</i>
		D. Ab.	<i>corn-ibus</i>

La declinarea IV avem cuvântul:

domus (s. f.) = casă, care are și forme de declinarea II:

	S.	Pl.
N.	<i>domus</i>	<i>domus</i>
G.	<i>domus</i>	<i>domorum</i> și <i>domuum</i>
D.	<i>domui</i>	<i>domibus</i>
Ac.	<i>domum</i>	<i>domos</i>
Ab.	<i>domo</i>	<i>domibus</i>

DECLINAREA V

Substantivele care au genitivul în ei sunt de declinarea V. Ele sunt mai toate feminine.

Iată cum se declină un substantiv de declinarea V:

Singular		Plural	
N. V.	<i>r-es</i>	N. Ac. V.	<i>r-es</i>
G.	<i>r-el</i>	G.	<i>r-erum</i>
D.	<i>r-el</i>	D. Ab.	<i>r-ebus</i>
Ac.	<i>r-em</i>		
Abl.	<i>r-e</i>		

II. Adjectivul

ADJECTIVELE DE DECLINAREA I și II

Unele adjective au trei terminații în

{	us, a um
	sau
	er, a, um

Iată cum se declină aceste adjective:

a) în **us, a, um**.

S I N G U L A R			
	M.	F.	N.
N.	<i>doctus</i>	<i>docta</i>	<i>doctum</i>
G.	<i>docti</i>	<i>doctae</i>	<i>docti</i>
D.	<i>docto</i>	<i>doctae</i>	<i>docto</i>
Ac.	<i>doctum</i>	<i>doctam</i>	<i>doctum</i>
Ab.	<i>docto</i>	<i>docta</i>	<i>docto</i>
V.	<i>docte</i>	<i>docta</i>	<i>doctum</i>

P L U R A L			
	M.	F.	N.
N.	<i>docti</i>	<i>doctae</i>	<i>docta</i>
G.	<i>doctorum</i>	<i>doctorum</i>	<i>doctarum</i>
D.	<i>doctis</i>	<i>doctis</i>	<i>doctis</i>
Ac.	<i>doctos</i>	<i>doctas</i>	<i>docta</i>
Ab.	<i>doctis</i>	<i>doctis</i>	<i>doctis</i>
V.	<i>docti</i>	<i>doctae</i>	<i>docta</i>

b) în **er a, um**.

S I N G U L A R			
	M.	F.	N.
N.	<i>pulcher</i>	<i>pulchra</i>	<i>pulchrum</i>
G.	<i>pulchri</i>	<i>pulchrae</i>	<i>pulchri</i>
D.	<i>pulchro</i>	<i>pulchrae</i>	<i>pulchro</i>
Ac.	<i>pulchrum</i>	<i>pulchram</i>	<i>pulchrum</i>
Ab.	<i>pulchro</i>	<i>pulchra</i>	<i>pulchro</i>
V.	<i>pulcher</i>	<i>pulchra</i>	<i>pulchrum</i>

P L U R A L			
N.	<i>pulchri</i>	<i>pulchrae</i>	<i>pulchra</i>
G.	<i>pulchrorum</i>	<i>pulchrarum</i>	<i>pulchrorum</i>
D.	<i>pulchris</i>	<i>pulchris</i>	<i>pulchris</i>
Ac.	<i>pulchros</i>	<i>pulchras</i>	<i>pulchra</i>
Ab.	<i>pulchris</i>	<i>pulchris</i>	<i>pulchris</i>
V.	<i>pulchri</i>	<i>pulchrae</i>	<i>pulchra</i>

Avem de făcut următoarele observații:

1. Adjectivele în **us** și **er** la masculin, **um** la neutru se declină ca substantivele de declinarea II; femininele în **a** se declină ca substantivele de declinarea I.

2. Am văzut că substantivele de declinarea II terminate în **er** au două clase: unele care păstrează pe **e** în tot cursul declinării, și altele care îl păstrează numai la nominativ și voc. singular,

Deasemenea și adjectivele de 3 terminații cu **er** la nominativ singular și masculin, păstrează sau pierd pe **e** în restul declinării.

Astfel avem:

M.	F.	N.
<i>pulchr-er</i> <i>pulchr-l</i>	<i>pulchr-a</i> <i>pulchr-ae</i>	<i>pulchr-um</i> <i>pulchr-i, etc.</i>

și pe de altă parte:

M.	F.	N.
<i>miser</i> <i>miser-l</i>	<i>miser-a</i> <i>miser-ae</i>	<i>miser-um</i> <i>miser-i, etc.</i>

II. ADJECTIVELE DE DECLINAREA III.

1. Adjectivele parisilabice.

Și adjectivele de declinarea III se împart în *parisilabice* și *imparisilabice*.

Adjectivele parisilabice sunt de două terminații și se declină astfel:

		M. F.	N.
Sing.	N. V.	<i>brev-is</i>	<i>brev-e</i>
	G.	<i>brev-is</i>	
	D. și Ab.	<i>brev-i</i>	
	Ac.	<i>brev-em</i>	<i>brev-e</i>
		M. F.	N.
Plur.	N. V.	<i>brev-es</i>	<i>brev-ia</i>
	G.	<i>brev-ium</i>	
	D. și Ab.	<i>brev-ibus</i>	
	Ac.	<i>brev-es</i>	<i>brev-ia</i>

Avem următoarele observații de făcut:

1. Adjectivele parisilabice au tema vocalică în **i**.

2. Adjectivele parisilabice au două terminații: **is** la masculin și feminin, **e** la neutru.

3. Declinarea adjectivelor parisilabice e întocmai ca aceea a substantivelor parisilabice, cu singura excepție că adj. parisilabice au și ablativul sing. masculin și feminin tot în **i**.

2. Adjectivele imparisilabice.

Adjectivele imparisilabice, cu tulpină consonantică, sunt de o singură terminație și se declină astfel :

		M. F.	N.
Plur.	N. V. G. D. și Ab. Ac.	<i>potent-em</i>	<i>poten-s</i> (puternic) <i>potent-ls</i> <i>potent-l</i> <i>potens</i>
		M. F.	N.
Plur.	N. Ac. G. D. și Ab.	<i>potent-es</i>	<i>potent-ia</i> <i>potent-ium</i> <i>potent-ibus</i>

Observăm următoarele :

Adjectivele imparisilabice au o singură formă la nominativul singular al tuturor genurilor, de ex. : *potens* (m. f. și neutru), *sapiens* etc.

Vom avea deci : homo *potens* ; mulier *potens* ; animal *potens*.

Restul declinării e tocmai ca la adjectivele parisilabice (cu tema vocală) ; prin urm. cu abl. singular în *l* și gen. plur. în *ium*.

PARTICULARITĂȚI LA ADJECT. DE DECLINAREA III.

1. La adjectivele parisilabice

1. Am văzut că adjectivele *parisilabice* (cu tema vocalică), au două terminații : *ls* (m. și f.) și *e* (neutru).

Sunt însă câteva adjective cu tema vocalică care au 3 terminații ; *er* (m), *is* (f), *e* (n). Declinarea lor, cu excepția nom. voc. sing. masc., e identică cu aceea a adjectivelor parisilabice. Iată câteva din adjectivele cu 3 terminații :

F.	M.	N.
<i>acer,</i>	<i>acris,</i>	<i>acre</i> = <i>ager</i> .
<i>alacer,</i>	<i>alacris,</i>	<i>alacre</i> = <i>vesel, vioiu.</i>
<i>celeber,</i>	<i>celebris,</i>	<i>celebre</i> = <i>vestif.</i>
<i>celer,</i>	<i>celeris,</i>	<i>celere</i> = <i>iute.</i>
<i>saluber,</i>	<i>salubris,</i>	<i>salubre</i> = <i>sănătos.</i>
<i>pedester,</i>	<i>pedestris,</i>	<i>pedestre</i> = <i>pedestru.</i>
<i>equester,</i>	<i>equestris,</i>	<i>equestre</i> = <i>equestru, etc.</i>

Numai *celer* are pe *e* în temă, celelalte sunt de categoria lui *pulcher*, cu *e* adăugat pentru trebuințe de pronunțare ușoară.

2. La adjectivele imparisilabice

Știm că adjectivele *imparisilabice* (cu temă consonantică) au o singură terminație și în declinare au :

i la abl. sing.
ium la gen. plur.
ia la nom. plur. neutru.

Sunt însă unele adjective imparisilabice care se declină ca substantivele imparisilabice, adică au : *e* la abl. sing., *um* la gen. pl. ; și *a* la n. pl. neutru.

Și anume :

a) Toate comparativele de ex.: *interior*, ab. s. *interiore*; gen. pl. *interiorum*; n. pl. neutru *interiora*.

b) Adjectivele:

	Abl. S.	Gen. P.
<i>dives,</i> <i>pauper,</i> <i>princeps,</i> <i>particeps,</i> <i>compos,</i> <i>velus,</i>	<i>divite,</i> <i>paupere,</i> <i>principe,</i> <i>participe,</i> <i>compote,</i> <i>velere,</i>	<i>divitum</i> = bogat. <i>pauperum</i> = sărac. <i>principum</i> = cel dintâiu. <i>participum</i> = partaş. <i>compotum</i> = stăpân pe sine. <i>veterum</i> = bătrân.

COMPARAȚIA ADJECTIVELOR

În latinește avem trei grade de comparație ca și în românește:

a) *Gradul pozitiv*, când arătăm că o faptură are o însușire oarecare de ex.: homo *audax* = om îndrăzneț; *audax* e la pozitiv.

b) *Gradul comparativ*, când arătăm că însușirea e mai înaltă decât cea a altora, de ex.: homo *audacior* = om mai îndrăzneț.

c) *Gradul superlativ*, când arătăm o însușire posedată în gradul cel mai înalt, de ex.: homo *audacissimus* = om foarte îndrăzneț sau cel mai îndrăzneț.

1. *Comparativul* în latinește se formează adăugând pe *ior* (la masculin și feminin) și *ius* (neutru) în locul lui *i* și *is* dela genitivul adjectivului. Vom avea:

audox, audac-is, comp. m. f. *audacior*, n. *ius*.

Comparativul se declină apoi ca un substantiv de declinarea III imparisilabilă.

	M. F.	N
Sing. N. G. D. Ac Ab.	<i>audactor</i> <i>audactoris</i> <i>audactori</i> <i>audactorem</i> <i>audactore</i>	<i>audacius</i> <i>audacioris</i> <i>audaciori</i> <i>oudacius</i> <i>audactore</i>
Plural N. Ac. V G. D.	<i>audactores</i> <i>eudactorum</i> <i>audactoribus</i>	<i>audaciora</i> <i>oudaciorum</i> <i>audactoribus</i>

Făptura cu care se face comparația se pune uneori în acelaș caz ca și comparativul cu care se leagă apoi prin *quam*, sau se pune în ablativ fără a se legă cu vreo particulă:

Astfel vom avea:

Fiul e mai îndrăzneț ca tatăl =

Filius est *audactor quam pater*; sau

Filius est *audactor patre*.

2. *Superlativul* se exprimă prin terminația *issimus, a, um*, alipită tot în locul terminației *i*, sau *is*, a genitivului.

Vom avea deci:

<i>audox, audac-is</i> <i>longus, long-i</i>	<i>audac-issimus, a, um</i> <i>long-issimus, a, um</i>
---	---

Avem însă o particularitate de observat:

Adjectivele în *er* au superlativul în *rimus* alipit chiar la forma adjectivului, pus la nominativ. Așa de ex.:

<i>acer, acr-ior</i>	<i>acer-rimus</i>
<i>pulcher, pulchr-ior</i>	<i>pulcher-rimus</i>

Superlativul astfel format se declină apoi ca un adjectiv de 3 finale, ca de ex.: *doctus, o, um*.

Obiectul de comparație al superlativului se exprimă:

1. Prin genitiv plural: *audacissimus omnium* = cel mai îndrăzneț din toți.
2. Prin acuzativ plural cu *inter*: *audacissimus inter omnes*.
3. Prin abl. plur. cu *ex*: *audacissimus ex omnibus*.

Particularități la comparația adjectivelor

1. Următoarele adjective în *ilis* fac superlativul în *illimus* adică cu *limus* adăugat la tema genitivului sing.:

<i>facilis, e</i> (ușor)	<i>facil-limus</i>
<i>difficilis, e</i> (greu)	<i>difficil limus</i>
<i>similis, e</i> (asemenea)	<i>simil-limus</i>
<i>dissimilis, e</i> (neasemenea)	<i>dissimil-limus</i>
<i>humilis, e</i> (umil)	<i>humil-limus</i>
<i>gracilis, e</i> (subțire)	<i>gracil-limus</i>

2. Adjectivele terminate în *ficus, dicus, volus*, au gradele de comparație în *entior, entius; entissimus, a, um*.
De pildă:

benevolus (binevoitor) *benevolentior, ius*;
benevolentissimus, a, um.
magnificus (măreț) *magnificentior, ius*;
magnificentissimus, a, um.

3. Adjectivele terminate în *eus, ius, uus*, fac comparativul cu *magis* și superlativul cu *maxime*. De ex.:

necessarius (necesar); C. *magis necessarius*; S. *maxime*
[*necessarius*].
pius (pios); C. *magis pius*; S. *maxime pius*.

4. Sunt unele adjective care au comparativ și superlativ fără a avea și pozitiv. Cele mai multe au ca tulpină o prepoziție. Ele sunt:

<i>(intra)</i>	<i>interior, ius</i> (dinăuntru)	<i>intimus, a, um</i> .
<i>(extra)</i>	<i>exterior, ius</i> (dinafară)	<i>extremus, a, um</i> .
<i>(prope)</i>	<i>propior, ius</i> (mai aproape)	<i>proximus, a, um</i> .
<i>(circa)</i>	<i>citerior, ius</i> (de dincoace)	<i>citimus, a, um</i> .
<i>(prae)</i>	<i>prior, ius</i> (cel dintâiu din doi)	<i>primus, a, um</i> .
<i>(ultra)</i>	<i>ulterior, ius</i> (de dincolo)	<i>ultimus, a, um</i> .
	<i>deterior, ius</i> (mai rău)	<i>deterimus, a, um</i> .
	<i>potior, ius</i> (preferabil)	<i>potissimus, a, um</i> .

5. Sunt unele adjective care au un pozitiv ce se întrebuințează la plural ca substantiv și au câte două superlativ cu înțeles deosebit. De ex.:

<i>Inferi-orum</i> (zeii din infern); <i>inferior</i> :	<i>infimus</i> cel mai mic. <i>imus</i> , cel mai adânc,
<i>Superi-orum</i> (zeii din cer); <i>superior</i> :	<i>supremus</i> , cel din urmă (în timp). <i>summus</i> , cel mai înalt.
<i>Posteri-orum</i> (urmașii); <i>posterior</i> :	<i>postremus</i> , cel din urmă <i>postumus</i> , cel născut după moartea tatălui.

6. Sunt 6 adjective care au gradele de comparație absolut neregulate. Ele sunt:

<i>bonus</i> (bun), <i>mellior, melius</i>	<i>optimus, a, um</i> .
<i>malus</i> (rău), <i>pejor, pejus</i>	<i>pessimus, a, um</i> .
<i>magnus</i> (mare) <i>major, majus</i>	<i>maximus, a, um</i> .
<i>parvus</i> (mic), <i>minor, minus</i>	<i>minimus, a, um</i> .
<i>multus</i> (mult) <i>plus (a), plures</i> (n. pl. m. și f.)	<i>plurimus, a, um</i>
<i>plura</i> (nom. n. pl.)	
<i>plurium</i> (g. pl.)	

III. Pronumele

1. Pronumele personal

Pronumele personal se declină astfel:

PERSONA I			PERSONA II				
S.	{	N. V.	ego = eu	S.	{	N. V.	tu = tu
		G.	mei			G.	tui
		D.	mihi			D.	tibi
		Ac.	me			Ac.	te
		Ab	me			Ab	te
P.	{	N. V.	nos = noi	P.	{	N. V.	vos = voi
		G.	{ nostri			G.	{ vestri
		D.	{ nostrum			D.	{ vestrum
		Ac.	nobis			Ac.	vobis
		Ab.	nobis			Ab.	vobis

PERSONA III

1. Nerellexiv	2. Reflexiv
Nu există și se înlocuiește cu pronumele demon- strative:	Sing. și Plural
	G. sui
	D. sibi
hic, iste, ille, is,	Ac. se
	Ab. se

2. Pronumele posesiv

Pronumelor persoanele le corespund adjectivele posesive care au următoarele forme:

meus, mea, meum = al meu; corespunde lui **ego**
noster, nostra, nostrum = al nostru " " **nos**
tuus, tua, tuum = al tău " " **tu**

vester, vestra, vestrum, = al vostru corespunde lui **vos**
suus, sua, suum, = { al său
 " " " " al lor " " se

Aceste adjective posesive se declină ca adjectivele de 3 terminații.

O singură excepție: **meus** face la vocativ **mi**.

3. Pronumele demonstrativ.

Pronumele demonstrative sunt următoarele:

- 1) **is, ea, id** = acest, aceasta, acest.
- 2) **hic, haec, hoc** = acesta, aceasta (de aici) sau (despre care vorbesc eu).
- 3) **ille, illa, illud** = acela, aceea.
- 4) **iste, ista, istud** = acesta (despre care vorbești tu) aceasta, acesta.
- 5) **idem, eadem, idem** = acelaș, aceeaș, acelaș.
- 6) **ipse, ipsa, ipsum** = însuș, însăș, însuși.

Iată cum se face declinarea acestor pronume demonstrative:

- 1) **is, ea, id** = acest, aceasta, acest (de aici sau despre care vorbesc eu).

SINGULAR				PLURAL			
	M.	F.	N.		M.	F.	N.
N.	hic	haec	hoc	N.	hi	hae	haec
G.	hujus	hujus	hujus	G.	horum	harum	horum
D.	hunc	hunc	hunc	D.	his	his	his
Ac.	hunc	hanc	hoc	Ac.	hos	has	haec
Ab.	hunc	hanc	hoc	Ab.	his	his	his

2. **iste ista, istud** = acesta (despre care spui tu),
aceasta, acesta.

SINGULAR				PLURAL		
	M.	F.	N.	M.	F.	N.
N.	<i>iste</i>	<i>ista</i>	<i>istud</i>	<i>iste</i>	<i>istae</i>	<i>ista</i>
G.		<i>istius</i>		<i>istorum</i>	<i>istorum</i>	<i>istorum</i>
D.		<i>istli</i>			<i>istis</i>	
Ac.	<i>istum</i>	<i>istam</i>	<i>istud</i>	<i>istos</i>	<i>istas</i>	<i>ista</i>
Ab.	<i>isto</i>	<i>ista</i>	<i>isto</i>		<i>istis</i>	

3. **is, ea, id** = acesta, aceasta acesta.

SINGULAR				PLURAL		
	M.	F.	N.	M.	F.	N.
N.	<i>is</i>	<i>ea</i>	<i>id</i>	<i>ii</i>	<i>ene</i>	<i>ea</i>
G.		<i>ejus</i>		<i>eorum</i>	<i>earum</i>	<i>eorum</i>
D.		<i>ei</i>			<i>iis</i>	
Ac.	<i>eum</i>	<i>eam</i>	<i>id</i>	<i>eos</i>	<i>eas</i>	<i>ea</i>
Ab.	<i>eo</i>	<i>ea</i>	<i>eo</i>		<i>iis</i>	

4. **ipse, ipsa, ipsum** = el însuși, ea însăși

SINGULAR				PLURAL		
	M.	F.	N.	M.	F.	N.
N.	<i>ipse</i>	<i>ipsa</i>	<i>ipsum</i>	<i>ipsi</i>	<i>ipsae</i>	<i>ipsa</i>
G.		<i>ipsius</i>		<i>ipsorum</i>	<i>ipsarum</i>	<i>ipsorum</i>
D.		<i>ipsi</i>			<i>ipsis</i>	
Ac.	<i>ipsum</i>	<i>ipsam</i>	<i>ipsum</i>	<i>ipsos</i>	<i>ipsas</i>	<i>ipsa</i>
Ab.	<i>ipso</i>	<i>ipsa</i>	<i>ipso</i>		<i>ipsis</i>	

Pronumele relativ este: **qui, quae, quod** = care

Declinarea lui e următoarea:

PLURAL				SINGULAR		
	M.	F.	N.	M.	F.	N.
N.	<i>qui</i>	<i>quae</i>	<i>quod</i>	<i>qui</i>	<i>quae</i>	<i>quae</i>
G.		<i>cujus</i>		<i>quorum</i>	<i>quarum</i>	<i>quorum</i>
D.		<i>cui</i>			<i>quibus</i>	
Ac.	<i>quem</i>	<i>quam</i>	<i>quod</i>	<i>quos</i>	<i>quas</i>	<i>quae</i>
Ab.	<i>quo</i>	<i>qua</i>	<i>quo</i>		<i>quibus</i>	

5. **Pronumele Interogative.**

1. Pronumele interogative sunt:

a) **quis ? quid ?** = cine ? ce ? Se declină ca și pronumele relativ având forme deosebite numai la n. s. masc. (*quis*) și n. ac. singular neutru (*quid*). Înțelesul său e prenominal: *Quis vocat me ?* = cine mă chiamă ?

b) **qui ? quae ? quod ?** = care ? ce ? Are înțeles adjectival adecă nu se întrebuințează singur, ci se pune pe lângă un substantiv.

Qui locus est hic ? = Ce loc e acesta ?

Se declină întocmai ca și pronumele relativ.

c) un alt pronume interogativ este **uter ? utrum ?** — care din doi.

6. **Adjective pronominale.**

În latinește mai sunt următoarele adjective pronominale :

1. **unus,** *a, um* = un, o.
2. **ullus,** *a, um* = vreunul, vreo.
3. **nullus,** *a, um* = niciunul, nicio.
4. **uter,** *tra, trum* = unul din doi.
5. **neuter,** *tra, trum* = nici unul din doi,

6. *alius*, a, *ud* = altul, alta.
 7. *alter*, *era*, *erum* = unul din doi una din doi.
 8. *solus*, a, *um* = singur, singură.
 9. *totus*, a, *um* = tot, întreg, întreagă.

Toate aceste adjective pronominale au genitivul în *ius*, și dativul în *i*, cu *i* lung, de ex.

solus g. *solius* d. *solī*

uter g. *utrius*, d. *utri* etc.

Numai *alter* face la genitiv *alterius* cu *i* scurt.

7. Pronume nedefinite.

1. Pronumele nedefinite se întrebunțază sau singure și atunci sunt *adevărate pronume* sau se întrebunțază pe lângă un substantiv și atunci sunt *adjective nedefinite*. Iată tabloul lor:

1. Pronumele nedefinite

1. *aliquis*, *aliquid*, = cineva, ceva.
2. *quis*, *quid* = " "
3. *quisquam*, *quaequam*, *quidquam* = cineva (în propozițiile negative).
4. *quispiam*, *quaepiam*, *quidpiam* = cineva (în propozițiile afirmative).
5. *quidam*, *quedam*, *quiddam*, = un oarecare.
6. *quisque*, *quaeque*, *quidque* = oarecare
7. *quivis*, *quaevis*, *quidvis* = oricine vrei.
8. *quilibet*, *quaelibet*, *quidlibet* = oricine îți place.

2. Adjective nedefinite.

1. *aliquis*, *aliqua*, *aliquod*.
2. *quis*, *quae*, *quod*.
3. *quispiam*, *quaepiam*, *quodpiam*.
4. *quidam*, *quaedam*, *quoddam*.
5. *quisque*, *quaeque*, *quodque*.
6. *quivis*, *quaevis*, *quodvis*.
7. *quilibet*, *quaelibet*, *quodlibet*.

Tablou recapitulativ al pronumelor

SINGULAR					PLURAL			
N.	G.	D.	Ac.	Ab.	N.	G.	D. și Abl.	Ac.
Hic Haec Hoc	hujus	huius	hunc hanc hoc	hac hac hoc	hi hae haec	horum harum horum	his	hos has haec
Iste Ista Istud	istius	istī	istum istam istud	isto ista isto	isti istae ista	istorum istarum istorum	istis	istos istos ista
Ille Illa Illud	illius	illī	illum illam illud	illo illa illo	illi illae illa	illorum illarum illorum	illis	illos illas illa
Is Ea Id	eius	ei	eum eam id	eo ea eo	ii sau ei eae ea	eorum earum eorum	eis sau iis	eos eas ea
Ipse Ipsa Ipsum	ipsius	ipsi	ipsum ipsam ipsum	ipso ipsa ipso	ipsi ipsae ipsa	ipsorum ipsarum ipsorum	ipsis	ipsos ipsas ipsa
Qui Quae Quod	cujus	cui	quem quam quod	quo qua quo	qui quae quae	quorum quarum quorum	quibus	quos quas quae
Quis? Quae? Quid?	cujus?	cui?	quem? quam? quid?	quo? qua? quo?	qui? quae? quae?	quorum? quarum? quorum?	quibus?	quos? quas? quae?
Uter? Utra? Utrum?	utrius?	utri?	utrum utram utrum	utro utra utro	utri utrae utra	utrorum utarum utrorum	utris	utros utras utra
Ullus Ulla Ullum	ullius	ulli	ullum ullam ullum	ullo ulla ullo	ulli ullae ulla	ullorum ullarum ullorum	ullis	ullos ullas ulla
Alius Alia Aliud	alius	alii	alium aliam aliud	alio alia alio	alii aliae alia	aliorum aliarum aliorum	aliis	alios alias alia
Alter Alter Alterum	alterius	alteri	alterum alteram alterum	altero altera altero	alteri alterae altera	alterorum alterarum alterorum	alteris	alteros alteras altera

La acest tablou mai adăugăm și două pronume *relative generalizatoare*.

1. **quicumque, quaecumque, quodcumque** = fiecare, oricine (gen. *cujuscumque*).
2. **quisquis, quidquid**, = fiecare, oricine.
mai des întrebuințat la abl. **quoquo**.

Verbul

Conjugarea verbului auxiliar **esse**

1. Verbul auxiliar **esse** = a fi, se conjugă astfel la prezentul indicativ și la timpurile formate dela tulpina lui

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Prezent</i> Sing. 1.	<i>s um</i> = sunt	Sing. 1	<i>s-i-m</i> = să fiu
2.	<i>es</i>	2	<i>s i-s</i>
3.	<i>es-t</i>	3	<i>s-i-t</i>
Plur. 1,	<i>s-u-mus</i>	Plur. 1	<i>s-i-mus</i>
2.	<i>es-tis</i>	2	<i>s-i-tis</i>
3.	<i>s-u-ni</i>	3	<i>s-i-ni</i>
<i>Imperf.</i> Sing. 1	<i>er-a-m</i> = eram	Sing. 1	<i>es-se-m</i> = aș fi
2	<i>er-a-s</i>	2	<i>es-se-s</i>
3	<i>er-a-ni</i>	3	<i>es-se-t</i>
Plur. 1	<i>er-amus</i>	Plur. 1	<i>es-se-mus</i>
2	<i>er-a-tis</i>	2	<i>es-se-tis</i>
3	<i>er-a-ni</i>	3	<i>es-se-ni</i>
<i>Vltor.</i> Sing. 1	<i>er-o</i> = voi fi		
2	<i>er-i-s</i>		
3	<i>er-i-s</i>		
Plur. 1	<i>er-i-mus</i>		
2	<i>er-i-tis</i>		
3	<i>er-u-ni</i>		

IMPERATIVUL			
<i>Prezent</i> Sing. 2	<i>es</i> = fii	<i>Vltor</i> Sing. 2	<i>es-to</i> = să fii
3	<i>es-te</i> = fiți	3	<i>es-to</i>
		Plur. 2	<i>es-tote</i>
		3	<i>s-u-nto</i>
INFINITIVUL			
<i>Prezent es-se</i> = a fi.			

2. Perfectul indicativ al verbului *esse* și timpurile formate din tulpina lui se conjugă astfel :

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Perfect</i> S. 1	<i>fu-i</i> = am fost	<i>Perfect</i> S. 1	<i>fu-er-i-m</i> = aș fi fost
2	<i>fu-i-sti</i>	2	<i>fu-er-i-s</i>
3	<i>fu-i-t</i>	3	<i>fu-er-i-t</i>
P: 1	<i>fu-i-mus</i>	P: 1	<i>fu-er-i-mus</i>
2	<i>fu-i-stis</i>	2	<i>fu-er-i-tis</i>
3	<i>fu-i-runt</i>	3	<i>fu-er-i-nt</i>
<i>Mai mult ca perf.</i> S. 1	<i>fu-er-a-m</i> = fuseseam	<i>Mai mult ca perf.</i> S. 1	<i>fu-is-se-m</i> = să fi fost
2	<i>fu-er-a-s</i>	2	<i>fu-is-se-s</i>
3	<i>fu-er-a-t</i>	2	<i>fu-is-se-t</i>
P: 1	<i>fu-er-a-mus</i>	P: 1	<i>fu-is-se-mus</i>
2	<i>fu-er-a-tis</i>	2	<i>fu-is-se-tis</i>
3	<i>fu-er-a-nt</i>	3	<i>fu-is-se-nt</i>

INDICATIVUL		
<i>Viitorul II</i>	S. 1	<i>fu-er-o</i> = voiū fi fost
	2	<i>fu-erl-s</i>
	3	<i>fu-erl-t</i>
	P. 1	<i>fu-eri-mus</i>
	2	<i>fu-erl-lis</i>
	3	<i>fu-erl-nt</i>

Infinitivul

Perfect fu-lsse = a fi fost.

Viitor. Sing. fut-urum, am, um esse { = a voi a fi sau
Plur. fut-uros, as, a esse { că va fi

O altă formă a infinitivului viitor e : *fore*.

Participiul

Viitor. fut-urum, a, um = care va fi, are a fi.

Vedem că tulpina perfectului e deosebită de cea a prezentului. Tulpina prezentului e *es—*, iar cea a perfectului e *fu*.

Verbul *esse* n'are supin, însă are timpurile care se formează dela tulpina supinului.

Conjugarea compuselor verbului *esse*

Verbul *sum, esse*, are următoarele compuse, ce se conjugă ca și dânsul :

<i>ab-sum</i>	<i>ab-esse</i>	<i>ab-fui</i>	= sunt departe, lipsesc.
<i>de-sum</i>	<i>de-esse</i>	<i>de-fui</i>	= sunt lipsă.
<i>ad-sum</i>	<i>ad-esse</i>	<i>a-fui</i>	= sunt de față.
<i>in-sum</i>	<i>in-esse</i>	<i>in-fui</i>	= sunt înăuntru.
<i>inter-sum</i>	<i>inter-esse</i>	<i>inter-fui</i>	= sunt la mijloc.
<i>ob-sum</i>	<i>ob-esse</i>	<i>of-fui</i>	= sunt de piedică, vatăm.
<i>pro-sum</i>	<i>pro-d-esse</i>	<i>pro-fui</i>	= sunt de folos.
<i>prae-sum</i>	<i>prae-esse</i>	<i>prae-fui</i>	= sunt în frunte.
<i>super-sum</i>	<i>super-esse</i>	<i>super-fui</i>	= sunt pe deasupra, am rămas.

Cel mai însemnat compus al lui *sum* este *possum*
 (= *pot-sum*) = eu pot.

Conjugarea lui este următoarea :

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL
<i>Prezent S. 1</i>	<i>pos-sum</i>	<i>pos-sim</i>
	<i>pot-es</i>	<i>pos-sis</i>
	<i>pot-est</i>	<i>pos-sit</i>
	<i>P. 1. pos-sumus</i>	<i>pos-simus</i>
	<i>pot-estis</i>	<i>pos-sitis</i>
	<i>pos-sunt</i>	<i>pos-sint.</i>
<i>Imperfect S. 1</i>	<i>pot-eram</i>	<i>pos-sem</i>
	<i>pot-eras</i>	<i>pos-ses</i>
	<i>pot-erat</i>	<i>pos-set</i>
	<i>P. 1. pot-eramns</i>	<i>pos-semus</i>
	<i>pot-eralis</i>	<i>pos-selis</i>
	<i>pot-erant</i>	<i>pos-sent</i>

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL
<i>Perfect. S. 1.</i>	<i>pot-ul</i> <i>pot-uisit</i> <i>pot-uit</i>	<i>pot-uërim</i> <i>pot-uëris</i> <i>pot-uërit</i>
<i>P. 1.</i>	<i>pot-uimus</i> <i>pot-uisitis</i> <i>pot-uerunt</i>	<i>pot-uërimus</i> <i>pot-uëritis</i> <i>pot-uërint</i>
<i>M. ca perfect. S. 1</i>	<i>pot-uëram</i> <i>pot-uëras</i> <i>pot-uërat</i>	<i>pot-uissem</i> <i>pot-uissets</i> <i>pot-uisset</i>
<i>P. 1.</i>	<i>pot-uëramus</i> <i>pot-uëraitis</i> <i>pot-uërant</i>	<i>pot-uissemus</i> <i>pot-uissetis</i> <i>pot-uisissent</i>
<i>Vitorul I S. 1.</i>	<i>pot-ero</i> <i>pot-eris</i> <i>pot-erit</i>	
<i>P. 1.</i>	<i>pot-erimus</i> <i>pot-eritis</i> <i>pot-erunt</i>	
<i>Vitorul II S. 1.</i>	<i>pot-uero</i> <i>pot-uëris</i> <i>pot-uërit</i>	
<i>P. 1.</i>	<i>pot-uërimus</i> <i>pot-uëritis</i> <i>pot-uërint</i>	
INFINITIVUL		
<i>Prezent</i>	<i>pos-se</i>	
<i>Perfect</i>	<i>pot-uisse</i>	

CONJUNGAREA ACTIVA

Conjugarea I activă

Verbele de conjugarea I se termină la infinitiv în *are*.
Prezentul indicativ și timpurile conjugării I formate
dela tulpina prezentului se conjugă astfel:

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Prezent S. 1</i>	<i>nuntia-o = vestes</i> <i>nuntia-s</i> <i>nuntia-t</i>	<i>S. 1</i>	<i>nuntie-m = să vestesc</i> <i>nuntie-s</i> <i>nuntie-t</i>
<i>P. 1.</i>	<i>nuntia-mus</i> <i>nuntia-tis</i> <i>nuntia-nt</i>	<i>P. 1.</i>	<i>nuntie-mus</i> <i>nuntie-tis</i> <i>nuntie-nt</i>
<i>Imperf. S. 1</i>	<i>nuntia-ba-m = vesteam</i> <i>nuntia-ba-s</i> <i>nuntia-ba-t</i>	<i>S. 1</i>	<i>nuntia-re-m = ași vesti</i> <i>nuntia-re-s</i> <i>nuntia-re-t</i>
<i>P. 1.</i>	<i>nuntia-ba-mus</i> <i>nuntia-ba-tis</i> <i>nuntia-ba-nt</i>	<i>P. 1.</i>	<i>nuntia-re-mus</i> <i>nuntia-re-tis</i> <i>nuntia-re-nt.</i>
<i>Vitor I. S. 1</i>	<i>nuntia-bo = voi vesti</i> <i>nuntia-bi-s</i> <i>nuntia-bi-t</i>		
<i>P. 1.</i>	<i>nuntia-bi-tis</i> <i>nuntia-bi-nt</i>		

IMPERATIVUL

<i>Prezent S. 2</i>	<i>nuntia = vestește</i>
<i>P. 2</i>	<i>nuntia-te = vestiți</i>
<i>Vitor S. 2</i>	<i>nuntia-to = să vestești</i>
<i>3</i>	<i>nuntia-to = să vestiți</i>
<i>P. 2</i>	<i>nuntia-tote = să vestiți</i>
<i>3</i>	<i>nuntia-nto = să vestească</i>

INFINITIVUL		
<i>Prezent</i>		<i>nuntia-re</i> = a vesti
PARTICIPIUL		
<i>Prezent</i>	N. G.	<i>nuntia-ns</i> = vestind, care vestește <i>nuntia-nt-,is</i> , etc.
GERUNZIUL		
	G. D. Ac. Ab.	<i>nuntia-ndi</i> = spre a vesti <i>nuntia-ndo</i> = vestind <i>nuntia-ndum</i> = spre vestire <i>nuntia-ndo</i> = prin vestire

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
Perfect S. 1	nuntia-v-t=am vestit nuntia-v-isli nuntia-v-it	Perfect S. 1	nuntiav-eri-m=să fi vestit nuntiav-eri-s nuntiav-eri-t
P. 1.	nuntia-v-lmus nuntia-v-lsli nuntia-v-erunt	P. 1.	nuntiav-eri-mus nuntiav-eri-lis nuntiav-eri-nt
Mai mult ca perf. S. 1	nuntiav-era-m=vestisem nuntiav-era-s nuntiav-era-t	Mai mult ca perf. S. 1	nuntiav-isse-m= aș fi fost vestit nuntiav-isse-s nuntiav-isse-t
P. 1	nuntiav-era-mus nuntiav-era-lis nuntiav-era-nt	P. 1	nuntiav-isse-mus nuntiav-isse-lis nuntiav-isse-nt

<i>Viitor II S. 1</i>	<i>nuntiav-ero</i> <i>nuntiav-erl-s</i> <i>nuntiav-erl-t</i>	<i>voi fi vestit</i>	
<i>P. 1</i>	<i>nuntiav-erl-mus</i> <i>nuntiav-erl-lis</i> <i>nuntiav-erl-nt</i>		
INFINITIVUL			
<i>Perfect</i>	<i>nuntiav-isse</i> = a fi vestit		

5. Supinul conjugării I este :

nuntiat-um = spre a vesti

Dela tulpina supinului se mai formează următoarele timpuri :

Infinitivul viitor

S. nuntiat-urum, uram, urum, esse } a voi, a vesti sau
P. nuntiat-uros, uras, ura esse } că va vesti.

Participiul viitor

nuntiat-urus, a, um = are de vestit, care va vesti.

Conjugarea II activă

Verbele de conjugarea II se termină la infinitiv în ero. Prezentul indicativ și timpurile formate dela tulpina prezentului se conjugă astfel :

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Prezent</i> S. 1	<i>dele-o</i> = cu dărâm. <i>dele-s</i> <i>dele-t</i>	<i>Prezent</i> S. 1	<i>dele-a-m</i> = să dărâm. <i>dele-a-s</i> <i>dele-a-t</i>
P. 1	<i>dele-mus</i> <i>dele-tis</i> <i>dele-nt</i>	P. 1	<i>dele-a-mus</i> <i>dele-a-tis</i> <i>dele-a-nt</i>
<i>Imperf.</i> S. 1	<i>dele-ba-m</i> = dărâm <i>dele-ba-s</i> <i>dele-ba-t</i>	S. 1	<i>dele-re-m</i> = aş dărâma <i>dele-re-s</i> <i>dele-re-t</i>
P. 1	<i>dele-ba-mus</i> <i>dele-ba-tis</i> <i>dele-ba-nt.</i>	P. 1	<i>dele-re-mus</i> <i>dele-re-tis</i> <i>dele-re-nt</i>
INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Vilitor</i> S. 1	<i>dele-bo</i> = voi dărâma <i>dele-bi-s</i> <i>dele-bi-t</i>		
P. 1	<i>dele-bi-mus</i> <i>dele-bi-tis</i> <i>delebu-nt</i>		
IMPERATIVUL		INF.NITIVUL	
<i>Prezent</i> S. 2	<i>dele</i> = dărâma	<i>Prezent</i>	<i>dele-re</i> = a dărâma
P. 2	<i>dele-te</i> = dărâmaţi		
<i>Vilitor</i> S. 2	<i>dele-to</i> = să dărâme		
3	<i>dele-to</i> = să dărâme		
P. 2	<i>dele-tote</i> = să dărâmaţi		
3	<i>dele-nto</i> = să dărâme		

PARTICIPIUL		GERUNZIUL	
<i>Prezent</i>	<i>dele-ns, tis</i> = dărâmând, care dărâmă	G	<i>dele-ndi</i> = spre a dărâma
		D.	<i>dele-ndo</i> = dărâmând
		Ab.	<i>dele-ndum</i> = spre dărâmare
		Ac.	<i>dele-ndo</i> = priu dărâmare

2. Perfectul indicativ dela conjugarea II se termină în **e-vi**, aşă de ex. *deleo* face la perfect *dele-vi*. Cele mai multe verbe însă au prefăcut pe acest *evi* în **ui**, aşă de ex. *tace-o* face perfectul *tac-ui*.

Iată cum se conjugă perfectul în **ui** şi formele derivate dela dânsul :

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Perfect</i> S. 1	<i>tac-u-i</i> = am tăcut <i>tac-u-ist</i> <i>tac-u-ii</i>	<i>Perfect</i> S. 1	<i>tacu-eri-m</i> = să fi tăcut <i>tacu-er-is</i> <i>tacu-er-i-t</i>
P. 1	<i>tac-u-imus</i> <i>tac-u-istis</i> <i>tac-u-erunt</i>	P. 1	<i>tacu-eri-mus</i> <i>tacu-eri-tis</i> <i>tacu-eri-nt</i>
<i>Mat mult ca perf.</i> S. 1	<i>tacu-era-m</i> = tăcusem <i>tacu-era-s</i> <i>tacu-era-t</i>	<i>Mat mult ca pref.</i> S. 1	<i>tacu-isse-m</i> = as fi tăcut <i>tacu-isse-s</i> <i>tacu-isse-t</i>
P. 1	<i>tacu-era-mus</i> <i>tacu-era-tis</i> <i>tacu-era-nt</i>	P. 1	<i>tacu-isse-mus</i> <i>tacu-isse-tis</i> <i>tacu-isse-nt</i>

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Vitior II S. 1</i>	<i>tacu-er-o</i> = voi fi tăcut <i>tacu-erl-s</i> <i>tacu-erl-t</i>	<i>Perfect</i>	<i>tacu-lsse</i> = a fi tăcut
<i>P. 1</i>	<i>tacu-erl-mus</i> <i>tacu-erl-tis</i> <i>tacu-erl-nt</i>		

2. Supinul conjugării II este regulat în **e-tum**, așa de ex.: *deleo* face **dele-tum**. Verbele însă care au perfectul în **ui**, fac supinul în **itum**, de ex. *taceo* perf. *tac-ui*, supin *taci-tum* = spre a tăcea.

Dela tema supinului se formează următoarele timpuri:

INFINITIVUL			
<i>Vitior P.</i>	<i>tactl-urum, uram, um esse</i>	} a voi, a tăcea sau că va tăcea	
<i>P.</i>	<i>tactl-uos, uras, a esse</i>		

PARTICIPIUL	
<i>Vitior</i>	<i>tactl-urus, a, um</i> = are de tăcut, care va tăcea.

CONJUGAREA III ACTIVA

Verbele de conjugarea III se termină la infinitiv în **ere**

Iată cum se conjugă prezentul indicativ al conjugării III și timpurile formate dela el:

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Prezent S. 1</i>	<i>vert-o</i> = întorc <i>vert-i-s</i> <i>vert-i-t</i>	<i>Prezent S. 1</i>	<i>vert-a-m</i> = să întorc <i>vert-a-s</i> <i>vert-a-t</i>
<i>P. 1</i>	<i>vert-i-mus</i> <i>vert-i-tis</i> <i>vert-u-nt</i>	<i>P. 1</i>	<i>vert-a-mus</i> <i>vert-a-tis</i> <i>vert-a-nt</i>
<i>Imperf. S. 1</i>	<i>vert-eba-m</i> = înfăceam <i>vert-eba-s</i> <i>vert-eba-t</i>	<i>Imperf. S. 1</i>	<i>vert-ere-m</i> = as înfăcea <i>vert-ere-s</i> <i>vert-ere-t</i>
<i>P. 1</i>	<i>vert-eba-mus</i> <i>vert-eba-tis</i> <i>vert-eba-nt</i>	<i>P. 1</i>	<i>vert-ere-mus</i> <i>vert-ere-tis</i> <i>vert-ere-nt</i>
<i>Vitior S. 1</i>	<i>vert-a-m</i> = voi înfăcea <i>vert-e-s</i> <i>vert-e-t</i>		
<i>P. 1</i>	<i>vert-e-mus</i> <i>vert-e-tis</i> <i>vert-e-nt</i>		

IMPERATIVUL		INFINITIVUL	
<i>Prezent S. 2</i>	<i>vert-e</i> = înfăcea <i>vert-e-t</i>	<i>Prezent</i>	<i>vert-e-re</i> = a înfăcea
<i>Vitior S. 2</i>	<i>vert-i-to</i> = să întorc <i>vert-i-to</i>		
<i>P. 2</i>	<i>vert-i-to</i> <i>vert-u-nto</i>		
PARTICIPIUL			
<i>Prezent vert-e-ns, tis</i> = întorcând, care înfăcea			

GERUNZIUL	
G. D. Ac. Ab.	<i>vert-e-ndi</i> = spre a întoarce <i>vert-e-ndo</i> = întorcând <i>vert-e-ndum</i> = spre întors <i>vert-e-ndo</i> = prin întorcere

Asupra conjugării III-a sunt de observat următoarele :

1. Pentru a afla tema unui verb de conjugarea III trebuie să lăsăm la o parte terminația **e-re** dela infinitiv și nu numai pe **re** ca la celelalte conjugări.

Astfel tema lui *ama-re* este **ama**
 tema lui *dele-re* este **dele**
 însă tema lui *vert-e-re* este **vert**

Fiindcă nu se putea pronunța *vert-re* s'a intercalat un **e** la mijloc care ușurează pronunțarea.

2. Viitorul I se formează, adăugând **am, es, es, et, emus, etis, ent,** și nu **bo, bis, bit,** etc, ca la conjugarea I și II.

1. Perfectul indicativ al conjugării III are forme deosebite.

Așa unele verbe au perf. în **si** de ex. *dico dixi*(=*dic si*). Altele îl au în **i**, de ex. *emo* (cumpăr), *emi*

Indată ce cunoaștem însă perfectul putem conjuga timpurile formate dela tulpina lui. Avem așa dar :

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
Perfect S. 1	<i>vert-i</i> = am întors <i>vert-i-sti</i> <i>vert-i-t</i>	Perfect S. 1	<i>vert-eri-m</i> = să fi întors <i>vert-eri-s</i> <i>vert-eri-t</i>
P. 1	<i>vert-i-mus</i> <i>vert-i-istis</i> <i>vert-e-runt</i>	P. 1	<i>vert-eri-mus</i> <i>vert-eri-tis</i> <i>vert-eri-nt</i>

Mat mult ca perf. S. 1	<i>vert-era-m</i> = întorseam <i>vert-era-s</i> <i>vert-era-t</i>	Mai mult ca perf. S. 1	<i>vert-isse-m</i> = a fi întors <i>vert-isse-s</i> <i>vert-isse-t</i>
P. 1	<i>vert-era-mus</i> <i>vert-era-tis</i> <i>vert-era-nt</i>	P. 1	<i>vert-isse-mus</i> <i>vert-isse-tis</i> <i>vert-isse-nt</i>
Viitor II S. 1	<i>vert-ero</i> = voi fi întors <i>vert-eri-s</i> <i>vert-eri-t</i>		
P. 1	<i>vert-eri-mus</i> <i>vert-eri-tis</i> <i>vert-eri-nt</i>		

INFINITIVUL	
Perfect	<i>vert-isse</i> = a fi întors

Un verb ca **dico**, care face la perfect **dixi**, se va conjuga în chipul următor :

M. m. ca perf. ind. = *dix-era-m*; Perf. subj. = *dix-eri-m*
 Viitorul II ind. = *dix-ero*; M. m. ca perf. subj. = *dix-isse-m*
 infinitiv perfect = *dix-isse*.

2. Și supinul ca și perfectul are două forme :

Unele verbe au sup. în **tum** de ex. *dico*, *dic-tum*. Altele au supinul în **sum** de ex. *verto*, *ver-sum* (=versum).

Vom avea deci :

INFINITIVUL			
Viitor	S. <i>vers-urum</i> , am, um P. <i>vers-uros</i> , as, a	} <i>esse</i>	a voi a întoa.ce, sau că va întoarce
PARTICIPIUL			
Viitor <i>vers-urus</i> , a um = care se va întoarce. iar <i>dico</i> va face:			
INFINITIVUL		PARTICIPIUL	
Viitor	<i>dict-urum esse</i>	Viitor	<i>dict-urus</i> , a, um

Observații generale asupra conjugării III

Conjugarea III are înfățișarea cea mai neregulată. Iată unele lucruri ce sunt de observat :

Uneori tulpina perfectului și a supinului se prezintă altfel decât a prezentului. Iată câteva exemple :

ag-o (conduc, fac) perfect **eg-i** supin **ac-tum** (=ag-tum)
vinc-o (înving) „ **vic-i** „ **vic-tum**.

E totdeauna de nevoie să știm care e perfectul indicativ și supinul verbului pentru a putea conjuga verbul în întregime.

Perfectul în **si** și supinele în **sum** sufăr multe schimbări prin atingerea lui **s** cu consoana din tulpină. Așa :

jungo, perfect *junxi*, (= *jung-si*) = unesc.
duco, „ *duxī*, (= *duc-si*) = duc.
gero, „ *ges-si*, (= *ger-si*) = port.
scribo „ *scrib-si* (= *scrib-si*) = scriu.
mitto, „ *mi-si*, (= *mit-si*) = trimit.
traho, „ *traxi*, (= *trah-si*) = trag.

Am văzut că verbele de conjugarea III se termină la infinitiv în **e-re** alipit pe lângă o temă de cele mai multe ori consunantică :

duc-o... duc-e-re ; *ger-o... ger-e-re* ; *reg-o... reg-e-re*.

Unele verbe însă de această conjugare adaugă la temă încă un **i**, de câte ori terminația începe cu o vocală alta decât **i**, **e**.

Vom avea deci :

fac-i-o, *fac-i-ebam*, *fac-i-am*, etc.

Schimbarea aceasta se face la toate timpurile derivate din tema prezentului.

Conjugarea IV activă

Verbul de conj. IV se termină la infinitiv în **ire**.

Iată cum se conjugă prezentul infinitiv al conjugării IV și timpurile formate dela el :

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
Prezent S. 1	<i>audi-o</i> = aud <i>audi-s</i> <i>audi-t</i>	S. 1	<i>audi-a-m</i> —să aud. <i>audi-a-s</i> <i>audi-a-t</i>
P. 1	<i>audi-mus</i> <i>audi-lis</i> <i>audi-u-nt</i>	P. 1	<i>audi-a-mus</i> <i>audi-a-lis</i> <i>audi-a-nt</i>
Imperf. S. 1	<i>audi-e-ba-m</i> —auзіam <i>audi-e-ba-s</i> <i>audi-e-ba-t</i>	S. 1	<i>audi-re-m</i> —aș auzi <i>audi-re-s</i> <i>audi-re-t</i>
P. 1	<i>audi-e-ba-mus</i> <i>audi-e-ba-lis</i> <i>audi-e-ba-nt</i>	P. 1	<i>audi-re-mus</i> <i>audi-re-lis</i> <i>audi-re-nt</i>

<i>Vilitor I S. 1</i>	<i>audi-a-m</i> = voiu auzi <i>audi-e-s</i> <i>audi-e-t</i>		
<i>P. 1</i>	<i>audi-e-mus</i> <i>audi-e-tis</i> <i>audi-e-nt</i>		
IMPERATIVUL			
<i>Prezent S. 2 audi</i> = auzi. <i>P. 3 audi-te</i> = auziți. <i>Vilitor S. 2 audi-to</i> = să auzi. <i>3 audi-to</i> = să audă. <i>P. 2 audito-te</i> = să auziți. <i>3 audi-u-nto</i> = să audă.			
PARTICIPIUL			
<i>Prezent. audi-e-ns, tis</i> = auzind, care aude.			
GERUNZIUL			
G. <i>audi-e-ndi</i> = spre a auzi. D. <i>audi-e-ndo</i> = auzind. Ac. <i>audi-e-ndum</i> = spre a auzi. Ab. <i>audi-e-ndo</i> = prin auzite.			

Iată cum se conjugă și perfectul indicativului și timpurile formate din tulpina lui.

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Perfect S. 1</i>	<i>audi-v-i</i> = am auzit <i>audi-v-isti</i> <i>audi-v-it</i>	<i>Perfect S. 1</i>	<i>audi-v-eri-m</i> = să fi auzit <i>audi-v-eri-s</i> <i>audi-v-eri-t</i>
<i>P. 1</i>	<i>audi-v-imus</i> <i>audi-v-istis</i> <i>audi-v-erunt</i>	<i>P. 1</i>	<i>audi-v-eri-mus</i> <i>audi-v-eri-tis</i> <i>audi-v-eri-nt</i>
<i> Mai mult ca perfect S. 1</i>	<i>audi-v-era-m</i> = auziam <i>audi-v-era-s</i> <i>audi-v-era-t</i>	<i> Mai mult ca perf. S. 1</i>	<i>audi-v-isse-m</i> = să fi auzit <i>audi-v-isse-s</i> <i>audi-v-isse-t</i>
<i>P. 1</i>	<i>audi-v-era-mus</i> <i>audi-v-era-tis</i> <i>audi-v-era-nt</i>	<i>P. 1</i>	<i>audi-v-isse-mus</i> <i>audi-v-isse-tis</i> <i>audi-v-isse-nt</i>
<i>Vil. II S. 1</i>	<i>audi-v-ero</i> = voiu fi auzit <i>audi-v-eri-s</i> <i>audi-v-eri-t</i>		
<i>P. 1</i>	<i>audi-v-eri-mus</i> <i>audi-v-eri-tis</i> <i>audi-v-eri-nt</i>		
INFINITIVUL			
<i>Perfect audi-v-isse</i> = a fi auzit.			

2. Supinul este *audi-t-um* = pentru a auzi.

După supin se formează :

PARTICIPIUL	
<i>Vilitor, audit-urus, a, um</i> = care va auzi, are de auzit.	
INFINITIVUL	
<i>Vilitor, S. audit-urum, am, um</i> <i>P. audit-uros, as, a</i>	} <i>esse</i> = a voi, a auzi, sau că va auzi.

CONJUGAREA PASIVA

Observații generale asupra conjugării pasive.

Asupra conjugării pasive avem de observat următoarele :

1. Timpurile formate dela tulpina prezentului indicativ sunt *simple*. Ele se formează prin ajutorul următoarelor sufixe :

INDICATIVUL și SUBJUNCTIVUL	IMPERATIVUL
S. 1 -r 2 -ris re, 3 -tur P. 1 -mur 2 -mini 3 -ntur	S. 2 -re sau tor 3 -tor P. 2 -mini (sau minor) 3 -ntor

2. Timpurile formate dela tulpina supinului sunt *compuse*. Ele se compun din participiul trecut pasiv al verbului cu auxiliarul *esse*, și anume :

a) Perfectul indicativ pasiv e format din participiul trecut al verbului cu prezentul sau perfectul indicativ al auxiliarului ;

b) Mai mult ca perfectul indicativ pasiv e format din participiul trecut al verbului cu imperfectul sau mai mult ca perfectul indicativ al auxiliarului ;

c) Perfectul subjunctiv pasiv e format din participiul trecut al verbului cu prezentul sau perfectul subjunctiv al auxiliarului ;

d) Mai mult ca perfectul subjunctiv pasiv e format din participiul trecut al verbului cu imperfectul sau mai mult ca perfectul subjunctiv al auxiliarului.

e) Viitorul II indicativ pasiv e format din participiul trecut al verbului cu viitorul I sau viitorul II indicativ al auxiliarului ;

3. Conjugarea pasivă în deosebire de cea activă n'are următoarele forme :

a) Gerunziul ;

b) Participiul prezent.

Conjugarea I pasivă.

1. Verbele care se termină la infinitiv prezent în *a-ri* sunt de conjugarea I pasivă, de ex. : *laud-ari* (a fi lăudat) *am-ari* (a fi iubit).

Iată cum se conjugă prezentul conjugării I pasive și timpurile formate din tulpina lui :

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
Prezent S. 1	<i>delecto-r</i> = sunt, desfălat <i>delecta-ris, re</i> <i>delecta-tur</i>	S. 1	<i>delecte-r</i> = să fiu desfălat <i>delecte-ris, re</i> <i>delecte-tur</i>
P. 1	<i>delecta-mur</i> <i>delecta-mini</i> <i>delecta-ntur</i>	P. 1	<i>delecte-mur</i> <i>delecte-mini</i> <i>delecte-ntur</i>
Imperf. S. 1	<i>delectaba-r</i> = voi fi desfălat <i>delectaba-ris, re</i> <i>delectaba-tur</i>	S. 1	<i>delectare-r</i> = as fi desfălat <i>delectare-ris, re.</i> <i>delectare-tur</i>
P. 1	<i>delectaba-mur</i> <i>delectaba-mini</i> <i>delectaba-ntur.</i>	P. 1	<i>delectare-mur</i> <i>delectare-mini</i> <i>delectare-ntur.</i>
Viitor S. 1	<i>delectabo-r</i> = voi fi desfălat <i>delectabe-ris, re</i> <i>delectabi-tur</i>		
P. 1	<i>delectabi-mur</i> <i>delectabi-mini</i> <i>delectabu-ntur</i>		

IMPERATIVUL	
Prezent S. 2 P. 2 Vltor S. 2 3 P. 2 3	delectar-e = fi desfătat delecta-mini = fiți desfățați delecta-tor = să fiți desfățați delecta-tor delecta-minor delecta-ntor
INFINITIVUL	
Prezent	delecta-ri = a fi desfătat
PARTICIPIUL	
Prezent Vltor	n-are delecta-ndus, nda, ndum = care trebuie desfătat

2. Dela tema supinului se formează următoarele timpuri *passive*:

INDICATIVUL			
Perfect S.	delectat-us, a, um	$\left\{\begin{array}{l} \text{sum (sau fui)} \\ \text{es} \\ \text{est} \end{array}\right.$	am fost delectat.
P.	delectat-i, ae, a	$\left\{\begin{array}{l} \text{sumus} \\ \text{estis} \\ \text{sunt} \end{array}\right.$	
Mal mult ca perf. S.	delectat-us a um	$\left\{\begin{array}{l} \text{eram (fueram)} \\ \text{eras} \\ \text{erat} \end{array}\right.$	fusesăm delectat.
P.	delectat i, ae, a	$\left\{\begin{array}{l} \text{eramus} \\ \text{eratis} \\ \text{erat} \end{array}\right.$	

Vltor II S.	delecta-us, a, um	ero (fūero) eris erit	voi fi fost desfătat.
P.	delectat-i, ae, a	erimus eritis erunt	

SUBJUNCTIVUL					
Perfect S.	delectat-us, a, um	{	sim (sau) fuerim	să fie desfătat	
			sit		
P.	delectat-i, ae, a	{	simus		
			sitis		
		{	sint		
Mai mult ca perf. S.	delectat-us, a, um	{	essem (fuissem)		aș fi fost defătat.
			esses		
P.	delectat-i, ae, a	{	esset		
			essemus		
		{	essetis		
			essent.		
		{			
INFINITIVUL					
Perfect	delectat-um, a, um	{	esse	{	
	del ctat-os, as, a		fuisse		a voi a fi desfătat.

Conjugarea II pasivă

1. Verbele terminate la infinitiv în e-ri sunt de conjugarea II pasivă de ex. *del-e-ri* = a fi dărmat, *perter-e-ri* = a fi speriat.

2. Dela tulpina prezentului indicativ se formează următoarele timpuri :

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
Perf. S. 1	<i>dele-or</i> = sunt distrus <i>dele-ris, re</i> <i>dele-tur</i>	S. 1	<i>delea-r</i> = să fiu distrus <i>delea-ris, re</i> <i>delea-tur</i>
P. 1	<i>dele-mur</i> <i>dele-mini</i> <i>dele-ntur</i>	P. 1	<i>delea-mur</i> <i>delea-mini</i> <i>delea-ntur</i>
INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
Imperf. S. 1	<i>deleba-r</i> = oram distrus <i>deleba-ris, re</i> <i>deleba-tur</i>	S. 1	<i>delere-r</i> = aş fi distrus <i>delere-ris, re</i> <i>delere-tur</i>
P. 1	<i>deleba-mur</i> <i>deleba-mini</i> <i>deleba-ntur</i>	P. 1	<i>delere-mur</i> <i>delere-mini</i> <i>delere-ntur</i>
Vilforul S. 1	<i>delebo-r</i> = voi fi distrus <i>delebe-ris, re</i> <i>delebi-tur</i>		
P. 1.	<i>delebi-mur</i> <i>delebi-mini</i> <i>delebu-ntur</i>		
IMPERATIVUL			
Prez. S. 2	<i>dele-re</i> = fi distrus	Vilfor S. 2	<i>dele-tor</i> = să fi distrus
P. 2	<i>dele-mini</i> = fiţi distruşi	3 P. 2	<i>dele-tor</i> <i>dele-minor</i> = să fiţi distruşi
		3	<i>dele-ntor</i>

INFINITIVUL
<i>Prezent dele-ri</i> = a fi distrus.
PARTICIPIUL
<i>Prezent n'are</i>
<i>Vilfor dele-ndus, a, um</i> = care trebuie distrus

3. Dela tema supinului se formează următoarele timpuri :

INDICATIVUL
Perf. S. <i>delet-us, a, um</i> (<i>sum, (lui), es, est</i>) P. <i>delet-i, ae, a</i> (<i>sumus, estis, sunt</i>) am fost distrus
<i>Mai mult ca perfect</i> S. <i>delet-us, a, um</i> (<i>eram, (fueram), eras, erat, (fusesem</i> P. <i>delet-i, ae, a</i> (<i>eramus, eratis, erant</i>) (<i>distrus</i>
<i>Vilforul II S. delet-us, a, um</i> (<i>ero (fuero)eris, erit</i>) (<i>voi fi fost</i> P. <i>delet-i, ae, a</i> (<i>erimus, eritis, erunt</i>) (<i>distrus</i>
SUBJUNCTIVUL
Perf. S. 1 <i>delet-us, a, um</i> (<i>sim (fuerim), sis, sit</i>) (<i>să fi fost</i> P. 1 <i>delet-i, ae, a</i> (<i>simus, sitis, sint</i>) (<i>distrus</i>
<i>Mai mult ca perfect</i> S. <i>delet-us, a, um</i> (<i>essem (fuissem), esses, esset</i>) (<i>aş fi fost</i> P. <i>delet-i, ae, a</i> (<i>essemus, essetis, essent</i>) (<i>distrus</i>
INFINITIVUL
Perf. S. <i>delet-um, am, um</i> (<i>esse (fuisse)</i>) (<i>că a fost distrus</i> P. <i>delet-os, as, a</i> (<i>a fi fost distrus</i>

PARTICIPIUL	
<i>Perfect delet-us, a, um = distrus</i>	
SUPIN	
<i>delet-u = de distrus</i>	

Conjugarea III pasivă

Verbele de conjugarea III pasivă se termină în i. Iată cum se conjugă prezentul indicativului pasiv și timpurile formate din tulpina lui:

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Prezent S.</i>	<i>rego-r=sunt prezent rege-ris-re regi-tur</i>	<i>S. 1</i>	<i>rega-r=să fiu condus rega-ris-re rega-tur</i>
<i>P.</i>	<i>regi-mur regi-mini regu-ntur</i>	<i>P. 1</i>	<i>rega-mur rega-mini rega-ntur</i>
<i>Imperf. S. 1</i>	<i>regeba-r=eram condus regeba-ris-re regeba-tur</i>	<i>S. 1</i>	<i>regere-r=ași fi condus regere-ris-re regere-tur</i>
<i>P. 1</i>	<i>regeba-mur regeba-mini regeba-ntur</i>	<i>P. 1</i>	<i>regere-mur regere-mini regere-ntur</i>
<i>Vilitor I S. 1</i>	<i>rega-r=voiui fi condus rege-ris-re rege-tur</i>		
<i>P. 1</i>	<i>rege-mur rege-m/ni rege-ntur</i>		

IMPERATIVUL			
<i>Prezent S. 2</i>	<i>rege-re=fi condus</i>	<i>Vilitor S. 2</i>	<i>regi-tor=sa fii condus regi-tor</i>
<i>P. 2</i>	<i>regi-mini</i>	<i>P. 2</i>	<i>regi-minor regu-ntor</i>
INFINITIVUL			
<i>Prezent, reg-i = a fi condus</i>			
PARTICIPUL			
<i>Vilitor, rege-ndus, a, um = care trebuie condus</i>			

3. Timpurile ce se formează dela tulpina supinului sunt:

INDICATIVUL	
<i>Perf. S. rect-us, a, um (sum (fui), es, est, =am fost condus</i>	
<i>P. rect-i, ae, a (sumus, estis, sunt</i>	
<i> Mai mult ca perfect</i>	
<i>Perf. S. rect us, a, um (eram (fueram) eras, erat = fusesem</i>	
<i>P. rect-i, ae, a (eramus, eratis, erant condus</i>	
<i>Vilitor II. S. rect-us, a, um (ero (fuero) eris, erit = voiui fi</i>	
<i>P. rect-i, ae, a (erimus, eritis, erunt fost condus</i>	

SUBJUNCTIVUL	
<i>Perfect. S. rect-us, a, um</i> (<i>sim</i> (fuerim), <i>sis, sit</i> ,=să fi fost <i>P. rect-i, ae, a</i> (<i>simus, sitis, sint</i> condus	
<i>Mai mult ca perfect</i>	
<i>S. rect-us, a, um</i> (<i>essem, (fuissem), esses, esset</i> ,=să fi fost <i>P. rect-i, ae, a</i> (<i>essemus, essetis, essent</i> condus	
INFINITIVUL	
<i>Perfect rect-um, am, um</i> (<i>esse</i> = că a fost condus <i>rect-os, as, a</i> (<i>(fuisse)</i> a fi fost condus	
<i>Viitor rect-um iri</i> = că va fi condus	
PARTICIPIUL	
<i>Perfect rect us, a, um</i> = condus	
SUPINUL	
<i>rect-u</i> = de condus.	

Conjugarea IV pasivă

1. Verbele terminate la infinitiv în **i-ri** sunt de conjugarea IV pasivă.
2. Iată cum se conjugă prezentul indicativului pasiv și timpurile formate din tulpina lui:

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Prezent S. 1</i>	<i>audio-r</i> = sunt auzit <i>audi-ris-re</i> <i>audi-tur</i>	<i>S. 1</i>	<i>audia-r</i> = să fi auzit <i>audia-ris-re</i> <i>audia-tur</i>
<i>P. 1</i>	<i>audi-mur</i> <i>audi-mini</i> <i>audi-u-ntur</i>	<i>P. 1</i>	<i>audia-mur</i> <i>audia-mini</i> <i>audia-ntur</i>
<i>Imperf. S. 1</i>	<i>audieba-r</i> = eram auzit <i>audieba-ris-re</i> <i>audieba-tur</i>	<i>S. 1</i>	<i>audire-r</i> = aş fi auzit <i>audire ris-re</i> <i>audire-tur</i>
<i>P. 1</i>	<i>audieba-mur</i> <i>audieba-mini</i> <i>audieba-ntur</i>	<i>P. 1</i>	<i>audire-mur</i> <i>audire-mini</i> <i>audire-ntur</i>
<i>Viitor I S. 1</i>	<i>audia-r</i> = voi fi auzit <i>audie-ris-re</i> <i>audie-tur</i>		
<i>P. 1</i>	<i>audie-mur</i> <i>audie-mini</i> <i>audie-ntur</i>		
IMPERATIVUL			
<i>Prezent S. 2</i>	<i>audire</i> =fii auzit	<i>Viitor S. 2</i>	<i>audi-tor</i> =să auzit
<i>P. 2</i>	<i>audi-mini</i> =fiți auziți	<i>3</i>	<i>audi-tor</i>
		<i>P. 2</i>	<i>audi-minor</i>
		<i>3</i>	<i>audi-u-ntor</i>

INFINITIVUL	PARTICIPIUL
Prezent, <i>audi-ri</i> = a fi auzit	Vltor, <i>audie-ndus, a, um</i> = care trebuie auzit

3. Dela tulpina supinului se formează următoarele timpuri :

INDICATIVUL	
Perfect S. <i>audit-lus, a, um</i>) <i>sum (fui), es, est</i>) = am P. <i>audit-i, ae, a</i>) <i>sumus, estis, sunt</i>)	fost auzit.
Mai mult S. <i>audit-us, a, um</i>) <i>eram (lueram) eras, erat,</i>) = <i>fusebam</i> ca perf. P. <i>audit-i, ae, a</i>) <i>eramus, eratis, erant.</i>)	auzit.

INDICATIVUL	
Vltor II S. <i>audit-us, a, um</i> (<i>ero (fuero) eris, erit</i>) = <i>volu fi fost</i> P. <i>audit-i, ae, a</i> (<i>erimus, eritis, erunt</i>)	auzit.
SUBJUNCTIVUL	
Perfect S. <i>audit-us, a, um</i> (<i>ero (fuerim), sis, sit</i>) = <i>să fi fost</i> P. <i>audit-i, ae, a</i> (<i>simus, sitis, sint</i>)	auzit.
Mai mult ca perf. S. <i>audit-us, a, um</i> (<i>essem (fuissem) esses, esset</i>) = <i>as fi fost</i> P. <i>audit-i, ae, a</i> (<i>essemus, essetis, essent.</i>)	auzit
INFINITIVUL	
Psrfect <i>audit-um, am, um</i> (<i>esse (fuisse)</i>) (<i>că a fost auzit</i> <i>audit-os, ae, a</i>)	(<i>a fi fost auzit</i>

Vltor, <i>audit-um iri</i> = că va fi auzit a voi a fi auzit.
PARTICIPIUL
Perfect, <i>audit-us, a, um</i> = auzit, auzită
SUPINUL
<i>audit u</i> = de auzit.

CONJUGAREA DEPONENTĂ

Conjugarea I deponentă

In limba latină sunt unele verbe cu formă pasivă însă cu înțeles activ. Aceste verbe se numesc deponente.

1. Iată un verb de conjugarea I deponentă :

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
Prezent S. 1	<i>hortor</i> = eu îndemn <i>hortaris, -re</i> <i>hortatur</i>	S. 1	<i>horter</i> = să îndemn <i>horteris, re</i> <i>hortetur</i>
P. 1	<i>hortamur</i> <i>hortamini</i> <i>hortantur</i>	P. 1	<i>hortemur</i> <i>hortemini</i> <i>hortentur</i>
Imperf. S. 1	<i>hortabar</i> = îndemnam <i>hortabaris, -re</i> <i>hortabatur</i>	S. 1	<i>hortarer</i> = aş îndemna <i>hortareris, re</i> <i>hortaretur</i>
P. 1	<i>hortabamur</i> <i>hortabamini</i> <i>hortabantur</i>	P. 1	<i>hortaremur</i> <i>hortaremini</i> <i>hortarentur</i>
Vltor I. S. 1	<i>hortabor</i> = voi îndemna <i>hortaberis, re</i> <i>hortabitur</i>		
P. 1	<i>hortabimur</i> <i>hortabimini</i> <i>hortabuntur</i>		

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
Perf. S.	hortatus, $\left\{ \begin{array}{l} \text{sum (fui)} \\ \text{es} \\ \text{est} \end{array} \right.$	S.	hortatus, $\left\{ \begin{array}{l} \text{slm (iuerim)} \\ \text{sis} \\ \text{sit} \end{array} \right.$
	a, um		a, um
P.	hortati, $\left\{ \begin{array}{l} \text{sumus} \\ \text{estis} \\ \text{sunt} \end{array} \right.$	P.	hortati, $\left\{ \begin{array}{l} \text{simus} \\ \text{sitis} \\ \text{sint} \end{array} \right.$
	ae, a		ae, a
am îndemnat		aş fi îndemnat	
Mai mult ca perfect			
S.	hortatus, $\left\{ \begin{array}{l} \text{eram (lueram)} \\ \text{eras} \\ \text{erat} \end{array} \right.$	S.	hortatus, $\left\{ \begin{array}{l} \text{essem (fuissem)} \\ \text{esses} \\ \text{esset} \end{array} \right.$
	a, um		a, um
P.	hortati, $\left\{ \begin{array}{l} \text{eramus} \\ \text{eratis} \\ \text{erant} \end{array} \right.$	P.	hortati, $\left\{ \begin{array}{l} \text{essemus} \\ \text{essetis} \\ \text{essent} \end{array} \right.$
	ae, a		ae, a
am îndemnat		să fi îndemnat	
Viitorul al II-lea			
S.	hortatus, $\left\{ \begin{array}{l} \text{ero (fuero)} \\ \text{eris} \\ \text{erit} \end{array} \right.$		
	a, um		
P.	hortati, $\left\{ \begin{array}{l} \text{erimus} \\ \text{eritis} \\ \text{erunt} \end{array} \right.$		
	ae, a		
vou îndemna			

IMPERATIVUL
Prezent, S. 2 hortare = îndeamnă P. 2 hortamini Viitor, S. 2 hortator = să îndemni 3 hortator P. 2 hortaminor 3 hortantior
INFINITIVUL
Prezent, hortari = a îndemna. Perfect, S. hortatum, am, um { P. hortatos, as, a { esse (fuisse)=a fi îndemnat
PARTICIPIUL
Perfect, S. hortatus, a, um { P. hortati, ae, a { = îndemnând, după ce a îndemnat
Viitorul sau gerundivul, hortandus, a, um = trebuind a fi îndemnat (înţelesul e deci pasiv).

2. In afară de formele pasive, verbele deponente mai au şi următoarele forme active :

PARTICIPIUL
Prezent, hortans, ntis, = îndemnând, care îndeamnă Viitor, hortaturus, a, um = cel ce are a îndemna
INFINITIVUL
Viitor, hortaturum, am, um, esse = a voi a îndemna

SUPINUL	
1. <i>hortatum</i> == spre a îndemna	
2. <i>hortatu</i> == de îndemnat	
GERUNZIUL	
G. <i>hortandi</i> == spre a îndemna	
D. și Ab. <i>hortando</i>	
Ac. <i>hortandum</i>	

Conjugarea II deponentă

1. Verbele deponente de conjugarea II se conjugă astfel :

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
Prezent S. 1	<i>vereor</i> = mă tem <i>vereris, -re</i> <i>veretur</i>	S. 1	<i>verear</i> — să mă tem <i>verearis -re</i> <i>vereatur</i>
P. 1	<i>veremur</i> <i>veremini</i> <i>verentur</i>	P. 1	<i>vereamur</i> <i>vereamini</i> <i>vereanlur</i>
Imperf. S. 1	<i>verebar</i> = ma temeam <i>verebaris, -re</i> <i>verebatur</i>	S. 1	<i>vererer</i> = m'aș teme <i>verereris, -re</i> <i>vereretur</i>
P. 1	<i>verebamur</i> <i>verebamini</i> <i>verebantur</i>	P. 1	<i>vereremur</i> <i>vereremini</i> <i>vererentur</i>
Vitt. I. S. 1	<i>verebor</i> = ma voi teme <i>vereberis, -re</i> <i>verebitur</i>		
P. 1	<i>verebimur</i> <i>verebimini</i> <i>verebuntur</i>		

Per. S.	<i>veritus, a, um</i>	<i>sum (ful)</i> <i>es</i> <i>est</i>		S.	<i>veritus, a, um</i>	<i>sim (luerim)</i> <i>sis</i> <i>sit</i>	
P.	<i>veriti, ae, a</i>	<i>sumus</i> <i>eslis</i> <i>sunt</i>	m'am temut	P.	<i>veriti, ae, a</i>	<i>simus</i> <i>sillis</i> <i>sint.</i>	să mă fi trecut
Mai mult ca perfect.							
S.	<i>veritus, a, um</i>	<i>eram (fuera)</i> <i>eras</i> <i>erat</i>		S.	<i>veritus, a, um</i>	<i>essem (lu'ssem)</i> <i>esses</i> <i>csset</i>	
P.	<i>veriti, ae, a</i>	<i>eramus</i> <i>eratis</i> <i>erant</i>	mă temusem	P.	<i>veriti, ae, a</i>	<i>essemus</i> <i>essetis</i> <i>essent</i>	m'aș fi temut
V. II. S.	<i>veritus, a, um</i>	<i>ero (luero)</i> <i>eris</i> <i>erit</i>					
P.	<i>veriti, ae, a</i>	<i>erimus</i> <i>eritis</i> <i>erunt</i>	mă voi fi temut				
IMPERATIVUL							
Prezent. S. 2	<i>verere</i> , = teme-te,			Vittor. S. 2	<i>veretor</i> , = să te temi		
P. 2	<i>veremini</i>			3	<i>veretor</i>		
				P. 2	<i>veremino</i>		
				3	<i>verentor</i>		

INFINITIVUL	
<i>Prezent, vereri</i> , = a se teme, <i>Perfect, veritum. am, um</i> <i>veritos, as, a</i> } <i>esse</i> = a se fi temut. <i>Vitor, veritum iri</i> = a voi a se teme.	
PARTICIPIUL	
<i>Perfect. S. veritus, a, um</i>) = temându-se. <i>P. veriti, ae, a</i>) după ce s'a temut	
VIITORUL sau GERUNDIUL	
<i>verendus, a, um</i> = trebuind a fi temut.	

2. Formele active sunt următoarele :

PARTICIPIUL	
<i>Prezent verens, ntis</i> = temându-se, care se teme. <i>Vitor, veritus, a, um</i> = cel ce are a se teme.	
INFINITIVUL	
<i>Vitor, veritutum, am, um esse</i> = a avea a se teme.	
SUPINUL	
1. <i>veritum</i> = spre a se teme. 2. <i>veritu</i> = de temut.	
GERUNZIUL	
G. <i>verendi</i> = spre a se teme. D. Abl. <i>verendo</i> Ac. <i>verendum</i>	

Conjugarea III deponentă

1. Verbele deponente de conjugarea III se conjugă astfel :

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Prezent</i> S. 1	<i>labor</i> = lunec <i>laberis, -re</i> <i>labitur</i>	S. 1	<i>labar</i> = să alunec <i>labaris, -re</i> <i>labatur</i>
P. 1	<i>labimur</i> <i>labimini</i> <i>labuntur</i>	P. 1	<i>labamur</i> <i>labamini</i> <i>labantur</i>
<i>Imperf.</i> S. 1	<i>labebar</i> = lunecam <i>labebaris, -re</i> <i>labebatur</i>	S.	<i>laberer</i> =aș luneca <i>labereris, -re</i> <i>laberetur</i>
P. 1	<i>labebamur</i> <i>labebamini</i> <i>labebantur</i>	P.	<i>laberemur</i> <i>laberemini</i> <i>laberentur</i>
<i>Vitor I</i> S. 1	<i>labar</i> = voi luneca <i>laberis, -re</i> <i>labetur</i>		
P. 1	<i>labemur</i> <i>labemini</i> <i>labentur</i>		
<i>Perf.</i> S.	<i>lapsus</i> , $\begin{cases} \textit{sum} \text{ (fui)} \\ \textit{es} \\ \textit{est} \end{cases}$	S.	<i>lapsus</i> , $\begin{cases} \textit{sim} \text{ (fuerim)} \\ \textit{sīs} \\ \textit{sit} \end{cases}$
P.	<i>lapsi</i> , $\begin{cases} \textit{sumus} \\ \textit{estis} \\ \textit{sunt} \end{cases}$	P.	<i>lapsi</i> , $\begin{cases} \textit{simus} \\ \textit{sitis} \\ \textit{sint} \end{cases}$
PARTICIPIUL			
<i>Perfect, lapsus, a, um</i> (= lunecând, sau : după ce a lunecat. <i>lapsi, ae, a</i> (			

2. Formele active ale conjugării III deponente sunt :

PARTICIPIUL	
<i>Prezent, labens, tis</i> = lunecând, care lunecă	
<i>Viitor, lapsurus, a, um</i> = cei ce are a lunecă.	
INFINITIVUL	
<i>Viitor, lapsurum, am, um esse</i> = a voi a lunecă.	
SUPINUL	
<i>lapsum</i> = spre a lunecă. <i>lapsu</i> = de lunecat.	

Conjugarea IV deponentă.

1. Verbele deponente de conj. IV, se conjugă astfel :

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Prezent</i>	S. 1 <i>mentior</i> = mințesc <i>mentiris, -re</i> <i>mentitur</i> P. 1 <i>mentimur</i> <i>mentimini</i> <i>mentiuntur</i>	S. 1 <i>mentiar</i> = să mințesc <i>mentiaris, -re</i> <i>mentiatur</i> P. 1 <i>mentiamur</i> <i>mentiamini</i> <i>mentiantur</i>	
<i>Imperf.</i>	S. 1 <i>mentiebar</i> = mințeam <i>mentiebaris, -re</i> <i>mentiebatur</i> P. 1 <i>mentiebamur</i> <i>mentiebamini</i> <i>mentiebantur</i>	S. 1 <i>mentirer</i> = aş minți <i>mentireris, -re</i> <i>mentiretur</i> P. 1 <i>mentiremur</i> <i>mentiremini</i> <i>mentirentur</i>	

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL	
<i>Viitor I</i>	S. 1 <i>mentiar</i> = voi minți <i>mentiaris, -re</i> <i>mentietur</i> P. 1 <i>mentiemur</i> <i>mentiemini</i> <i>mentientur</i>		
<i>Perf.</i>	S. <i>mentitus</i> , { <i>sum</i> (fui) <i>es</i> <i>a, um</i> { <i>est</i> P. <i>mentiti</i> , { <i>sumus</i> <i>ae, a</i> { <i>estis</i> <i>sunt</i> am simțit	S. <i>mentitus</i> , { <i>sim</i> (fuerim) <i>sis</i> <i>a, um</i> { <i>sit</i> P. <i>mentiti</i> , { <i>simus</i> <i>ae, a</i> { <i>sitis</i> <i>sint</i> să fi mințit	
<i>Mal mult ca perfect</i>			
	S. <i>mentitus</i> , { <i>eram</i> (fueram) <i>eras</i> <i>a, um</i> { <i>erat</i> P. <i>mentiti</i> , { <i>eramus</i> <i>ae, a</i> { <i>eratis</i> <i>erant</i> minșisem	S. <i>mentitus</i> , { <i>essem</i> (fu'ssem) <i>esses</i> <i>a, um</i> { <i>esset</i> P. <i>mentiti</i> , { <i>essemus</i> <i>ae, a</i> { <i>essetis</i> <i>essent</i> aş fi mințit	
<i>Viitorul II</i>			
	S. <i>mentitus</i> , { <i>ero</i> (tuero) <i>eris</i> <i>a, um</i> { <i>erit</i> P. <i>mentiti</i> , { <i>erimus</i> <i>ae, a</i> { <i>eritis</i> <i>erunt</i> voi fi mințit		

IMPERATIVUL
<i>Prezent</i> S. 2. <i>mentire</i> = mințește ! P. 2. <i>mentimini</i>
<i>Vilior</i> S. 2. <i>mentitor</i> = să mințești 3. <i>mentitor</i> P. 2. <i>mentiminor</i> 3. <i>mentilunior</i>
INFINITIVUL
<i>Prezent</i>, <i>mentiri</i> = a minți. <i>Perfect</i>, <i>mentilum</i>, <i>am</i>, <i>um esse (falsse)</i> = a fi mințit. <i>Vilior</i>, <i>mentilum iri</i> = a voi a minți.
PARTICIPIUL
<i>Perfect</i>. S. <i>mentiti</i>, <i>a</i>, <i>um</i> (= mințind, după ce a mințit. P. <i>mentiti</i>, <i>ae</i>, <i>a</i> (

2. Formele active ale conjugării IV deponente sunt

PARTICIPIUL
<i>Prezent</i>, <i>mentiens</i>, <i>entis</i> = mințind, care minte. <i>Vilior</i>, <i>mentiturus</i>, <i>a</i>, <i>um</i> = cel care are a minți.
INFINITIVUL
<i>Vilior</i>, <i>mentiturum</i>, <i>am</i>, <i>um</i>, <i>esse</i> = a voi a minți.

SUPINUL
1. <i>mentitum</i> = spre a minți 2. <i>mentitu</i> = de mințit.
GERUNZIUL
G. <i>mentlendi</i> = spre a minți D. Ab. <i>mentiendo</i> Ac. <i>mentiendum</i>

VERBELE SEMI-DEPONENTE

1. În limba latină sunt unele verbe cari au forma activă la prezent și la timpurile formate dela el ; și forma pasivă la perfect, mai mult ca perfect și viitorul al II. Ele se numesc verbe *semi-deponente*.

2. Verbele semi-deponente sunt următoarele :

audeo, *audere*, *ausus sum* = a îndrăzni.
gaudeo, *gaudere*, *gavisus sum* = a se înveseli.
soleo, *solere*, *solitus sum* = a se obișnui.
fido, *fidere*, *fisus sum* = a se încrede.

și compusele acestuia :

confido, *confidere*, *confisus sum* = a se încrede.
diffido, *diffidere*, *diffisus sum* = a nu se încrede.

3. Dimpotrivă, formele verbului *revertor* sunt : *revertor*, *reverti*, *reverti* (rar *reversus sum*) = a se întoarce.

CONJUGAREA PERIFRATICĂ.

În limba latină avem și conjugarea numită perifrastică, care e formată din viitorul participiului activ sau pasiv însoțit de formele verbului *esse*.

Vom avea deci două conjugări perifrastice : una activă și cealaltă pasivă.

1. Conjugarea perifrastică activă e următoarea :

INDICATIVUL	
Prezent S. <i>amaturus, a, um sum</i> = voesc a iubi. P. <i>amaturi, ae, a sumus.</i>	Perfect S. <i>amaturus, a, um fui</i> = am avut de scop a iubi. P. <i>amaturi, ae, a fuimus.</i>
Imperfect S. <i>amaturus, a, um eram</i> = voiam a iubi. P. <i>amaturi, ae, a eramus.</i>	Mai mult ca perfect S. <i>amaturus, a, um fueram</i> = avusesem de scop a iubi. P. <i>amaturi, ae, a fueramus.</i>
Viitorul I S. <i>amaturus, a, um ero</i> = voi avea de scop a iubi. P. <i>amaturi, ae, a erimus.</i>	Viitorul II S. <i>amaturus, a, um fuero</i> = voi fi avut de scop a iubi. P. <i>amaturi, ae, a fuerimus.</i>
SUBJUNCTIVUL	
Prezent S. <i>amaturus, a, um sim</i> = să voesc a iubi. P. <i>amaturi, ae, a simus.</i>	Perfect S. <i>amaturus, a, um fuerim</i> = să fi avut a iubi. P. <i>amaturi, ae, a fuerimus.</i>
Imperfect S. <i>amaturus, a, um essem</i> = aş voi a iubi. P. <i>amaturi, ae, a essemus.</i>	Mai mult ca perfect S. <i>amaturus, a, um fuissem</i> = aş fi voit a iubi. P. <i>amaturi, ae, a fuissemus.</i>
INFINITIVUL	
Prezent : <i>amatum, am, um esse</i> = a voi a iubi. Perfect : <i>amatum, am, um fuisse</i> = a fi voit a iubi.	

2. Conjugarea perifrastică pasivă e următoarea :

INDICATIVUL	
Prezent S. <i>amandus, a, um sum</i> = trebuesc a fi iubit. P. <i>amandi, ae, a sumus.</i>	Perfect S. <i>amandus, a, um fui</i> = am trebuit a fi iubit. P. <i>amandi, ae, a fuimus.</i>
Imperfect S. <i>amandus, a, um eram</i> = trebuia a fi iubit. P. <i>amandi, ae, a eramus.</i>	Mai mult ca perfect S. <i>amandus, a, um fueram</i> = trebuise a fi iubit. P. <i>amandi, ae, a fueramus.</i>
Viitorul I S. <i>amandus, a, um ero</i> = voi trebui a fi iubit. P. <i>amandi, ae, a erimus.</i>	Viitorul II S. <i>amandus, a, um fuero</i> = voi fi trebuit a fi iubit. P. <i>amandi, ae, a fuerimus.</i>
SUBJUNCTIVUL	
Prezent S. <i>amandus, a, um sim</i> = să trebuesc a fi iubit. P. <i>amandi, ae, a simus.</i>	Perfect S. <i>amandus, a, um fuerim</i> = să fi avut a fi iubit. P. <i>amandi, ae, a fuerimus.</i>
Imperfect S. <i>amandus, a, um essem</i> = aş trebui a fi iubit. P. <i>amandi, ae, a essemus.</i>	Mai mult ca perfect S. <i>amandus, a, um fuissem</i> = aş fi trebuit a fi iubit. P. <i>amandi, ae, a fuissemus.</i>
INFINITIVUL	
Prezent : <i>amandum, am, um esse</i> = a trebui a fi iubit. Perfect : <i>amandum, am, um fuisse</i> = a fi trebuit a fi iubit.	

VERBE ANOMALE

În limba latină avem multe verbe anormale.

1. Dintre cele mai cunoscute sunt: **volō** = eu voesc; **nolō** = nu voesc; **malō** = voesc mai bine sau prefer. Conjugarea lor e următoarea:

INDICATIVUL		
Prezent		
S. <i>volō</i> <i>vis</i> <i>vult</i> P. <i>volumus</i> <i>vultis</i> <i>volunt</i>	<i>nolō</i> = nu voesc. <i>non vis</i> <i>non vult</i> <i>nolumus</i> <i>non vultis</i> <i>nolunt</i>	<i>malō</i> = voesc mai bine. <i>mavis</i> <i>ma vult</i> <i>malumus</i> <i>ma vultis</i> <i>malunt</i>
Imperfect		
<i>volebam</i> etc.	<i>nolebam</i> etc.	<i>malebam</i> etc.
Viitorul I		
<i>volam</i> <i>voles</i> etc.	<i>nolam</i> <i>noles</i> etc.	<i>malam</i> <i>males</i> etc.
Perfect		
<i>volui</i> etc.	<i>nolui</i> etc.	<i>malui</i> etc.
Mai mult ca perfectul		
<i>volueram</i> etc.	<i>nolueram</i> etc.	<i>malueram</i> etc.

Viitorul II		
<i>voluero</i> etc.	<i>noluero</i> etc.	<i>maluero</i> etc.
SUBJUNCTIVUL		
Prezent		
S. <i>velim</i> <i>velis</i> <i>velit</i> P. <i>velimus</i> <i>velitis</i> <i>velint</i>	<i>nolim</i> <i>nolīs</i> <i>nolit</i> <i>nolimus</i> <i>nolitis</i> <i>nolint</i>	<i>malim</i> <i>malis</i> <i>malit</i> <i>malimus</i> <i>malitis</i> <i>malint</i>
Imperfect		
<i>vellem</i> etc.	<i>nollem</i> etc.	<i>mallem</i> etc.
Perfect		
<i>voluērim</i> etc.	<i>noluerim</i> etc.	<i>maluerim</i> etc.
Mai mult ca perfect		
<i>voluissēm</i> etc.	<i>noluissem</i> etc.	<i>maluissem</i> etc.
IMPERATIVUL		
Prezent		
lipsește.	S. 2 <i>noli</i> P. 2 <i>nolite</i>	lipsește.

Viitorul		
lipsește.	S. <i>nolito</i> <i>nolito</i> <i>nolltote</i> <i>nolunto</i>	lipsește.
INFINITIVUL		
Prezent		
<i>velle</i>	<i>nolle</i>	<i>malle</i>
Perfect		
<i>voluisse</i>	<i>noluisse</i>	<i>maluisse</i>
PARTICIPIUL		
Prezent		
<i>volens</i>	<i>notens</i>	<i>malens</i>

2. EO

Conjugarea verbului *ire* este următoarea:

INDICATIVUL	SUBJUNCTIVUL	INDICATIVUL	SUBJUNCTIVUL
Prezent		Perfect	
S. <i>eo</i> <i>is</i> <i>it</i> P. <i>imus</i> <i>itis</i> <i>eunt</i>	<i>eom</i> <i>eas</i> <i>eat</i> <i>eamus</i> <i>eatls</i> <i>eant</i>	S. <i>ivi</i> <i>ivisti</i> <i>ivit</i> P. <i>ivimus</i> <i>ivistis</i> <i>iverunt</i>	S. <i>iverim</i> <i>iveris</i> <i>iverit</i> P. <i>iverimus</i> <i>iveritis</i> <i>iverint</i>

Perfect		Viitorul I	
S. <i>ibam</i> <i>ibas</i> <i>ibat</i> P. <i>ibamus</i> <i>ibatis</i> <i>ibant</i>	<i>irem</i> <i>ires</i> <i>iret</i> <i>iremus</i> <i>iretis</i> <i>irent</i>	S. <i>ibo</i> <i>ibis</i> <i>ibit</i> P. <i>ibimus</i> <i>ibitis</i> <i>ibunt</i>	
Mai mult ca perfect		Viitorul II	
S. <i>iveram</i> , etc.	<i>ivissem</i> , etc.	S. <i>ivero</i> , etc.	
IMPERATIVUL			
Prezent	S. 2 <i>i</i> P. 2 <i>ite</i>	Viitor	S. 2 <i>ito</i> 3 <i>ito</i> P. 2 <i>itote</i> 3 <i>eunto</i>
INFINITIVUL		PARTICIPIUL	
Prezent Perfect Viitor	<i>ire</i> <i>ivisse</i> sau <i>ilse</i> <i>iturum</i> , <i>am</i> , <i>um</i> <i>esse</i>	<i>iens</i> , <i>euntis</i> <i>iturus</i> , <i>a</i> , <i>um</i>	
SUPINUL			
1. <i>itum</i> 2. <i>itu</i>			

Niște compuse al verbului *eo* sunt:

queo = eu pot
nequeo = eu nu pot

3. FERO

Conjugarea verbului **ferre** este următoarea :

1. Activ

INDICATIVUL	SUBJUNCTIVUL	INDICATIVUL	SUBJUNCTIVUL
<i>Prezent</i>		<i>Perfect</i>	
S. <i>fero</i> <i>fers</i> <i>fert</i> P. <i>ferimus</i> <i>ferlis</i> <i>ferunt</i>	<i>feram</i> <i>feras</i> <i>ferat</i> <i>feramus</i> <i>feralis</i> <i>ferant</i>	<i>tuli</i> <i>tulisti</i> etc.	<i>tulerim</i> <i>tuleris</i> etc.
		<i>Mai mult ca perfect</i>	
<i>Imperfect</i>		<i>tuleram</i> etc.	<i>tulissem</i> etc.
		<i>Viitorul II</i>	
S. <i>ferebam</i> etc.	<i>ferrem</i> <i>ferres</i> etc.	<i>tulero</i> <i>tuleris</i> etc.	
<i>Viitorul I</i>			
S. <i>feras</i> <i>feres</i> <i>feret</i> etc.			
IMPERATIVUL			
<i>Prezent</i>		<i>Viitorul</i>	
S. 2 <i>fer</i>	P. 2 <i>ferite</i>	S. <i>ferito</i> <i>ferito</i>	P. <i>fertote</i> <i>ferunto</i>

INFINTIVUL			
<i>Prezent</i> <i>Perfect</i> <i>Viitor</i>		<i>ferre</i> <i>tulisse</i> <i>laturum, am, um esse</i>	
PARTICIPIUL		GERUNZIUL	SUPINUL
<i>Prezent</i> <i>Viitor</i>	<i>ferens, lis</i> <i>laturus, a, um</i>	<i>ferendi</i>	1. <i>latum</i> 2. <i>latu</i>

2. Pasiv

INDICATIVUL	SUBJUNCTIVUL	INDICATIVUL	SUBJUNCTIVUL
<i>Prezent</i>		<i>Perfect</i>	
S. <i>feror = sunt dus</i> <i>ferris</i> <i>fertur</i> P. <i>ferimur</i> <i>ferimini</i> <i>feruntur</i>	<i>ferar</i> <i>feraris</i> <i>feratur</i> <i>feramur</i> <i>feramini</i> <i>ferantur</i>	<i>latus sum etc.</i>	<i>latus sim</i>
		<i>Mai mult ca perfect</i>	
		<i>latus eram</i>	<i>latus essem</i>
<i>Imperfect</i>		<i>Viitorul II</i>	
S. <i>ferebar</i> <i>ferebaris</i> etc.	<i>ferrer</i> <i>ferreris</i> etc.	<i>latus ero etc.</i>	
		IMPERATIVUL	
<i>Viitorul I</i>		<i>Prezent</i>	<i>Viitor</i>
S. <i>ferar</i> <i>fereris</i> <i>feretur</i> P. <i>feremur, etc.</i>		S. <i>ferre</i> P. <i>ferimini</i>	S. <i>fertor</i> <i>fertor</i> P. <i>ferimior</i> <i>feruntor</i>

INFINITIVUL		PARTICIPIUL	
<i>Prezent</i>	<i>ferri</i>	<i>Perfect</i>	<i>latus, a, um</i>
<i>Perfect</i>	<i>latum esse</i>	<i>Viitor sau</i>	<i>ferendus, a, um</i>
<i>Viitor</i>	<i>laturum iri.</i>	<i>Gerundivul</i>	

Compusele mai însemnate ale verbului **fero** sunt:

affero *attuli allatum afferre* = a aduce
aufero *abstuli ablatum auferre* = a lua, ridică.
confero *contuli collatum conferre* = a aduna.
differo *distuli dilatum differre* = a amâna, a se deosebi
offero *obtuli oblatum offerre* = a aduce înainte
refero *retuli relatum referre* = a raporta.

4. FIO

Forma pasivă a verbului *facio* este **fio** = eu devin.
 Conjugarea lui **fio** e următoarea:

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL
<i>Prezent.</i>	S. <i>fio</i> eu sunt făcut, devin <i>fis</i> <i>fit</i> P. <i>fimus</i> <i>fitis</i> <i>fiunt</i>	<i>fiam</i> <i>fias</i> <i>fiat</i> <i>flamus</i> <i>flatis</i> <i>flant</i>
<i>Imperfect.</i>	S. <i>fiebam</i> etc.	<i>fierem</i> etc.
<i>Viitorul I.</i>	S. <i>flam</i> <i>fles</i> etc.	

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL
<i>Perfect.</i>	<i>factus sum</i>	<i>factus sim</i>
<i>Mai, m. ca perfect</i>	<i>factus sum</i>	<i>factus essem</i>
<i>Viitorul II.</i>	<i>factus ero</i>	
IMPERATIVUL		
<i>Prezent S. 2 fi</i> <i>P. 2 file</i>		
INFINITIVUL		
<i>Prezent.</i>	<i>fieri</i> = a deveni	
<i>Perfect.</i>	<i>factum esse</i>	
<i>Viitor</i>	<i>futurum esse</i> sau <i>fore</i> (înlocuiește forma verbului, care lipsește).	
PARTICIPIUL		
<i>Perfect, factus, a, um</i> <i>Viitor sau Gerundivul, faciendus, a, um.</i>		

VERBE DEFECTIVE

În limba latină sunt verbe care au numai unele timpuri și forme. Ele se numesc verbe defectve. Cele mai însemnate verbe defectve sunt:

1. **Inquam** = eu zic.

INDICATIVUL	
<i>Prezent</i>	S. <i>inquam, inquis, inquit</i> , P. <i>inquimus, inquitis, inquitunt</i>
<i>Imperf</i>	numai <i>inquirebat</i> .
<i>Viitor.</i>	" <i>inquires, inquiet</i>
<i>Perfect.</i>	" <i>inquisti, inquit</i>

2. **Ajo** = eu zic.

INDICATIVUL	
<i>Prezent.</i>	<i>ajo, (sau aio) ais, ait, ajunt (sau aiunt).</i>
<i>Imperf.</i>	<i>ajebam, ajebas etc. (sau aiebam etc.)</i>
SUBJUNCTIVUL	
<i>Prezent</i>	<i>ajas, ajat, ajant (sau aias etc.)</i>
PARTICIPIUL	
<i>Prezent</i>	<i>ajens, ajentis (sau aentis etc.)</i>

3. **Quaeso** = te rog, n'are decât această formă.

4. **Coepi** = am început, n'are decât următoarele forme:

INDICATIVUL		SUBJUNCTIVUL
<i>Perfect</i>	<i>coepi, coepisti etc.</i>	<i>coeperim etc.</i>
<i>M. ca perf.</i>	<i>coeperam etc.</i>	<i>coepissem etc.</i>
<i>Viitorul II</i>	<i>coepero etc.</i>	

INFINITIVUL		PARTICIPIUL	
<i>Perfect</i>	<i>coepisse</i>	<i>Viitor</i>	<i>coepturus, a, um</i>
<i>Viitor</i>	<i>coepturum esse</i>		

5. **Memini** = îmi aduc aminte

INDICATIVUL	
<i>Perfect.</i>	<i>memini</i> etc. = îmi aduc aminte (înțeles de prezent)
<i>M. ca perf.</i>	<i>memineram</i> etc. = îmi aduceam aminte (înțeles de imperfect)
<i>Viitorul II</i>	<i>meminero</i> etc. = îmi voi aduce aminte (înțeles de viitorul I)
SUBJUNCTIVUL	
<i>Perfect</i>	<i>meminerim</i> = să-mi aduc aminte.
<i>M. ca perf.</i>	<i>meminissem</i> = mi-aș aduce aminte.
INFINITIVUL	
<i>Perfect</i>	<i>meminisce</i> = a-și aduce aminte.
IMPERATIVUL	
S. <i>memento</i> = adu-ți aminte P. <i>mementote</i>	

6. odi = eu urăsc.

INDICATIVUL	
<i>Perfect</i>	<i>odi</i> etc. = urăsc (înțeles de prezent).
<i>M. cv perf.</i>	<i>oderam</i> etc. = uram (înțeles de imperfect).
<i>Viitorul II</i>	<i>odero</i> etc. = voi urî (înțeles de viitorul I).
SUBJUNCTIVUL	
<i>Perfect</i>	<i>oderim</i> etc. = să urăsc.
<i>M. ca perf.</i>	<i>odissem</i> = aş urî.
INFINITIVUL	
<i>Perfect</i>	<i>odisse</i> = a urî.
<i>Viitor</i>	<i>osurum esse</i> = a voi a urî.
PARTICIPIUL	
<i>Viitor</i>	<i>osurus, a, um</i> = cel ce are a urî.

Notă. Aceste trei verbe: *coepe*, *memini* și *odi* au numai timpurile formate dela tema perfectului.

7. Ave, salve, vale.

<i>Imperativ</i>	<i>ave</i> = fi sănătos! <i>ave.</i> <i>salve</i> = fi sănătos! <i>salvete.</i> <i>vale</i> = rămâi sănătos <i>valete.</i>
<i>Infinitiv</i>	<i>avere.</i> <i>salvere.</i> <i>valere.</i>

VERBE NEPERSONALE

Unele verbe nu sunt întrebuințate decât la persoana III, neavând un subiect determinat. Aceste verbe se numesc *nepersonale* sau *unipersonale* și sunt de două feluri: 1) verbe nepersonale propriu zise și 2) verbe care sunt nepersonale, fiind luate numai într'un anumit înțeles al lor, sau întrebuințate în forma pasivă.

1) Verbele nepersonale propriu zise sunt:

a) Verbele ce arată un fenomen al naturii ca de ex.:

pluit = plouă. *tonat* = tună.
fulgurat = fulgeră *grandinat* = cade grindină.
ningit = ninge *gelat* = îngheață

b) Verbele ce arată un sentiment ca de ex.:

pudet, *puduit* sau *pudum est*, *pudere* = mi-e rușine.
miseret, *miseritum est* (lipsește) = mi-e milă.
taedet, *taedium est* *taedere* = mi-e silă.
piget, *piguit* sau *pigitum est*, *pigere* = mă supără.
paenitet, *paenituit* *paenitere* = mă căesc.

Cu aceste verbe persoana ce are sentimentul se pune în acuzativ, obiectul ce pricinuește acest sentiment se pune în genetiv, așa de ex.:

Me miseret tui = mi-e milă de tine.

c) Câteva verbe, ca:

oportet, *oportuit*, *oportere* = se cade, se cuvine
licet, *licuit* sau *licitum est*, *licere* = e permis.
libet, *libuit* sau *libitum est*, *libere* = place.
decet, *decuit* *decere* = e bine, se cuvine.

2. Verbe nepersonale improprie sunt:

a) Unele verbe luate cu însemnarea puțin schimbată ca:

mihi accidit } = mi se întâmplă *me juvat* = îmi place.
" *evenit* } *me fugit* = îmi scapă, nu știu etc.

b) Unele verbe luate în formă pasivă ca:

dicitur = se spune *itur* = se merge (mergem).
fertur = se zice *itum est* = s'a mers (am mers), etc.

V. Adverbul

Adverbele se formează dela adjective în chipul următor :

1. a) Adjectivele de declinare II se prefac în adverbe înlocuind pe *i* dela g. s. prin *e*. Avem astfel :

strenuus, i (sârguitor), *strenue* = cu sârguință.

liber, i, (liber) *libere* = în libertate.

b) La câteva adjective *ablativul singular* servește de adverb, de ex. :

adj. *multus*, adv. *multo* = cu mult.

adj. *continuus*, adv. *continuo* = pe dată.

c) La puține adjective *acuz. sing.* servește de adverb de ex. :

multum ; *postremum* (la urmă).

ceterum (de altminteri) etc.

2. a) Adjectivele de declinare III fac adverbele în *iter* care se pune în locul terminației *is* dela genetiv, de exemplu :

fortis, fort-iter = cu tărie.

familiaris, familiar-iter = prietenește.

b) Adjectivele cu nom. sing. în *us* au adverbele în *er*, de ex. :

vehemens adv. *vehement-er* = cu violență.

3. Unele adjective au adverbele cu totul neregulate, de ex. :

bonus, adv. *bene* ; *alius*, adv. *aliter* ; *audax*, adv.

audacter : *facilis*, adv. *facile*.

COMPARAȚIA ADVERBELOR

1. Iată cum se compară adverbele :

longe, comp. *longius* sup. *longissime*

liberaliter, comp. *liberalius* sup. *liberalissime*

pertinaciter, comp. *pertinacius* sup. *pertinacissime*

Cu alte alte cuvinte :

1. Comparativul adverbului e egal cu comparativul neutru al adjectivului ;

2. Superlativul adverbului e egal cu superlativul adjectivului, schimbând însă pe *us* în *e*.

VI. Numeralul.

1. Numeraleslele cardinale sunt următoarele.

1 <i>unus, a, um</i>	30 <i>triginta</i>
2 <i>duo, ae, a</i>	40 <i>quodraginta</i>
3 <i>tres, tria</i>	50 <i>quingenta</i>
4 <i>quattuor</i>	60 <i>sexaginta</i>
5 <i>quinque</i>	70 <i>septuaginta</i>
6 <i>sex</i>	80 <i>octoginta</i>
7 <i>septem</i>	90 <i>nonaginta</i>
8 <i>octo</i>	99 <i>undecentum</i> sau
9 <i>novem</i>	<i>nonaginta novem</i>
10 <i>decem</i>	100 <i>centum</i>
11 <i>undecim</i>	101 <i>centum unus</i>
12 <i>duodecim</i>	200 <i>ducenti, -tae, -ta</i>
13 <i>tredecim</i>	300 <i>trecenti, -tae, -ta</i>
14 <i>quattuordecim</i>	400 <i>quadrigenti, -tae, -ta</i>
15 <i>quindecim</i>	500 <i>quingenti, -tae, -ta</i>
16 <i>sedecim</i>	700 <i>septingenti, -tae, -ta</i>
17 <i>septendecim</i>	800 <i>octingenti, -tae, -ta</i>
18 <i>duodeviginti</i>	900 <i>nongenti, -tae, -ta</i>
19 <i>undeviginti</i>	1.000 <i>mille</i>
20 <i>viginti</i>	2.000 <i>duo milia</i> .
21 <i>unus et viginti</i>	10.000 <i>decem milia</i>
22 <i>duo et viginti</i> .	100.000 <i>centum milia</i>
28 <i>duodetriginta</i>	200 000 <i>ducenta milia</i>
29 <i>undetriginta</i>	1.000.000 <i>decies centum milia</i>

Următoarele numerele sunt declinabile :

M.	F.	N.	M.	F.	N.
N. <i>unus</i>	<i>una</i>	<i>unum</i>	<i>duo</i>	<i>duae</i>	<i>duo</i>
G. <i>unius</i>			<i>duorum</i>	<i>duarum</i>	<i>duorum</i>
D. <i>uni</i>			<i>duobus</i>	<i>duabus</i>	<i>duobus</i>
Ac. <i>unum</i>	<i>unam</i>	<i>unum</i>	<i>duos</i>	<i>duas</i>	<i>duo</i>
D. <i>uno</i>	<i>una</i>	<i>uno</i>	<i>duobus</i>	<i>duabus</i>	<i>duobus</i>

M.	F.	N.
N. <i>tres</i>		<i>tria</i>
G. <i>trium</i>		
D. <i>tribus</i>		
Ac. <i>tres</i>		<i>tria</i>
D. <i>tribus</i>		

Numerele *ducenti, ae, a*, etc. se declină ca adjectivele de trei finale :

Mille e numeral nedeclinabil, pluralul *millia* e substantiv declinabil și se declină astfel :

N. A. V. <i>millia</i>
G. <i>millium</i>
D. Ab. <i>milibus</i>

2. Numerele ordinale sunt :

1 <i>primus, a, um</i> = întâiul.	11 <i>undecimus</i>
2 <i>secundus</i> sau <i>alter</i>	12 <i>duodecimus</i>
3 <i>tertius</i>	13 <i>tertius declmus</i>
4 <i>quartus</i>	18 <i>duodevicesimus</i>
5 <i>quintus</i>	19 <i>undevicesimus</i>
6 <i>sextus</i>	20 <i>vicesimus</i>
7 <i>septimus</i>	21 <i>unus et vicesimus</i>
8 <i>octavus</i>	22 <i>alter et vicesimus</i>
9 <i>nonus</i>	30 <i>tricesimus</i>
10 <i>decimus</i>	40 <i>quadragesimus</i>

50 <i>quingagesimus</i>	600 <i>sexcentesimus</i>
60 <i>sexagesimus</i>	700 <i>septingentesimus</i>
70 <i>septuagesimus</i>	800 <i>octingentesimus</i>
80 <i>octagesimus</i>	900 <i>nongentesimus</i>
90 <i>nonagesimus</i>	1.000 <i>millesimus</i>
100 <i>centesimus</i>	2.000 <i>bis millesimus</i>
200 <i>ducentesimus</i>	10.000 <i>decies millesimus</i>
300 <i>trecentesimus</i>	100.000 <i>centies millesimus</i>
400 <i>quadringentesimus</i>	1.000.000 <i>decies centies millesimus</i>
500 <i>quingentesimus</i>	

3. Numerele distributive și adverbiale.

N. distributive	N. adverbale
1 <i>singuli, ae, a</i> = câte unul	<i>semel</i> = odată.
2 <i>bini, ae, a</i>	<i>bis</i>
3 <i>terni, ae, a</i>	<i>ter</i>
4 <i>quaterni, ae, a</i>	<i>quater</i>
5 <i>quini</i>	<i>quingies</i>
6 <i>seni</i>	<i>sexies</i>
7 <i>septeni</i>	<i>septies</i>
8 <i>octoni</i>	<i>octies</i>
9 <i>noveni</i>	<i>novies</i>
10 <i>denti</i>	<i>decies</i>
11 <i>undeni</i>	<i>undecies</i>
12 <i>duodeni</i>	<i>duodecies</i>
13 <i>ternidenti</i>	<i>terdecies</i>
19 <i>undeviceni</i>	<i>undevicies</i>
20 <i>viceni</i>	<i>vicies</i>
21 <i>viceni singuli</i>	<i>semel et vicies</i>
30 <i>triceni</i>	<i>tricies</i>
40 <i>quadrageni</i>	<i>quadrages</i>
50 <i>quingageni</i>	<i>quingages</i>
60 <i>sexageni</i>	<i>sexages</i>
70 <i>septuageni</i>	<i>septuages</i>
80 <i>octogeni</i>	<i>octages</i>

90	<i>nonageni</i>	<i>nonagies</i>
100	<i>centeni</i>	<i>centies</i>
200	<i>ducenti</i>	<i>ducenties</i>
300	<i>trecenti</i>	<i>trecenties</i>
400	<i>quadrिंगeni</i>	<i>quadrिंगenties</i>
500	<i>quingeni</i>	<i>quingenties</i>
600	<i>sexageni</i>	<i>sexcenties</i>
700	<i>septingeni</i>	<i>septingenties</i>
800	<i>octingeni</i>	<i>octingenties</i>
900	<i>nongeni</i>	<i>nongenties</i>
1.000	<i>singula milia</i>	<i>millies</i>
2.000	<i>bina milia</i>	<i>bis millies</i>
3.000	<i>terna milia</i>	<i>ter millies</i>
10.000	<i>dena milia</i>	<i>decies millies</i>
100.000	<i>centena milia</i>	<i>centies millies</i>
1.000.000	<i>decies centena milia</i>	<i>decies centies millies</i>

VII. Prepoziția

Propozițiile latinești se construiesc cu acuzativul sau cu ablativul, iar unele dintre ele se construiesc când cu un caz, când cu altul, după înțeles.

1. Cu acuzativul se construiesc următoarele prepoziții:

<i>ante</i>	= înainte.	<i>juxta</i>	= lângă.
<i>apud</i>	= la.	<i>ob</i>	= pentru, dinainte
<i>ad</i>	= la.	<i>penes</i>	= în puterea
<i>adversus</i>	= contra, către	<i>pone</i>	= înapoi.
<i>circa</i>	} împrejur.	<i>post</i>	= după.
<i>citra</i>		<i>praeter</i>	= pe lângă
<i>citra</i>	} dincoace.	<i>prope</i>	= aproape.
<i>cis</i>		<i>propter</i>	= pentru
<i>contra</i>	= contra.	<i>per</i>	= prin.
<i>erga</i>	= către.	<i>secundum</i>	= potrivit, după
<i>extra</i>	= în afară pe deasupra	<i>supra</i>	= deasupra
<i>infra</i>	= pe dedesupt	<i>versus</i>	= spre.
<i>inter</i>	= între	<i>ultra</i>	= peste, dincolo
<i>intra</i>	= înăuntru.	<i>trans</i>	= peste.

2. Prepozițiile care cer ablativul sunt:

<i>a</i> (<i>ab</i> înainte de vocală)	= de, dela	<i>sine</i>	= fără.
<i>absque</i>	= fără	<i>tenus</i>	= până la.
<i>coram</i>	= pe față.	<i>pro</i>	= pentru
<i>clam</i>	= pe ascuns,	<i>prae</i>	= înainte
<i>cum</i>	= cu.		
<i>e</i> (<i>ex</i> . înainte de vocale)	= din		

3. Unele propoziții se construiesc cu acuzativul ca să arate o mișcare (încotro ?); cu ablativul ca să arate o stare de loc (unde ?):

<i>in</i>	= în spre	<i>super</i>	= deasupra.
<i>sub</i>	= sub.	<i>subter</i>	= dedesubt.

VIII. Conjuncția

Conjuncțiile sunt de două feluri: *coordonatoare* și *subordonatoare*.

1. Conjuncțiile coordonatoare sunt:

- Copulative** (arătând unirea): *et, que, atque, at, etiam*.
- disjunctive** (arătând despărțirea): *aut, vel, sive*.
- adversative** (arătând opunerea): *sed, autem, tamen, at, vero*
- cauzale** (arătând motivul): *nam, enim*.
- concluzive** (arătând o concluzie): *ergo, igitur, itaque*.

2. Conjuncțiile subordonatoare sunt:

- finale** (de scop): *ut, quo, ne* etc.
- cauzale**: *cum, quod, quia, quoniam, quando* etc.
- condiționale**: *si, nisi, dum*
- temporale**: *cum, ut, ubi, postquam, dum, donec*, etc.
- consecutive** (arătând consecința) *ut, ut non, quin*.
- comparative**: *ut, sicut, velut, quasi, tanquam*.
- concesive**: *etsi, quamquam, cum* etc.

ELEMENTE DE SINTAXĂ

Sintaxa se compune din două părți:

- I. **Sintaxa cuvintelor** care studiază *cazurile* cuvintelor declinabile.
- II. **Sintaxa propozițiilor** care studiază *tempurile* și *modurile* verbului.

I. SINTAXA CUVINTELOR

Subiectul. — Predicatul. — Acordul

I LECTURĂ

1. ATENIENII ȘI SPARTANII

Mores et instituta Spartanorum Atheniensiumque erant contraria. Apud Athenienses enim, viri et feminae voluptatibus dediti erant, luxui et mollitiae indulgentes. Apud Spartanos autem, cives mulieresque labore indurati temperantiaeque assueti erant. Studia etiam occupationesque utriusque gentis erant diversa. Nam artes, agricultura, mercatura, res maritimae Atheniensibus pretiosa videbantur, Spartanis autem vilia: his res militares bellumque semper carissima fuerunt. Multa tamen Atheniensium praeclare facta victoriaeque narrantur: nam populi et urbes Graeciae, barbarorum irruptionibus lacessiti, haud semel Atheniensium virtute sunt servati.

2⁽¹⁾

Tu ac Paulus lusistis; ego et Petrus legimus. — Ego et tu semper ignovimus alienis injuriis. — Cicula et hirundo, hieme appropinquante, abeunt; corvus autem et passer manent. — Divitiae, decus et gloria in oculis vestris jacent, sed labore parantur. — Periere mores, jus, decus, fides. — Tu et filia nostra valetis; ego et filius noster valemus. — Te oramus ego et pater.

3.

Formica et apis laboriosae sunt. — Filius ejus fraterque justissimi habentur. — Fortuna ventique sunt mutabilia; divitiae quoque et imperium incerta sunt. — Filius ejus filiaque pii habentur.

1) Deși programele noastre recomandă întrebuințarea bucăților de lectură cu sens integral, totuși, uneori, pentru a putea induce toate regulile sintactice, cu nepuință de a fi găsite într-o singură bucată de lectură, dăm și fraze deslegate, rămânând să fie folosite sau nu, după cum interpretează profesorul aceasta prevedere a programului.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

O propoziție simplă se compune din 2 elemente: din subiect și din predicat.

1. **Subiectul** se poate exprima prin substantive, prin pronume, sau prin orice altă parte de cuvânt, luată cu valoare de substantiv. El se pune în cazul nominativ. Când subiectul este un pronume personal, acesta nu se exprimă de obicei, ci se lasă subînțeles. Subiectul poate fi exprimat și printr-o întreagă propoziție (*Acuzativ cu infinitiv* și *Nominativ cu infinitiv*).

2. **Predicatul** se exprimă printr'un verb. Atunci se numește că avem un *predicat verbal*. Alteori se exprimă și printr'un substantiv sau adjectiv, cu verbul copulativ: *esse*. În acest caz se zice că avem un *predicat nominal* (substantival sau adjectival).

3. **Acordul**: a) Predicatul verbal se acordă cu subiectul în număr și persoană. Când predicatul e la un timp compus al formei pasive, acordul se face și după gen.

b) Predicatul adjectival se acordă cu subiectul în gen, număr și caz.

c) Predicatul substantival se acordă cu subiectul în caz; când substantivul e *mobili* se acordă și în gen.

d) Când avem mai multe subiecte ce sunt *nume de persoane* deosebite, predicatul se pune la plural și în persoana cea mai tare care se află printre subiecte (persoana I e mai tare ca a II și a III-a; persoana II mai tare ca a III-a).

e) Când subiectele sunt de genuri deosebite, predicatul adjectival se pune în genul cel mai tare (masculinul mai tare ca femininul; femininul mai tare ca neutru). Când însă subiectele sunt nume de lucruri, predicatul de obicei se pune la neutru.

CAZURILE

I. Nominativul

I. LECTURA

1. HANNIBAL

Hoc bellum maxime omnium memorabile fuit, quod, Hannibale duce, Carthaginenses cum populo Romano gessere. Nunquam enim validiores opibus ullae inter se civitates gentesque contulerunt arma. Jam Hamilcare duce, Poeni arma Italiae illaturi erant. Mors Hamilcaris peropportuna et pueritia Hannibalis distulerunt bellum. Medius inter patrem ac filium, Hasdrubal, ab Hamilcare gener ascitus, Imperium obtinuit. In Hasdrubalis locum, juvenis Hannibal imperator, omnium assensu, appellatus est. Ille exercitui carissimus erat. Caloris ac frigoris patientia par; vestitus nihil inter aequales excellens; arma atque equi conspiciebantur. Equitum peditumque longe primus erat; princeps in proellum ibat, ultimus proelio excedebat. Has tantas virtutes ingentia vitia aequabant: inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica, nullus Deorum metus.

Titus Livius

2. IUGURTHA

Bello Punico secundo, quo Hannibal, dux Carthaginensium Italiae opes attriverat, Massinissa, rex Numidarum, in amicitiam receptus erat a P. Scipione. Ejus amicitia bona atque honesta nobis permansit, sed imperii vitaeque ejus finis idem fuit. Dein Micipsa filius regnum solus obtinuit. Jugurtha, Micipsae nepos, pollens viribus erat, sed maxime ingenio validus: is, ut mos gentis illius est, equitare, jaculari, cursu cum aequalibus certare, pleraque tempora in venando agere, leonem atque alias feras primus ferire, plurimum facere, minimum ipse de se loqui. Quibus rebus Micipsa, initio laetus, tamen, exacta sua aetate et parvis suis liberis, jam anxius erat. Terrebat eum natura mortalium, avida imperii et prompta ad cupidines explendas.

Sallustius

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

Nominativul este cazul prin care se exprimă *subiectul* și cuvintele ce se raportează la dânsul, adică *apozitia* și *atributul*.

1. Subiectul.

Subiectul unui verb la mod personal poate fi :

un substantiv : *Puer ridet* = copilul râde.

un adjectiv : *Boni amantur* = oamenii buni sunt iubiți.

un pronume : *Ego valeo* = eu sunt sănătos.

un adjectiv : *Turpe est mentiri* = a minți e rușinos.

N.B. Subiectul infinitivului istoric (care în realitate are valoare de imperfect) e tot un nominativ :

Catilina multa moliri, insidias tendere, ipse cum telo esse = Catilina uneltia multe, întindea curse, el însuși purta o armă.

2. Apozitia subiectului.

Alexander, Macedonum rex = Alexandru, regele Macedoniei.

Urbs Roma = orașul Roma.

3. Atributul subiectului.

Acest atribut poate fi :

a) un substantiv :

Vita peregrinatio est = viața e o călătorie.

Discessit victor = a ieșit învingător.

Ego nominor leo = mă numesc leu

Cicero creatus est consul = Cicero a fost numit consul.

b) un adjectiv ;

Pater est bonus = tata e bun.

Laetus abiit = s'a dus vesel.

Bonus vocari vult = vrea să fie numit bun.

c) un pronume :

Hic est frater meus = acesta e fratele meu.

Quae ista causa est? = ce cauză e aceasta ?

II. Acuzativul

I. LECTURĂ

1. LUPTA DELA CANNAE

Varro consul instructas copias Aufidium amnem traduxit, proelium, non consulto collega, commissurus. Hannibal, qui, jam pristino die aciem tenuerat instructam, ita copias in acie locavit: Gallos Hispanosque equites prope ripam, laevo in cornu, adversus Romanum equitatum: dextrum cornu Numidis equitibus dedit; mediam aciem Hannibal ipse tenuit. Primo Galli Hispanique Romanos equites in fugam verterunt. Pedites contra mediam aciem hostium impulere, quae cedendo etiam sinum in medio dedit. Tum Afri, in medium incaute irruentibus Romanis, circumdedere alas. Frustra Romani adversus Afros redintegraverunt pugnam; Poeni aversam aciem aggressi, ingentem stragem fecerunt.

Titus Livius

2. INTARITURILE LUI CEZAR IN JURUL ALESIEI

Caesar haec genera munitionis instituit. Fossam pedum viginti duxit; reliquas omnes munitiones ab ea fossa pedes quadringentos disposuit, hoc consilio ne improviso aut noctu ad munitiones multitudo hostium advolaret, aut diu tela in milites operi destinatos conjici possent. Hoc intermisso spatio, duas fossas, quindecim pedes latas, eadem altitudine perduxit. Post eas aggerem et vallum duodecim pedum exstruxit. Huic vallo loricam pinnaeque adjecit, et turres toto opere circumdedit, quae pedes octoginta inter se distabant.

Caesar

3. CARTAGINEZII ATACA UN LAGAR ROMAN

Cum Romani Capuam obsiderent, Hannibal, ad opem urbi ferendam, in Campaniam contendit. Praemisit nuntios Capuam, ut, quo tempore castra Romana aggredieretur, eodem (tempore) ad eruptionem sese effunderent oppidani. Proelio commisso, legio sexta e castris egressa, in fugam vertitur; qua pulsa, Poeni cum tribus elephantis usque ad vallum pervenerunt. Tum legati qui castris praeebant, pro vallo acriter propugnant elephantosque transgredientes in ipso vallo conficiunt. Quorum corporibus cum fossa completa esset, velut aggerem aut ponte injecto transitum hostibus dedit; ibi super stragem jacentium elephantorum atrox caedes edita est. At Hannibal, postquam Poenorum stragem vidit summamque vi castra hostium defendi recipere signa et convertere agmen coepit.

Titus Livius

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

Acuzativul exprimă în genere, *direcția, tendința spre, scopul*.

I. Acuzativul obiect drept

1. Acuzativul e obiectul drept al:

a) verbelor transitive, fie ele active sau deponente:
Amo Deum = iubesc pe Dumnezeu.
Imitor patrem = imit pe tatăl meu.

b) al verbelor impersonale (*miseret, taedet, pudet, paenitet* etc.), având funcțiunea de subiect logic:

Me juvat = îmi place.

Me fallit, me fugit = îmi scapă.

c) al unor verbe intransitive care, fiind compuse cu prepozițiile *ad, in, ob, per, trans*, devin transitive (și cer acuzativ):

Inire consilium = a face un plan.

Obire mortem = a muri.

Transire Alpes = a trece Alpii.

d) obiectul intern format din acelaș radical sau cu acelaș sens ca cel al unor verbe intransitive:

Tutam vitam vivere = a trăi o viață sigură.

Vinum redolere = a mirosi a vin.

NOTA

a) Unele verbe transitive pot avea două obiecte directe:

Doceo pueros grammaticam = învăț pe copii gramatică.

Hoc te moneo = îți dau acest sfat.

Pacem te poscimus = îți cerem pace.

b) Unele verbe transitive latine sunt intransitive în românește:

Timeo Danaps = mă tem de Greci.

Fugio mortem = fug de moarte.

2. Acuzativul poate fi și un obiect drept fără verb exprimat în propozițiile exclamative:

O me miserum! Vai de mine nenorocitul!

O fortunatos nimium agricolas = o fericiți țărani!

3. Acuzativul e și subiectul unei propoziții infinitive (constituind construcția acuzativului cu infinitivul):

Dicunt Homerum caecum fuisse = se spune că Homer a fost orb.

II. Acuzativul obiect nedrept

Acuzativul cu sau fără prepoziție (*in* și *ad*) poate exprima și obiectul *nedrept*:

a) după adjectivele arătând o tendință spre ceva:

Promptus ad iram = gata la mânie.

Pronus ad irascendum = pornit la mânie.

Propensus ad res augendas = plecat a exagera lucrurile.

b) după verbele arătând direcția (cu *in* și *ad*):

Haec via ducit in urbem = drumul acesta duce la oraș.

Concurrunt ad arma = aleargă la arme.

III. Acuzativul complement circumstanțial

Acuzativul cu sau fără prepoziție poate exprima și complementul circumstanțial (sensul direcției și al mișcării spre).

1. Fără prepoziție acuzativul exprimă:

a) *măsura* de lungime, de înălțime, de distanță:

Hasta sex pedes longa = lance lungă de 6 picioare.

Fossa sex pedes alta = șanț adânc de 6 picioare.

Duo milla passuum progreditur = înaintează cu 2000 de picioare.

b) *durata*:

Tres annos regnavit = a durat trei ani.

Tertium annum regnat = domnește de trei ani.

Decem annos natus = în vârstă de zece ani.

c) *partea, raportul sub care...* un acuzativ poetic, de relație, zis și acuzativ grec, fiind imitat după limba greacă:

Nudus pedes = gol, în ceea ce privește (numai) picioarele.

Femur ictus tragula = lovit de o săgeată, în ceea ce privește coapsa.

2. Cu o prepoziție, acuzativul exprimă:

a) *locul unde te duci* — întrebarea *quo?* = încotro?
cu in.

Eo in urbem, in Italiam = merg la oraș, în Italia.

Fac excepție, construindu-se fără prepoziție:

numele de orașe și de insule mici:

Eo Romam, eo Athenas = merg la Roma, la Atena.

domus și *rus*:

Eo domum, eo rus = merg acasă, merg la țară.

cu ad:

Confugit ad suos = a fugit la ai săi.

cu sub:

Sub jugum mittere = a trimite sub jug.

b) *locul lângă care ești*:

cu apud:

Pugna apud Cannas = lupta de la Cannae.

c) *timpul: când? de când? în cât timp?*

cu sub:

Sub vesperum = pe 'nserate.

cu ante, post:

Post dies tres proficiscitur = pleacă peste trei zile.

d) *scopul (cu ad) înlocuind pe ut final:*

Edimus ad vivendum (ut vivamus) = mâncăm ca să trăim.

Edimus ad corpus alendum = mâncăm să hrănim corpul.

III. GENETIVUL

I. LECTURĂ

1. CATILINA

Huic (erat) corpus patiens inediae, alboris, vigiliae, supra quam cuiquam credibile est. Animus audax, subdolos, varius, cujuslibet rei simulator ac dissimulator; alieni appetens, sui profusus; satis eloquentiae, sapientiae parum. Hunc, post dominationem L. Sullae, libido maxima invaserat rei publicae capiendae. Brevi omnium flagitiorum atque facinorum circum se, tanquam stipatorum, catervas habuit; plerosque Sullae milites, rapinarum et victoriae veteris memores, omnesque, quibus plurimum audaciae inerat, sibi obnoxios fecit. Erant praeterea complures nobiles occultius hujus consilii participes, quos dominationis spes hortabatur.

Sallustius

2. HANNIBAL

Omnium imperatorum rei militaris peritissimus exstitit Hannibal. Illi enim plurimum audaciae ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat; caloris et frigoris patientia par (erat); cibi potiorisque modus, non voluptate, sed naturali desiderio vigiliarum somnique tempora nec die nec nocte discriminata; tam sui quam suorum sanguinis profusus, non minus militis quam ducis officio fungebatur. At illi summa animi vitia inerant: nulla jurisjurandi religio, nihil sancti, nihil veri.

Titus Livius

3. ASEDIUL ORAȘULUI AVARICUM

Caesar, castris ad eam partem oppidi positus, aggerem apparare, vineas agere, turres duas constituere coepit. Galli se colle, palude difficili ex omnibus fere partibus cincto, fiducia loci continebant, et omnes ejus paludis aditus obtinebant. Singulare Romanorum militum virtuti consilia cujusque modi Gallorum occurrebant. Aggerem (Romanorum) cuniculis substrahebant, nam apud eos omne genus cuniculorum notum et usitatum est; et Romanarum turrium altitudinem, commissis suarum turrium malis, adaequabant, et apertos cuniculos pice fervefacta et maximi ponderis saxis morabantur.

Caesar

4. HANNIBAL ASEDIAZA CASILINUM

Hannibal, ne quid terroris, appropinquante Romanorum agmine, Capuae oreretur, ad Casilinum, oppidum Capuae proximum, milites ducit, hujusque urbis potiundae cupidus, eam oppugnare parat. Casillni autem satis ferme armatorum ad tam exigua moen'ia tuenda erat; et penuria frumenti efficiebat ut nimium etiam hominum videretur. Ubi Poeni ad moenia accessere, oppidani subito erumpunt magnamque hostium stragem faciunt. Ita primis repulsis, Maharbal, cum majore robore virorum missus, nec ipse eruptionem oppidanorum sustinuit. Tum Hannibal, cum suorum promptissimos, e muro turribusque ictos, amisisset, omnium animos ad opugnandum accendit, Cannarum Trasumennique et Trebiae eos admonens. Inde vineae quoque cuniculique aguntur; sed varios conatus hostium Romanorum aut virtus aut ars decepit.

Titus Livius

5.

Ejus poetae adventus sic celebrabatur, ut famam ingenii (ejus) expectatio hominis, expectationem ipsius adventus superaret. — Erat Italia tum plena Graecarum artium ac disciplinarum. — Extremo hujus aetatis, classis Punica navium quadraginta, cum ad extremum periculi ventum esset, in Sardiniam trajecta est. — Post Cannensem cladem, multi deserendae Italiae consiliae agitaverant. — Oppidanis plus animi quam virum erat. — Trium mensium molita cibaria sibi quisque efferebat. — Quidquid sabuli in campis jacet, venti, a mari spirantes, converrunt.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICA

Genetivul servește de complement *al substantivelor, al adjectivelor, al pronomelor, al adverbilor și al unor verbe.*

I. Complement al substantivelor, genetivul exprimă:

a) Cauza, *obiectul*, formând gen. zis *obiectiv* :

Metus mortis = frica de moarte (cauzată de moarte)

b) posesiunea, gen. zis *subiectiv* :

Domus patris = casa tatei.

c) explicația :

Catilinae conjuratio = conjurația lui Catilina.

d) calitatea :

Puer egregiae indolis = un copil de un caracter nobil.

e) o parte dintr'un tot, *genetivul numit partitiv* :

Pars civium = o parte din cetățeni.

II. Complement al adjectivelor, pronomelor, adverbilor, genetivul exprimă :

I. Cauza, obiectul, cu adjectivele ce arată :

a) *dorința sau respingerea* (*cupidus, avarus, avidus, fastidiosus, studiosus*).

Cupidus gloriae = dornic de glorie.

Avidus pecuniae = lacom de bani.

Studiosus litterarum = pasionat de literatură.

b) cunoaşterea sau ignoranţa, experienţa sau inesperienza, amintirea sau uitarea (*peritus* = priceput în; *memor* = ce-şi aduce aminte; *rudis* = nepriceput; *nescius* = neştiutor; *consciis* = conştient etc.):

Peritus dicendi = priceput la vorbă.

Memor beneficiorum = ce-şi aduce aminte de binefaceri.

Consciis rei = conştient de faptă.

c) participarea sau neparticiparea la ceva (*particeps* = părtaş; *expers* = lipsit de etc.):

Particeps consilii = tovarăş la un plan.

d) belşugul sau lipsa (*fertilis* = rodnic; *plenus* = plin; *parcus* = econom; *capax* = capabil; *inops* = lipsit etc.):

Plenus irae = plin de mânie.

Inops consilii = lipsit de iniţiativă.

II. Cu participiile prezente active ale verbelor întrebuinţate ca adjective, genetivul arată o stare obişnuită, o calitate statornică, de ex.:

Patiens laboris = răbdător la muncă.

Sciens juris = cunoscător al dreptului.

Potens regni = capabil de a domni.

Impotens sui = care nu se poate stăpâni pe sine.

Amans patriae = iubitor de ţară.

III. Genetivul exprimă o parte dintr'un întreg — genetivul partitiv:

cu superlativele relative:

Altissima arborum = cel mai înalt dintre arbori.

cu numerele cardinale:

Unus militum = unul din soldaţi.

cu pronume interogative sau nedefinite:

Quis vestrum? = cine dintre voi?

Nemo mortalium = nimeni dintre muritorii.

cu adj. şi adverbe de cantitate:

Satis aquae = destulă apă.

Quantum erroris = ce greşeală.

cu câteva adverbe de loc:

Ubi terrarum? = în ce loc de pe pământ?

Nusquam gentium = în nicio parte a lumii.

Eo dementiae venit = a ajuns până la atâta nebunie.

III. Complement al verbelor, genetivul exprimă:

I. Posesiunea:

a) cu *esse*:

Omnia hostium erant = toate erau ale duşmanilor.

b) cu verbele impersonale: *interest*, *refert* = interesează:

Interest omnium = interesează pe toţi.

Interest Caesaris = interesează pe Cezar.

II. 2. Cauza, obiectul:

a) cu verbele ce înseamnă: a acuza, a achita, a condamna (*acusare* = a acuza, *damnare* = a condamna etc.)

— aşa zisele *verba judicialia*:

Accusatus est proditoris = a fost acuzat de trădare.

Damnatus est capitis = a fost condamnat la moarte.

b) cu verbele de aducere aminte şi uitare, (*memini* = îmi aduc aminte; *obliviscor* = uit etc.) — aşa zisele *verba memoriae*:

Memento beneficiorum = adu-ţi aminte de binefaceri.

Obliviscere injuriarum = uită injuriile.

c) cu verbele impersonale: *me miseret* = mi-e milă, *me paenitet* = mă călesc etc. *me piget* = mă supără; *me pudet* = mi-e ruşine; *me taedet* = mi-e scârbă etc.

Me miseret pauperum = mi-e milă de săraci.

Me taedet vitae = mi-e scârbă de viaţă.

cu verbele de preţuire (*aestimare* = a preţui, *ducere* = a preţui, etc.).

Aestimare magni = a preţui mult.

Aestimare parvi = a preţui puţin.

constare = a costa; *emere* = a cumpăra, *vendere* = a vinde:

Constare tanti = a costa atât de mult.

Vendere minoris = a vinde cu mai puţin.

IV. DATIVUL

I. LECTURĂ

1. DESPRE INTRECEREA IN VITEJIE

Erant in eadem legione fortissimi viri, centuriones, T. Pulio et L. Vorenius. Hi perpetuas inter se controversias habebant, uter utrū anteferretur virtute. Ex his Pulio, cum acerrime ad munitiones pugnaretur: „Quid dubitas, inquit, Vorene? Quem locum probandae virtuti aptiorem spectas? Hic dies de nostris controversiis iudicabit, et uter alteri praestet jam ostendet.“ Haec cum dixisset, extra munitiones in confertissimam partem hostium irrumpit. Hostes in illum universi tela conjiciunt neque ei dant regrediendi facultatem. Transfigitur scutum Pulioni et telum in balteo defigitur, quod ei paene exitio fuit; hic enim casus conanti (ei) gladium educere dextram manum moratur, impeditumque (*eun*) hostes circumstant.

Tum succurrit inimicus illi Vorenius et laboranti subvenit. Ad hunc se confestim a Pulione omnis multitudo convertit; illum arbitrantur occisum. Gladio comminus rem gerit Vorenius. atque, uno interfecto, reliquos paulum propellit; sed, in locum inferiorem delatus, concidit. Huic rursus circumvento subsidio venit Pulio, atque ambo incolumes, compluribus interfectis, summa cum laudese intra munitiones recipiunt. Sic fortuna in certamine utrumque versavit, ut alter alteri auxilio salutique esset, neque dijudicari posset, uter utri virtute antefendus videretur.

Caesar

2.

Voluptatibus maximis fastidium est finitimum. — Objurgatio fere semper nobis est gravis, nobis tamen fere semper salutaris est. — Hominum generi universo cultura agrorum est salutaris. — Sapiens non fortunae, sed hominibus solet esse amicus. — Adulatores corvis similes sunt: praedae enim suae oculos effodiunt. — Qui nimiam

parvis rebus impendunt curam plerumque magnis rebus fiunt impares. — Quis amicior est quam frater fratri? aut quem alienum invenies fidum, si tuis hostis fueris — Tuus labor meo par fuit; eadem ergo merces nobis ambobus debetur. — Coriolanus exsul iratus erat Romanis; Aristides autem, tam injuste in exsilium missus, civibus ignoscebat. — Haec moderata et hominibus grata est senecta, quae juventae haud similis est. — Alexander Clitum, qui amicissimus erat regi, iratus interfecit inter epulas; adeo furori vicina est ebrietas! — Virtuti consanguineam esse pauperlatem haud immerito dictum est.

3.

Paucis temeritas est bono, multis malo. — Nimia fiducia homini magnae calamitati esse solet. — Eloquentia principibus maximo est ornamento. — Hominibus non est dedecori laborare, sed otiari. — Ciceroni, consulatum gerenti, salus reipublicae magis quam sua salus curae erat. — Agesilaus, propter humilem staturam ingratamque faciem, despectui fuit Aegyptiis. — Omnibus odio est crudelitas, amor pietas et clementia. — Xerxes, rex Persarum, diu terrori gentibus fuit; bello autem in Graecia infelicitate gesto, etiam suis contemptui esse coepit. — Si tibi cordi sunt amicorum commoda, nihil tu illis concede contra jus neque tunc tibi curae sint eorum objurgationes. — Pergite, ut facitis, adulescentes, atque diligenter laborate ut et vobis honori et amicis utilitati et reipublicae emolumento esse possitis. — Nonne perpetuum ver tandem omnibus taedio foret?

4.

Magna vis venti apta faciendo igni coorta est. — Mox ventum est in angustiorem viam, jugo insuper imminenti subjectam. — Pugna Cannensis Alliensicla nobilitate par fuit. — Hannibal captivis redimendi se copiam fecit: pretium edixit fore equiti quingenos nummos quadrigatos trecentos pediti, servo centenos. — Nulla res magis exercitui saluti fuit, quam quod regem sufficientem malis, quibus ipsi cesserant, deserere erubescabant. — Memoriae proditum est quosdam milites, applicatos arborum truncis, et non solum viventibus, sed etiam inter se colloquentibus similes, inventos esse mortuos.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

Dativul exprimă *atribuția* și deci *avantajul sau dezavantajul* celui pentru care se face acțiunea; *bunavoința, așmânia* etc.

I. Complement al adjectivelor, el exprimă :

a) folosul, sau nefolosul, (*utilis* = nefolositor la; *inutilis* = nefolositor); aptitudinea sau neaptitudinea (*aptus* = capabil; *ineptus*); avantajul sau dezavantajul (*commodus* = avantajos; *incommodus* = dezavantajos etc.).

Utilis civitati = folositor statului.

Seges commoda viti = pământ favorabil viței

Vestimentum aptum corpori = haină potrivită corpului.

b) vecinătatea, rudenia, comunitatea, (*proximus* = cel mai apropiat; *vicinus* = vecin; *communis* = comun etc.).

Locus proximus urbi = locul cel mai apropiat de oraș.

c) egalitatea, neegalitate, asemănare, neasemănare (*similis*, = asemenea; *dissimilis* = neasemenea; *par* = egal; *impar* = neegal etc.)

Similis patri (sau *patris*) = asemenea tatălui.

Par Scipioni = egal cu Scipion.

d) prietenia, dușmănia, simpatia, antipatia (*adversus* = dușman; *amicus* = prieten; *carus* = scump; *gratus* = plăcut; *ingratus* = neplăcut etc.)

Carus fratri = drag fratelui său.

Amicus regi = prieten cu regele.

Gratus mihi = plăcut mie.

II. Complement al adverbelor formate din adjective :

Ire obliviam alicui = a merge împotriva cuiva.

Vivere convenienter naturae = a trăi potrivit naturii.

III. Complement al verbelor, el exprimă :

1. Obiectul indirect, cu verbe :

a) active ca : *pareo* = ascult; *faveo* = favorizez; *studeo* = studiez; *noceo* = vatăm; *parco* = cruț etc.

Pareo patri = ascult de tata.

Nulli nocet = nu vatămă pe nimeni.

Parcere victis = a cruța pe învinși.

b) deponente ca *blandior* = mângâi; *irascor* = mă mâni.

Irascor tibi = mă mâni pe tine.

Blanditur matri = mângâie pe mama.

2. Atribuția sau destinația :

Do panem pauperi = dau pâine unui sărac.

3. *Interesul*, exprimând persoana în interesul sau dezavantajul căreia se face acțiunea :

Mihi laboro = muncesc pentru mine numai.

Liberis laboramus = muncim pentru copii.

4. Complementul verbelor compuse cu prepozițiuni (afară de *ab, ex, de*) :

Inferre arma hostibus = a purta armele împotriva dușmanilor.

Subjicere imperio = a pune sub putere, a spune.

5. Dativul cu *esse*.

a) *dativul posesiv*, când *esse*, are înțeles de *habere* :

Sunt mihi multi libri = am multe cărți.

Scipioni fuit cognomen Africanus = Scipio a fost supranumit Africanul.

Acest dativ s'a păstrat și în românește în expresii ca : *mi-i foame* (= am foame); *mi-i sete*; *mi-i frică* etc.

b) *dativul final* exprimând scopul.

Senectus saepe est oneri = adese bătrânețea e spre povară.

Esse laudi = a fi spre laudă.

Dativul dublu

Verbul *esse* se întrebuințează uneori cu un dublu dativ: dativul persoanei și dativul lucrului, și înseamnă: a cauză, a procură.

Hoc erit tibi honori = acesta îți va fi spre cinste.

Esse alicui curae = a fi cuiva obiect de grije.

Hoc mihi est odio = această mi-i obiect de ură.

Hoc mihi est utilitati = aceasta mi-i de folos.

Hoc mihi est argumento = aceasta mi-l drept dovadă.

Unul din aceste dativ e *posesiv* (cu *esse*) celalt e *final*.

2. Cu verbele *dare*, *tribuere*, *vertere* etc. = a atribui.

Dare, *tribuere aliquid alicui laudi*, *vitio* = a atribui ceva cuiva spre laudă, ca un vițiu etc.

Dare aliquid alicui dono = a da cuiva ceva drept dar.

Tribuere alicui aliquid ignaviae = a pune ceva cuiva pe seama lășității.

V. ABLATIVUL

II. LECTURĂ

1. DESPRE RĂSPLĂȚI MILITARE

Ea graminea corona donatus est L. Siccus Dentatus semel; cum centies proelatus esset, octies ex provocatione victor, cumque ab hostibus spolia rettulerat quattuor et triginta, donatus est per multis phaleris, torquibus, armillis, et coronis sex et viginti, civicis quattuordecim, aureis octo, muralibus tribus, sed obsidionali una; tanto rarius est servatorem unum a servatis donari. Duas accepit P. Decius Mus, alteram ab exercitu, alteram ab his qui obsessi fuerant. Illa, qua nihil sublimius duco, data est quoque a senatu populoque Romano Fabio illi qui rem Romanam cunctando, non pugnando, restituit. Tarentumque a Poenis recuperavit.

Plinius

2. TRIUMFUL LUI PAUL-EMILIU

Paulus Aemilius regia nave ad Urbem est subvectus. Completae omnes Tiberis ripae obviam effusa multitudo. Populus, extractis per forum tabulatis in modum theatrorum, spectavit in candidis togis. Aperta templa omnia et sertis coronata ture fumabant. In tres dies distributa est pompa spectacula. Tertio die, primo, mane, ducere agmen coeperunt tibicines; deinde agebantur pingues cornibus auratis et vittis redimitti boves centum et viginti. Sequebantur Persei liberi, qui manus ad spectatores cum lacrimis tendebant. Post filios incedebat cum uxore Perseus; inde quadringentae coronae aureae portabantur, a Graeciae civitatibus dono missae; postremo ipse in curru Paulus, auro purpuraque fulgens, eminebat, magnam, cum dignitate corporis, tum senecta ipsa, maiestatem prae se ferens. Paulo a senatu concessum est ut in ludis circensibus veste triumphali uteretur.

Titus Livius

3.

Saeppissime qui dives nummis, ratione et mente orbus est—Horatius, victoria sua superbus, inter ovantes amicos procedebat. — Robustus animus et excelsus omni liber et angore. — Cato omnibus humanis vitiis immunis erat et pauperrimo victu contentus. — Nonne existimatis vindictae amorem homine indignum esse. — Quis non ingratum animum omnibus beneficiis indignum censet? — Qui eandem culpam saepius committit venia indignus esse videtur. — Mentiri vitium est servile et omnium hominum odio dignum — Xerxes, omnibus fortunae donis refertus, non contentus peditum, equitum, navium copia infinitoque auri pondere, ei praemium, proposuit qui novam voluptatem invenisset.

4.

Indignum est a pare vinci, indignius autem ab inferiore. — Non ignoratis ingentes saepe copias a paucis hominibus devictas et fugatas. — Athenae a Cecrope conditae, a Persis dirutae, a Themistocle reaedificatae, a Pericle exornatae et a Lysandro captae sunt; adeo non solum homines, sed urbes variis fortune aliciuntur. — Ab Alexandro victus et a suis propinquis occisus Darius ille, qui tantis opibus fuerat cumulatus, Persarum imperium finivit. — Sapiens nec metu frangitur, nec potestate mutatur, prosperis rebus extollitur, neque adversis deprimitur. — Odium vel precibus mitigari potest, vel communi utilitate deponi, vel vetustate sedari. — Nox ad quietem data est beneficio naturae mortalibus. — Iter in Italiam suscipiendum est iis qui volunt pulcherrima antiquitatis monumenta cognoscere. Diligentiam in omnibus rebus valere expertus es: quare cogita hanc praecipue tibi esse colendam. — Vera si volunt audire, regibus non adulescentes sed graves sincerique amici sunt eligendi.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICA

Ablativul exprimă:

1. *Separația* — deci *origina*, *lipsa de ceva* etc.
2. *Instrumentul* — deci *mijlocul*, *modul*.
3. *Locul*, — și *timpul*, în care se petrece o acțiune.

I. Ablativul de separație

1. Separația propriu zisă se exprimă prin ablativul singur sau cu prepozițiile *e*, *ex*; *a*, *ab*.

a) cu *e*, *ex*:

Redeo ex urbe, ex Italia = mă întorc din oraș, din Italia.

Exiit e castris = a ieșit din tabără.

b) fără prepoziție cu numele de orașe și insule mici, și cu *domus*, *rus*:

Redeo Roma, Athenis, Carthagine = mă întorc din Roma, Atena, Cartagina.

Redeo domo, rure = vin de acasă, de la țară.

c) cu prep. *a*, *ab*:

Discedit ab urbe, a Roma = a plecat din oraș, din Roma.

2. Lipsa.

a) cu adjective:

Orbus patre = lipsit de tată.

Moenia defensoribus vacua = ziduri lipsite de apărători.

b) cu verbe:

Nulla re carere = a nu fi lipsit de nimic.

Indigere pecunia = a avea nevoie de bani.

Mihi opus est amico = am nevoie de un prieten.

3. Originea, proveniența materia.

a) originea:

Nobili genere ortus = sunt dintr-o familie nobilă.

Servi ex Aegypto = sclavi eșii din Egipt.

b) proveniența :

Petere opem ab aliquo = a cere ajutor dela alt-cineva.

Ex tuis litteris = după scrisoarea sa.

c) materia :

Vas ex auro = vas de aur.

Statua ex aere = statuă de bronz.

4. Punctul de plecare, cauza :

Cu a sau ab înaintea unui nume de ființă, simplu înaintea unui nume de lucru, — ablativul e complementul nedrept al verbului pasiv, — totodată și subiectul său logic :

Amor a Deo = sunt iubit de Dumnezeu.

Maerore conficior = sunt copleșit de durere.

5. Punctul de plecare în timp ;

Ex eo tempore = din acel timp.

Ab adulescentulo = de copil mic.

6. Partea din tot, înlocuind *genetivul partitiv* :

Unus ex militibus
Unus militum = { unul dintre soldați.

7. Obiectul comparativului :

Doctior Petro
sau
Doctior quam Petrus = { mai învățat decât Petre.

II. Ablativul de instrument

Ablativul de instrument exprimă *instrumentul, mijlocul, cauza, modul* etc.

1. Instrumentul, mijlocul — cu abl. fără prepoziție :

Hasta eum transfixit = l'a străpuns cu lancea.

Veneno necatus est = a murit otrăvit.

2. Cauza materială sau morală :

Fame perire = a muri de foame.

Contentus sua sorte = mulțumit cu soarta sa.

Gaudere nuntio = a se bucura de veste.

Dives agris = bogat în ogoare.

Onustus spoliis = încărcat de prăzi.

Abundat divitiis = e plin de bogății.

3. Calitatea :

Vir summo ingenio = om cu mare talent.

Erat excelsa statura = era de statură înaltă.

4. Modul :

Magna voce = cu glas tare.

Injuria = pe nedrept.

Vi = cu violență.

Sapientia praestat = el întrece prin înțelepciune.

5. Prețul, cu verbele de preț, cu comparativele și verbele de comparație, *praestare, malle* :

Hic liber viginti assibus constat = această carte costă 20 de ași.

Magno, parvo emere, vendere = a cumpără, a vinde scump, ieftin.

Multo, paulo doctior = cu mult mai învățat, puțin mai învățat.

Multo praestat = îl întrece cu mult.

III. Ablativul locativ

Ablativul locativ arată *locul și momentul* :

1. Locul.

Cu stare pe loc, răspunzând la întrebarea *ubi* ?

a) cu în :

Habitat in Italia, in urbe = locuște în Italia, în oraș.

Sedere in equite = a șede pe cal.

Esse in potestate hostium = a fi în puterea dușmanilor.

b) fără în :

Athenis, Carthagine natus = născut la Atena, la Cartagina.

Mari summo = la suprafața mării.

2. Timpul.

a) dată, epoca — cu numeralul ordinal :

Quarta hora = la ora 4.

Tertia vigilia profectus est = a plecat la veghea a treia.

Aestate = vara; *hieme* = iarna.

b) spațiu de timp cu numeralul ordinal:

Sex diebus urbem cepit = a cucerit orașul în șase zile.

Ablativul absolut.

Ca un „latinism“ cităm și ablativul absolut care exprimă:

a) *mijlocul, modul, cauza* (abl. instrumental).

mijlocul:

Natura duce = luând natura drept călăuză.

modul:

Manibus vinctis = cu mânele legate.

cauza:

Nuntiata filii morte = la vestea morții fiului său.

b) *locul și timpul* (abl. locativ).

locul:

Hoc spatlo intermisso = trecând acest spațiu.

timpul:

Cicerone consule = sub consulatul lui Ciceron.

Caesare occiso = după uciderea lui Cesar.

RECAPITULARE

Complementele circumstanțiale de loc.

I. LECTURĂ

O CALATORIE DELA BRUNDISIUM LA ROMA.

Marcus. Salve! Quando Brundisio Romam rediisti?

Quintus. Abhinc tres dies. Totum annum Brundisi fui.

Marcus. Eg? Romae totam aestatem fui. Quid narras de itinere tuo?

Quintus. Brundisio Neapolim equo vectus sum. Deinde Neapoli Romam feliciter navigavi.

Marcus. Quando Brundisium Roma redibis?

Quintus. Ubi frater meus Carthagine redierit, statim iter inibimus.

Marcus. Quo autem ibis? Num illuc redibis, unde abisti?

Quintus. Non statim Brundisium redibimus. Paulisper Baiis manebimus.

Marcus. Multos abhinc annos Neapoli habitabam. Quomodo res ibi et Puteolis nunc se habent?

Quintus. Nunquam Neapolim ivimus. Locus turbulentus est et Graecis plenus. Baiis autem et Puteolis est vita semper jucunda et tranquilla.

Marcus. Nihil de itinere tuo narravisti.

Quintus. Necesse est domum redire. Cras, si in thermas adibis, omnia tibi narrabo.

Marcus. Domi ad sextam horam ero. Tum in thermas prodibo. I domum et vale!

Marcus. Salve! Ad tempus venisti.

Quintus. Quot homines ineunt et exeunt! Qui strepitus est!

Marcus. Multi domum mox redibunt. Locus jam nobis est.

Quintus. Magnopere gaudeo quod rure redii. Quomodo res domi se habent?

Marcus. Bene se habent. Quid autem ruri agebas?

Quintus. Brundisi (id quod tibi jam notum est) diu fueram. Domi erat Caesar, amicus meus, quocum habitabam. Necesse erat negoti causa Romam adire.

Marcus. Nonne Brundisio cum Gaio exiisti?

Quintus. Una cum Gaio Beneventum properavi. Imber in itinere toto semper gravis et molestus erat.

Marcus. Ego Beneventi diu habitabam. Panis ater est et durus semper.

Quintus. Benevento Capuam pedibus iimus. Capuae caupo noster, dum cenam parat, tectum paene incendit.

Marcus. Abi, ludis me. Tu, qui Roma severus abiisti, jocosus domum redis.

Quintus. Melius est incendium quam cena frigida.

Marcus. Quomodo Neapolim Capua adiisti?

Quintus. Tres dies Pompelisi egi. Hinc via pulcherrima. Baias adii. Amicus meus Puteolis manet. Ego Baiis navem conscendi et feliciter Romam redii.

2.

Veteres Romani vivere ruri solebant. Ea quidem tempestate Roma praestantissimos domi militiaeque viros genuit plurimos. — E Graecia rediens aliquot dies Brundisii apud avunculum moratus sum, deinde Neapoli apud sororem; nunc domi consueta negotia repetivi. — Aristides navali apud Salamina proelio interfuit. — Dario ad Arbela devicto, Alexander palam et impudenter libidinibus indulsit. — Pythagoras in Babiloniam ad Magos, ut perdisceret siderum motus, protectus est; inde in Cretam et Lacedaemoniam, ut Minois et Lycurgi leges cognosceret, contedit: tanta inerat illi discendi cupiditas! — Diogenes aliquando Myndum, quae erat mediocri Cariae urbs, profectus, portas amplas et magnifice exstructas vidit. Itaque ridens: „Viri, inquit, Myndenses, claudite portas, ne urbs vestra egrediatur“.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

Complementele circumstanțiale de loc răspund la 4 întrebări și fiecare are o construcție specială.

1. La întrebarea **ubi?** (unde? fără mișcare), complementul se pune în **ablativ cu prepoziția in**.

a) Dacă însă complementul e un nume de oraș sau de insulă așa de mică, încât să se poată considera ca un oraș, se pune numai la **ablativ fără prepoziție**:

Baiis vita jucunda est = la Baias viața e plăcută.

Când însă numele de oraș e însoțit de un alt cuvânt, reapare și prepoziția **in**:

Cyrus in urbe Susis tres menses degebat = Cyrus a petrecut trei luni la Suza.

b) Dacă numele de oraș și de insulă mică sunt de declinarea I și II și au numai singular, atunci ele se pun la **genetiv**:

Totum Brundisi annum fui = am stat tot anul la Brundisium.

La acelaș caz se pun cuvintele **domus, humus și rus** (*domi, humi, rurs*):

Sum domi = sunt acasă

2. Complementele circumstanțiale ce răspund la întrebarea **quo** (încotro?) se pun la **acuzativ cu in**.

Numele de orașe și de insule mici **domus, humus și rus** se pun în **acuzativ fără prepoziție**:

Quando Romam rediisti? = când te-ai întors la Roma?

3. Complementul circumstanțial ce răspunde la întrebarea **unde?** (de unde) se pune în **ablativ cu e, ex**.

Numele de orașe și insule mici, precum și **domus, humus, și rus**, se pun la **ablativ fără prepoziție**:

Quando Brundisio Romam rediisti? = când te-ai întors de la Brundisium la Roma?

4. Complementul circumstanțial ce răspunde la întrebarea **qua?** (pe unde) se pune în **acuzativ cu per**, sau în **ablativ simplu**:

Deinde Neapoli feliciter navigavi = apoi am navigat în mod fericit pe la Neapoli.

RECAPITULARE

Complementele circumstanțiale de timp.

I. LECTURĂ

1. HANNIBAL

Hannibal, Hamilcaris filius, novem annos natus, a patre ad aras admotus, odium in Romanos perenne juraverat. Haec igitur res maxime videtur concitasse secundum bellum Punicum, cum prius bellum vix abhinc unum annum esset finitum. Nam Hamilcare mortuo, Hannibal, qui tum vicesimum octavum annum agebat, Saguntum urbem Romanis foederatam avertit. Quapropter a Romanis missi sunt legati et Hannibalem, mali auctorem, sibi dedi postulaverunt. Rejecta postulatione, rursus bellum inceptum est, quod, tot cladibus utriusque populi illustratum, septemdecim annos erat duraturum.

2.

Abeunt hirundines hibernis mensibus. — Vere arbores florent, aestate fruges maturescunt, autumnu uvae pomaque colliguntur, hieme terra quiescit. — Cornua cervi habent, solique animalium omnibus annis stato veris tempore amittunt. — Nemo eodem tempore assequi potest magnam famam et magnam quietem. — Numa Pompilius decessit quadragesimo tertio imperii anno. — Decem annis Graeci unam urbem vix ceperunt — Septimo mense gignuntur dentes; septimo iidem decidunt anno. — Anno quadingentesimo octogesimo ante Christum commissa est pugna apud Thermopylas.

Tredecim annos Macedoniae regnum tenuit Alexander. — Ager, cum multos annos quievit, uberiores fructus effere solet. — Decem annos, unam ob mulierem, ab universa Graecia Troja est obsessa. — Mithridates regnavit sexaginta annos, duos et septuaginta annos vixit, adversus Romanos quadraginta annos bellum gessit. — Romulus decem et octo annos natus urbem Romam Palatino monte constituit. — Philippus, Alexandri pater, vicesimum tertium annum regnabat, cum trucidatus est.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICA

1. La întrebarea **quando**=când? pentru a exprima timpul precis se întrebuințează **ablativul fără prepoziție**:

Veniet die dominica == va veni duminică.

Tertia hora venit == a venit la ora trei.

Die tricesimo mensis Septembris anno post Christum natum millesimo nongentesimo vicesimo nono == 30 Sept. 1929.

2. La întrebarea **quanto tempore**? == în cât timp? se pune **ablativul cu numeralul cardinal**:

Sex diebus hostes expulit == a alungat pe inamic în șase zile.

3. La întrebarea **quamdiu**? == cât timp? se pune **acuzativul numeralului cardinal**:

Regnavit tres annos == a domnit trei ani.

4. La întrebarea **a quo tempore**? == de cât timp? se pune **acuzativul numeralului ordinal**:

Tertium jam annum regnat == domnește de trei ani.

RECAPITULARE

- I. Complementul substantivului sau atributului.
- II. Complementul adjectivului.
- III. Complementul verbului.

I. Complementul substantivului.

1. Atributul e partea de cuvânt ce determină un substantiv. El e sau adjectival sau substantival:

a) Atributul substantival se pune în genetiv și rar numai în ablativ, de ex.: *deformitas calvitiei*. = defectul chelei.

b) Atributul adjectival se acordă în gen, număr și caz cu substantivul pe care îl califică, de ex.: *rheda meritoria*.

2. Apozitia se pune în acelaș caz cu substantivul său, de ex.: *Sequana flumen*.

II. Complementul adjectivului.

1. Adjectivele au uneori determinații, numite complemente, în diferite cazuri. Iată câteva exemple:

a) Adjectivele ce înseamnă: doritor (sau nedoritor de ceva), știutor (sau neștiutor), aducător aminte, etc. cer genetivul: *peritus, cupidus, memor, studiosus* etc.

b) Adjectivele ce arată asemănarea sau neasemănarea ca *similis, dissimilis*, etc., cer dativul sau genetivul.

c) Adjectivele ce arată egalitatea sau neegalitatea, folosul, bunăvoința, dușmănia, cer dativul: *par, utilis* (se poate și cu acuzativ cu prep. *ad*), *aptus, invisus* etc.

2. Complementul comparativului și al superlativului:

a) Obiectul de comparație al comparativului se pune sau în ablativ sau în acelaș caz ca și primul termen al comparației, precedat de conjuncția *quam*, de ex.:

Aqua marina fluviali (aqua) calidior est
sau

Aqua marina calidior quam aqua fluvialis est = apa de mare e mai caldă ca apa de râu.

b) Obiectul de comparație al superlativului se pune: sau în genetiv: *audacissimus omnium*.

sau în acuzativ plural cu *inter*: *audacissimus inter omnes*.

sau în ablativ plural cu *ex*: *audacissimus ex omnibus*.

III. Complementul verbului

Verbele se construiesc cu trei feluri de complemente: *drepte, nedrepte* și *circumstanțiale*.

1. Complementul drept se pun în acuzativ. Toate verbele transitive pot avea complemente, dar trebuie să ținem seamă că unele verbe în românește sunt intransitive pe când în latinește sunt transitive:

Fugio mortem = fug de moarte.

Timeo Danaos = mă tem de Greci.

Juvat oculos = place ochilor

2. Complementul nedrept se pune de obicei în dativ cu următoarele verbe:

a) Verbele transitive, pe lângă un complement drept, pot avea și un complement nedrept în dativ, arătând persoana sau lucrul pentru care se face acțiunea verbului.

b) Verbele intransitive au obiectul în dativ. Trebuie să ținem seamă că unele verbe care în românește sunt transitive în latinește sunt intransitive, de ex:

studere = a se sili; *parcere*, = a cruța; *favere* = a proteja; *satisfacere* = a satisface; *succensere* = a se mânia.

c) Verbul *esse* se construiește uneori cu dativul numit *dativul posesiv*; posesorul se pune în cazul dativ, iar lucrul posedat devine subiect. În acest caz verbul *esse* are înțelesul verbului *habere*, de ex.: *est mihi domus* (am o casă) în loc de: *habeo domum*.

Observații asupra complementului nedrept...

1. Complementul nedrept se poate exprima și prin genetiv cu verbele ce urmează:

a) a acuză, a bănuî, a condamna: *accusare, insinualare, damnare*, etc.

b) a uită, a-și aminti de: *oblivisci, recordari, meminisse*, etc.

c) verbele nepersonale ca: *pudet, paenitet, miseret*, etc.

2. Complementul nedrept se poate exprima și prin ablativ:

a) cu verbele ce arată lipsa sau abundența: *implere, satiare, egere, abundare, carere*, etc.

b) cu verbele deponente: *utor* (mă servesc de), *fruor* (mă bucur de), *fungor* (îndeplinesc), *vescor* (mă hrănesc cu), *laetor* (mă bucur de), *potior* (pun mâna pe).

c) cu expresia *opus est*:

opus est mihi libro = am nevoie de o carte.

d) cu verbe ce înseamnă: a se încrede, a se bucura, a se îndurera, a se mândri: *fidere, gaudere, dolere*, etc.

3. Complementul circumstanțial se exprimă după împrejurări prin genitiv, prin acuzativ și ablativ cu sau fără prepoziție.

4. Complementul nedrept al verbului pasiv *care e tot odată și subiect logic* se exprimă:

a) prin ablativ cu prepoziția *a* dacă e nume de ființă.

b) prin ablativul simplu, când e nume de lucru:

Fame coactus, Vercingetorix.. = constrâns de foame, Vercingetorix...

II. SINTAXA PROPOZIȚIILOR

Propozițiile se împart în :

- I) Propoziții principale.
- II) Propoziții subordonate.

Propozițiile, având ca element esențial verbul, se caracterizează prin moduri.

I. Propozițiile principale sau independente

I. LECTURĂ

1. DESPRE SCURTIMEA VIEȚII

Quid de natura querimur? Illa se benigne gessit; vita, si scias uti, longa est. Alium insatiabilis tenet avaritia; alium in supervacuis laboribus operosa sedulitas (tenet); alius inertia torpet; alium defatigat ex alienis judiciis suspensa semper ambitio; alium mercandi cupiditas circa omnes terras, omnia maria, spe lucrī, ducit; quosdam torquet cupido militiae; multos aut affectatio alienae fortunae aut suae odium detinuit; plerosque, nihil certum sequentes, vaga et inconstans levitas per nova consilia jactavit; quibusdam nihil, quo cursum dirigant, placet, sed marcentes oscitantesque fata deprehendunt. Laudemus itaque eum qui non diu sed bene vixit.

Seneca

2. UNUI MUSAFIR CARE N'A VENIT

C. Plinius Septicio Claro suo. Heus tu promittis ad cenam, nec venis! Ad assem impendium reddes. Paratae erant lactucae, cochleae, ova, olivae, cucurbitae, bulbi, alia mille non minus lauta. Audisses comoedum, vel lectorem, vel lyristen, vel (quae mea liberalitas!) omnes. At tu apud nescio quem, ostrea, vulvas, echinos maluisti (edere). Dabis poenas, non dico quas. Invidisti, nescio an tibi, certe mihi. Quantum nos lussissemus, risissemus, studuissemus! Potes apparatus cenare apud multos; nusquam hilarius, simplicius, incautius. Vale.

Plinius

3. LUPTA MAURILOR CU ROMANII

Reparte equites Mauri, non acie neque ullo more proelii, sed catervatim in Romanos incurrunt. Qui omnes, trepidi improviso metu ac tamen virtutis memores, arma capiebant; pars equos ascendere, obviam ire hostibus; pugna latrocinio magis quam proello similis fieri; equites peditesque permixti cedere alius, alius obtruncari, multi contra adversos acerrime pugnantes ab tergo circumveniri, neque virtus neque arma satis tegere.... Tum spectaculum horribile in campis patentibus; sequi, fugere; occidi, capi; equi atque viri afflicti, multis vulneribus acceptis, neque fugere posse neque quietem pati, niti modo ac statim concidere; postremo omnia constrata telis, armis, cadaveribus.

Sallustius

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

In propozițiile principale se întrebuințează următoarele moduri:

1. Indicativul anunță un fapt sigur, precis, sub forma:

afirmativă: **Veni, vidi, vici** = am venit, am văzut, am învins.

negativă: **Sapiens non peccat** = înțeleptul nu greșește.

interogativă: **Utri faves?** = pe cine-l favorizezi?

Notă: Verbele și expresiile ce acordă posibilitatea sau obligația (*possum, debeo, oportet, — longum est, aequum est, melius est* etc.) se pun la indicativ chiar când au un sens condițional:

Non suscipi bellum oportuit = ar fi trebuit să nu pornească războiul.

Longum est enumerare = ar fi lung să înșir.

II. Subjunctivul exprimă:

a) îndoiala, șovăirea, formând *subj. deliberativ*:

Rideam an lacrimem? = să râd sau să plâng.

Quid agam? = ce să fac?

b) o dorință, — *subjunctivul optativ*:

cu subj. prez. sau perfect, când dorința e realizabilă:

Utinam frater veniat = de ar veni frate-meu!

cu subj. imperf. și m. c. perf. dacă dorința nu e realizabilă:

Utinam frater adesset! = De ar fi fost frate-meu!

c) o presupunere, — *subj. de supoziție*:

Vendat domum vir probus = să presupunem că un om cinstit își vinde casa.

d) o condiție :

1. cu subj. prezent sau perfect când e realizabilă

Velim = ași voi...

Dem, si... = așa da, dacă...

2. cu imp. sau mai mult ca p. subj. dacă dorința e irealizabilă.

Vellem = ași fi vrut...

Dedissem... = ași fi dat.

c) un ordin (nu și cu pers. II) subj. hortativ :

Amemus patriam = să ne iubim patria.

Taceant = să tacă !

o oprire (cu *ne*) :

Ne rideamus = să nu râdem.

III. Imperativul exprimă un ordin, un sfat, la pers. II.

Abi ! = du-te ! *Bonus esto* = fii bun.

IV. Infinitivul în prop. principale se întrebuințează ca figură de stil pentru a da vioiciune :

a) Inf. zis *narativ* sau *istoric* cu subiectul la nominativ și având valoare de imperfect :

Iugurtha tempus in venando agere = Iugurta își petrecea timpul vânând.

b) Inf. de *exclamație* cu subiectul la acuzativ :

Tene hoc dicere ? = tu să spui asta ?

II. Propozițiile subordonate.

Propozițiile subordonate sunt de trei feluri :

1. **Propoziții complementive**, care completează necesar principală și au rol de subiect sau de complement drept sau nedrept al verbului principal. Ele înlocuiesc un substantiv.

II. **Propoziții circumstanțiale**, care dezvoltă circumstanța în care s'a petrecut acțiunea verbului principal și au rolul de complemente circumstanțiale.

Ele înlocuiesc un adverb.

III. **Propoziții relative**, legate prin pronume relative, înlocuiesc un adjectiv.

1. Propozițiile complementive

Propozițiile complementive completează în mod necesar propoziția principală și joacă rolul de *subiect*, de *complement drept* sau *nedrept* al verbului principal :

a) **Subiect** după verbele și locuțiunile impersonale :

Oportet legem brevem esse = se cuvine ca legea să fie scurtă.

Turpe est mentiri = e rușinos să minți.
Saepe fit ut ludas = se întâmplă ades să te joci.
Obscurum erat quid cogitaret = nu se știa ce gândește.

b) Complement drept sau nedrept:

Dicit se esse beatum = spune că e fericit.
Scire cupio = doresc să știu.
Opto ut legam = doresc să citesc.
Quaero quis adsit? = întreb cine e de față.
Gaudeo te valere = mă bucur că ești sănătos.
Dubito quid agam = stau la îndoială asupra celor
 ce trebuie să fac.

Propozițiile complementivale pot fi de trei feluri:

I. Infinitivale, și anume:

a) Acuzativ cu infinitiv, adică cu subiectul la acuzativ:

Dicunt Homerum caecum fuisse = se spune că
 Homer a fost orb.

b) Fără subiect la acuzativ:

Turpe est mentiri = e rușinos să minți.
Scire cupio = doresc să știu.

II. Subjunctivale, legate prin *ut*, *ne*, *quin*, *quominus*:

Opto ut legas = doresc să citești.
Timeo ne veniat = mă tem să nu vină.
Non impedit quin exeam = nu mă împiedică să ies.
Non impedit quominus exeam = nu mă împiedică
 să ies.

III. Interogative indirecte cu verbul la subjunctiv:

Quaero quis adsit? = întreb cine e de față?
Nescio cur rideas? = nu știu de ce râzi?

1. Propozițiile complementivale infinitivale

I. LECTURA

1. NERON PE SCENA

Nero magni aestimabat cantare Romae. Flagitantibus autem cunctis caelestem ejus vocem, respondit se in hortis suis copiam volentibus facturum: sed adjuvante vulgi preces etiam statione militum, quae tunc excubabat, repraesentaturum se pollicitus est libens: ac sine mora nomen suum in albo citharaedorum jussit adscribi. Intravit in scenam ordine suo, simul praefecti praetorii citharam ejus sustinentes, post tribuni militum, juxtaque amicorum intimi. Utque constitit, peracto principio, Nioben se cantaturum pronuntiavit, et in horam fere decimam perseveravit. Tragoedias quoque cantavit. „Oedipodem excaecatam, Herculem insanum“. In qua fabula fama est, tirunculum militem, positum ad custodiam aditus, cum eum vinciri catenis, sicut argumentum postulabat, videret, accurrisse ferendae opis gratia.

Suetonius

2.

Galli Luletiam incendi, pontesque ejus oppidi rescindi jubent.— In Caria Aristoteles tradit a scorpionibus hospites non laedi, indigenas interim. — Jurant milites omnia se facturos, quae praeceperit imperator, nunquam deserturos militiam, nec mortem recusaturos pro Republica. — Est frequens in prodigiis priscorum bovem locutum esse. — Diogenes se regem Persarum fortuna superare contendebat, sibi nihil deesse, illi nunquam satis fore. — Alexander Darii fortunae illacrimasse fertur.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

I. Acuzativul cu infinitiv constă din punerea verbului la infinitiv și a subiectului și a atributelor sale la acuzativ.

1. Această construcție se întrebuițează după verbele *declarandi*:

a) ce afirmă o părere (spun, cred, știu):

Dicit, credit, scit } *eos beatos esse* = că sunt fericiți.
 } *se esse beatum* = că e fericit.

b) un sentiment de bucurie sau durere:

Gaudeo te valere = mă bucur că ești sănătos.

Doleo te aegrotare = îmi pare rău că ești bolnav.

c) o voință ca: *jubeo* = poruncesc; *veto* = opresc;
 sino = îngădui.

Jubeo, veto te exire = îți ordon, te opresc să ieși.

2. După verbele și expresiile impersonale cu acelaș sens:

Oportet legem brevem esse = se cuvine ca legea să fie scurtă.

Notă. După: *dicitur, traditur, narratur* se poate întrebuița sau

a) construcția acuzativului cu infinitiv:

Dicitur Homerum caecum fuisse.

b) sau construcția personală, subiectul infinitivului devenind subiectul verbului pasiv și, prin urmare, punându-se la nominativ:

Dicitur Homerus caecus fuisse = Homer e zis că a fost orb.

În cazul acesta avem construcția *nominativului cu infinitiv*.

II. Infinitivul singur, fără subiectul în acuzativ, când are acelaș subiect ca și verbul principal, după verbele: a putea, a ști, a voi, a îndrăzni.

Vult proficisci = vrea să plece.

Scire cupio = doresc să știu.

Negare audes = nu îndrăznești să negi.

Fugere coepit = a început să fugă.

Se spune însă:

Volo te exire = voesc să ieși.

2 Propozițiile complexive subiectivale

I. LECTURĂ

1. RANIREA LUI ALEXANDRU.

Rege in tabernaculum relato, medici lignum hastae, corpori infixum, abscindunt. Corpore deinde nudato, animadvertunt hamos inesse telo, nec aliter id sine pernicie corporis extrahi posse, quam ut secando vulnus augerent. Ceterum verebantur ne secantes profluvium sanguinis occuparet; nam ingens telum adactum erat et penetrasse in viscera videbatur. Critobulus, inter medicos artis eximiae, sed in tanto periculo territus, manus admoveere non audebat; metuebat enim ne in ipsius caput parum prosperae curationis recideret eventus. Lacrimantem eum rex conspexerat. „Num times, inquit, ne reus sis, cum insanabile vulnus acceperim“. Tandem Critobulus, vel finito vel dissimulato metu, hortari eum coepit ut se continendum praeberet, dum spiculum evelleret; addebat etiam levem corporis motum noxium fore. Rex contineri noluit e sine motu praebuit corpus. Igitur, patefacto latius vulnere et spiculo evulso, ingens copia sanguinis manare coepit.

Quintus-Curtius

2.

Interdicit omnibus ne quemquam interficiant. — Cave ne sim tibi funesti muneris auctor. — Vereor ne praesenti fortunae sufficere non possis. — Naves impediabantur quominus in portum venire possent. — Germani retineri non poterant quin in nostros tela conjicerent. — Paulum absuit quin Caligula Virgilit imagines ex bibliothecis amoverit. — Sybarita quidam questus est quod foliis rosae duplicatis incubuisset. — Caesar Haeduos accusat quod ab his non subleventur.

3.

Allobrogibus Caesar imperavit ut Helvetiis frumenti copiam facerent. — Caesar milites cohortatus est ut suae pristinae virtutis memoriam relinerent, neve perturbarentur animo. — Peto a te ne me loquentem interpelles. — Eadem nocte accidit ut esset luna plena. — Dux imperavit ne quod telum milites in hostes rejicerent. — Hannibal Romanis obtulit ut captivos redimerent. — Una ei erat cura, ne inultus caderet. — Evenit ut praetervolans aquila dextero Claudii humero consideret.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

Completivele subjunctivale se pun după verbele ce arată o intenție, o sforțare, ca : *imperare* = a porunci ; *suadere* = a sfătui ; *hortari* = a îndemna ; *monere* = a sfătui etc. Aceste propoziții se leagă prin următoarele conjuncții : *ut* sau *ne* ; *quin* sau *quominus*.

1. *Ut* dacă prop. completivă e afirmativă și *ne* de e negativă, — se întrebuințează :

a) după verbele ce exprimă :

o dorință, ca *opto*, *peto* ; o intenție, ca *impero*, *praecipio*, *suadeo*, *hortor*, *moneo* ; o sforțare, ca : *curo*, *efficio*, *video*, *caveo* etc.

Suadeo tibi ut legas = te sfătuiesc să citești.

Suadeo tibi ne legas = te sfătuiesc să nu citești.

Cave ne cadas = bagă de seamă să nu cazi.

b) după verbe și locuțiuni impersonale, ca :

accidit, *contingit*, *evenit*, *fit* = se întâmplă.

piacet, *convenit* = s'a decis.

Accidit ut subito interiret = s'a întâmplat să moară pe neașteptate.

2. *Ne* sau *ne non*, după verbele care arată o teamă, *verba timendi* : *timeo*, *metuo*, *vereor* etc.

Ne urmat de subj. arată teama să nu se întâmple ceva :

Timeo ne magister veniat = mă tem că vine profesorul (nu doresc să vină).

Ne non cu subj. arată dorința să se întâmple ceva :

Timeo ne non magister veniat = mă tem că nu vine profesorul (doresc să vină).

3. După verbele de împiedicare *impedio*, *prohibeo* etc. sau de îndoială urmează o completivă legată cu *ne*, când principală e afirmativă :

Aetas impedit ne exeam = m'a împiedecat vârsta să ies.

De îndată ce principală e negativă sau interogativă, aceste completive se leagă prin conjuncțiile *quin* și *quominus* :

Aetas non impedit quin exeam = vârsta nu m'a împiedecat să ies.

Non dubito quin veniat = nu mă îndoiesc că va veni.

Quis dubitat quominus veniat ? = cine se îndoiește că va veni ?

Quis impedit quin tu proficiscaris ? = cine te împiedică să pleci ?

La această regulă se alipesc și exemple ca :

Non multum abest quin = puțin lipsește ca...

Facere non possum quin = nu pot împiedeca de a ne..

Haud dubium est quin = nu e îndoială că..

4. Subjunctivul singur fără conjuncție se pune după :

a) *volo*, *nolo*, *malo*, *licet*, *oportet*, *necesse est* :

Oportet exeas = trebuie să ieși.

Velim exeas = ași vrea să ieși.

b) verbele ce înseamnă a sfătui : *suadeo*, *hortor*, *moneo* :

Moneo taceas = te sfătuiesc să taci.

Excepție. Următoarele verbe, deși arată o dorință sau sforțare, se construiesc cu infinitivul singur sau cu acuzativul ca subiect :

Cupio = doresc.

Cupio exire, te exire = doresc să ies, să ieși.

Studeo = mă silesc.

Bonus videri studetur = se silește să pară bun.

Conor, nitor = mă sforțez.

Evadere nititur = se sforțează să scape.

3. Propozițiile interogative indirecte.

I. LECTURĂ

1. DUPA LUPTA DE LA TRASIMENE

Romae, ad primum nuntium ejus cladis, cum ingenti terrore ac tumultu concursus populi in forum factus est. Matronae, vagae per vias, obvios percontantur quae repens clades accidisset, quae fortuna exercitus esset. Cum turba magistratus vocaret, tandem haud multo ante solis occasum, M. Pomponius praetor: „Pugna, inquit, magna victi sumus“. Et, quanquam nihil certius ex eo auditum est, tamen domum referunt consulem cum magna parte copiarum esse caesum, superesse paucos, aut fuga passim per Etruriam sparsos aut captos ab hoste. Plerique ignorant quae cujusque suorum fortuna fuerit, nec quisquam satis certum habet quid speret aut timeat. Senatum praetores in curia retinent, consultantibus quoniam donec aut quibus copiis resisti victoribus Poenis posset.

Titus Livius

2. COMLOTUL LUI CATILINA.

Ego quaesivi a Catilina, (utrum) in nocturno conventu apud M. Laecam fuisset necne. Cum ille, homo audacissimus, conscientia convictus, primo reliquisset, patefeci cetera: quid ea nocte egisset, quid in proximam constituisset, quemadmodum esset ei ratio totius belli descripta, edocui... Fuisti igitur apud Laecam illa nocte, Catilina; distribuisti partes Italiae; statuisti quo quemque proficisci placeret: delegisti quos tecum educeres, quos Romae relinqueres. Hi, quos volitare in foro, quos etiam in senatum venire video hoc sunt timendi magis, quod quid cogitent me scire sentiunt. neque tamen permoventur. Video cui sit Apulia attributa, quis habeat Etruriam, quis agrum Picenum, quis Gallicum, quis sibi has urbanas insidas caedis atque incendiorum depoposcerit.

(după *Cicero*)

II. NOȚIUNI DE GRAMATICA

1. O propoziție interogativă ce depinde de o altă propoziție se numește propoziție interogativă indirectă, de ex.:

Quis adest? = cine e acolo? e o interogativă directă.

Dic mihi quis adsit? = spune-mi cine e acolo? e o propoziție interogativă indirectă.

In prop. interogativă indirectă se întrebuințează întotdeauna modul **subjunctiv**.

2. Propoziția interogativă indirectă se leagă prin:

a) *pronume, adjective, adverbe interogative*:

<i>Dic mihi</i>	{	quis adsit = cine e acolo?
		quota hora sit = ce oră e?
		cur rideas = de ce râzi?

b) prin adverbe speciale:

num (sau ne) la întreb. simplă utrum (sau ne) an la întreb. dublă	{	Quaero venturusne sis?
		Quaero num venturus sis?
		Quaero utrum profectus sit an domi manserit
		de a plecat sau de a rămas acasă.

Anexă la propozițiile complexive

Tot printre complexive trebuie trecute și propozițiile ce încep cu **quod** = faptul acesta că, Modul lor e indicativ:

Praetero quod eam sibi domum delegit = trec cu vederea **faptul** că el singur și-a ales acea casă.

Accedit quod... se mai adaugă și faptul că..

Quid quod? = ce să zicem de faptul că?

Verbe care cer mai multe forme de propoziții complexive.

1. Verbe ca **dico, scio, scribo, nuntio hortor, moneo** etc. pot avea după înțeles cele trei forme complexive:

a) Acuzativul cu infinitiv pentru a rosti un fapt:

Dico me ad te scripsisse = îți spun că ți-am scris.

Moneo te hostes adesse = te avertesc că au sosit dușmanii.

- b) Subjunctivul cu **ut** și **ne** pentru a exprima un sfat:
Dixit ut ad me scriberes = ți-a spus să-mi scrii.
Me admonet ne loquar = m'a sfătuit să nu vorbesc.
- c) Interogativa indirectă:
Dic mihi cur rideas? = spune-mi de ce râzi?
Monuit eum quae agerentur = l'a vestit de cele ce se petreceau.
2. **Conor, nitor** = mă silesc, încerc, se întrebuințează cu:
- a) Infinitivul:
Urbem irrumpero nititur = încearcă să pătrundă în oraș.
- b) Subjunctivul cu **si** (si = pentru a vedea dacă):
Conantur si transire possint = încearcă să vadă dacă pot să treacă.
3. **Dubito** are după înțeles mai multe construcții:
- a) Cu infinitivul înseamnă a șovăi:
Flumen transire non dubitavit = n'a șovăit să treacă fluviul.
- b) Cu **quin** cu subj. după o propoziție negativă sau interogativă înseamnă a se îndoii:
Non dubito quin id faciat = nu mă îndoiesc că o să facă asta.
- c) Cu o prop. interogativă indirectă înseamnă: a se întreba:
Dubito num venturus sit = mă întreb de o să vină.
4. **Prohibeo** = împiedec, se întrebuințează:
- a) Cu acuz. cu infinitiv:
Nostros exire prohibent = îi împiedică pe ai noștri de a ieși.
- b) Cu subj. cu **ne**, dacă principala e afirmativă și cu **quin** sau **quominus** de e negativă sau interogativă.

Tablou recapitulativ

al
sintaxei completivelor

	Infinitiv și Acuzativ cu infinitiv	Subjunctiv singur sau cu ut, ne, quin
A Verb. declarandi		
1. a spune, crede, ști	Dicit Credit Scit { <i>se bealum esse</i>	Dixit ut scriberes
2. a se bucura, în- [tristă]	Gaudeo <i>te valere</i>	
3. jubeo, veto, sino	Jubeo Veto Sino { <i>te exire</i>	
4. se spune	{ Dicunt <i>Homerum caecum fuisse</i> Dicitur <i>Homerus caecus fuisse</i>	
B. Verbe de inten- ție, de sforțare		
1. a dori, a cere	Cupio <i>te exire</i> Vult <i>proficisci</i>	Opto ut legas Peto ne legas
2. a se teme		Timeo { <i>ne veniat</i> <i>ne non veniat</i>
3. a împiedeca	Nostros exire prohibent	Aetas impedit ne exeam Aetus non impedit quin exeam
Verbe și expresii impersonale	Oportet <i>legem brevem esse</i>	Accidit ut subito interiret
C. Interogative indirecte		Quaero { <i>quis adst</i> <i>num venturus sit</i> <i>utrum profectus sit</i> <i>an domi manserit</i>

II. Propozițiile circumstanțiale

Propozițiile circumstanțiale dezvoltă complementele circumstanțiale. Ele sunt de șapte feluri după circumstanțele, pe care le exprimă :

1. **Cauzale** arată cauza.
2. **Finale** arată scopul.
3. **Consecutive** arată consecința.
4. **Temporale** arată timpul.
5. **Concesive** arată concesia, restricția.
6. **Condiționale** arată condiția.
7. **Comparative** arată comparația, raportul, modul.

1. Propoziții circumstanțiale cauzale

I. LECTURĂ

REAUA CREDINȚĂ A EDUILOR.

Interim quotidie Cæsar Hæduos frumentum, quod erant polliciti flagitabat. Nam propter frigora, quod Gallia sub septentrionibus posita est, non modo frumenta in agris matura non erant, sed ne pabuli quidem satis magna copia suppetebat; eo autem frumento, quod flumine Arare navibus subvexerat, uti minus poterat, propterea quod iter ab Arare hostes averterant. Diem ex die ducebant; conferri frumentum, comportari, adesse dicebant. Ubi se diutius duci intellexit, convocatis Hæduorum principibus, graviter eos accusat, quod cum neque emi neque ex agris sumi frumentum posset, tam necessario tempore, tam propinquis hostibus, ab iis non sublevetur. Multo etiam gravius queritur, quod sit destitutus, cum præsertim eorum precibus adductus bellum suscepit.

Caesar

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ.

Conjuncțiile cauzale sunt următoarele :

1. **Quod; quia, quoniam, quando, quandoquidem, ut,** care se construiesc, în genere, cu **indicativul**, de ex :

Quod :

Helvetii reliquis Gallis virtute præstabant, quod fere cotidianis proeliis cum Germanis contende-
bant — Elveții întreceau prin vitejie pe ceilalți Gali, pentru că erau în lupte aproape zilnice cu Germanii.

Quia :

Quia rem perdiderat, profectus est — a plecat pentru că și-a pierdut averea.

Quoniam :

Primam partem tollo, quoniam nominor leo — iau prima parte, pentru că mă numesc leu.

Quando :

Quando id certum est — de oarece lucrul e sigur.

Ut :

Ut erat impigro ingenio — ținând seamă că era un om harnic.

2. Toate aceste conjuncții dar mai ales **quod** se pot construi și cu **subjunctivul**, când cauza nu e dată ca fiind în convingerea vorbitorului ci a subiectului din propoziția principală sau când nu e vorba de o *cauză* ci de un *pretext*, în privința căruia vorbitorul își declină răspunderea, sau e vorba de o *cauză falsă*.

Quod :

Socrates accusatus est quod juventutem corrumpere-
— Socrate a fost acuzat, pentru că se pretindea că corupe tinerimea (scritorul își declină însă răspunderea asupra faptului).

Quia :

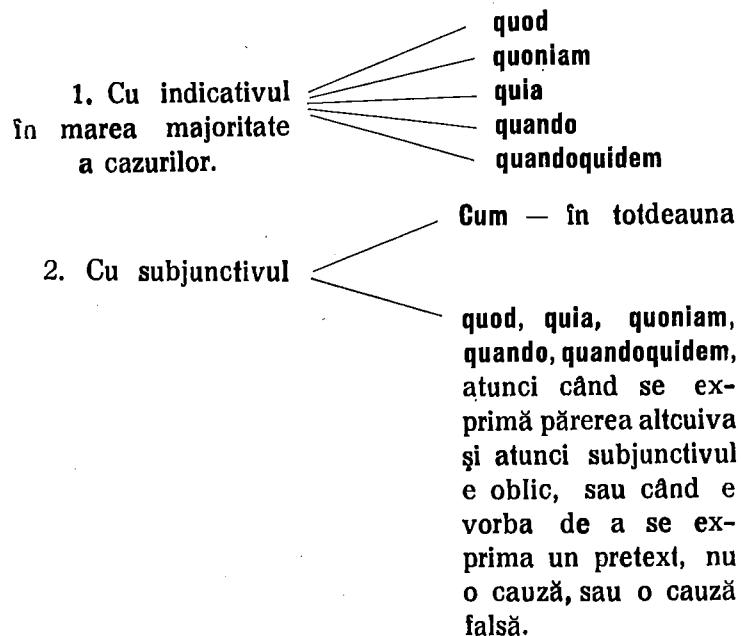
Haud equidem credo quia sit divinitus illis ingenium
— nu cred că se va întâmpla, pentru că el ar avea o inteligență superioară (cauza este falsă).

În realitate, avem așa dar în aceste cazuri, fie o aplicație a stilului indirect, reproducându-se părerea altuia; fie o subliniere prin subjunctiv a lipsei de realitate a cauzei date.

3. *Cum* = fiindcă, se construiește numai cu subjunctivul :
Cum id velis = fiindcă vrei.

Recapitulare

În rezumat tabloul conjuncțiilor cauzale este :

2. Propozițiile circumstanțiale finale.

I. LECTURĂ

1. CALAUL

Includuntur in carcerem condemnati; supplicium constituitur in illos. Patres matresque miserae pernoctabant, ut filiorum suorum postremum spiritum ore excipere liceret. Aderat janitor carceris, lictor Sextius, cui ex omnium gemitu doloreque certa merces comparabatur. „Ut adeas, tantum dabis; ut cibum vestitumque tibi intro ferre liceat, tantum. Ut uno ictu securis afferam mortem filio tuo, quid dabis? ne diu crucietur? ne saepius ferjatur? ne cum sensu doloris aliquo spiritus auferatur?”

Cicero

2.

Ut ameris, amabilis esto. — Nitantur boni, ne se superari sinant — Castra munivit quo facilius hostium impetus sustinere possit; ad haec addidit opera, quo minore numero militum munitones defendi possent.

Nero urbem Romam incendit ut rarum spectaculum contemplaretur. — Nolo esse laudator, ne videar adulator. — Pausanias in templum Minervae confugerat. Hinc ne exire posset, statim ephoroi valvas obstruxerunt. — Severitatem comitatemque misceamus, ne illa in tristitiam, haec in petulantiam procedat. — Utebatur calceamentis altiusculis Augustus, quo procerior esse videretur. — Ager non semel aratur, quo meliores grandioresque fetus edere possit

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

1. Propozițiile finale arată scopul și se leagă prin conjuncțiile:

a) **ut** = pentru ca.

Tibi scribo, ut venias = îți scriu ca să vii.

b) **quo** = pentruca, — se întrebuințează numai când în propoziția finală există un comparativ:

Studet, quo doctior fiat = studiază pentru ca să devină mai învățat.

c) **ne** = pentru ca să nu.

Hoc tibi dico, ne ignores = îți spun acest lucru ca să nu-l ignorezi.

Toate aceste conjuncții, se construiesc cu subjunctivul.

2. Scopul se mai poate exprima prin gerunziu, fie la genetiv cu *causa* sau *gratia*, fie la acuzativ cu *ad*. Așa dar:

Edimus ut vivamus = mâncăm ca să trăim.

Se mai poate exprima:

Edimus
{

vivendi causa
ad vivendum

3. Când are obiect gerunziul poate fi înlocuit, firește, printr'un gerundiv:

Edimus
{

corporis alendi causa
ad corpus alendum

4. După verbele de mișcare propoziția finală se poate exprima și prin supin:

Veniunt spectatum ludos = ei vin ca să vadă jocurile.

5. Scopul se mai poate exprima și prin participiul viitor activ, de ex.:

Profectus est transiturus (= *ut transiret*) *in Graeciam* = a plecat ca să treacă în Grecia.

3. Propozițiile circumstanțiale consecutive.

I. LECTURĂ

1. LUPTA DE LA MARATON

Athenienses, audito Darii adventu, auxilium a Lacedæmonis petiverunt. Quos ubi viderunt quadridui teneri religione, non expectato auxilio, instructis decem milibus civium et Platæensibus auxiliaribus mille, adversus sescenta milia hostium in campos Marathonios in proelium egrediuntur. Miltiades et dux belli erat, et auctor non expectandi auxilii; quem *tanta* fiducia ceperat, *ut* plus præsidii in celeritate quam in sociis duceret. Magna igitur in pugnam euntibus alacritas animorum fuit, *adeo ut*, cum mille passus inter duas acies essent, citato cursu ante jactum sagittarum ad hostem venerint. Nec audaciæ ejus eventus defuit. Pugnatum est enim *tanta* virtute, *ut* hinc viros, inde pecudes putares. Victi Persæ in naves confugerunt. In eo proelio *tanta* virtus singulorum fuit, *ut*, cujus laus prima esset, difficile judicium videretur.

Justinus

2.

Talem Agesilaus se imperatorem præbuit, ut eo tempore nemo major visus sit; sic in Asia se gessit, ut omnium opinione victor duceretur; idem non solum in Græcia, sed etiam apud barbaros fecit, ut templa deorum sancta haberet. — Tam fortiter pugnabat ut vulnera non sentiret — Facere non potui quin tibi voluntatem declararem meam.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

Propozițiile consecutive arată o consecință. Ele se exprimă prin subjunctiv și se leagă prin următoarele conjuncții:

1. **ut** = încât; **ut non** = încât nu. În principală sau nu există nici un corelativ, sau e

a) un adjectiv sau pronume: **is, talis, tantus**, de ex.:
Tanta fuit virtute ut vicerit = a avut un astfel de curaj încât a învins.

Hoc est commune vitium, ut invidia gloriae comes sit = e un defect comun, ca invidia să fie tovarășa gloriei.

b) un adverb: **tam, tantum, ita, adeo**.

Adeo nititur, ut ceteris praestet = atât s'a sforțat încât a întrecut pe ceilalți.

Tam fertilis est Aegyptus, ut veteres eam cognominaverint Romae cellam penariam = Egiptul e atât de rodnic în cât cei vechi l'au numit grănarul Romei.

2. **ut non** e înlocuit uneori prin **quin**, când propoziția principală e negativă:

Facere non potui, quin tibi voluntatem declararem meam = nu m'am putut feri de a nu-ți arăta voința mea.

3. După expresii negative ca **nemo est, nullus est** sau interogative ca **quis est? quid est?**, în locul relativei urmată de o negație se poate pune o consecutivă legată cu **quin**:

Nemo est qui hoc non videat = nu e nimeni să nu vadă acest lucru.

sau

Nemo est quin videat.

Quis est qui hoc non videat?

sau

Quis est quin hoc videat?

4. Propozițiile circumstanțiale temporale

I. LECTURĂ

1. O MÂNIE RIDICOLĂ

Cum Babylonem oppugnaturus Cyrus festinaret ad bellum, Gyn-den late fusum amnem vado transire tentavit, quod vix tutum est, etiam *cum* sensit aestatem et ad minimum redactus est. Ibi unus ex equis albis, qui trahere regium currum solebant, abreptus vehementer commovit regem. Juravit itaque se amnem illum eo redacturum, ut transiri, calcarique etiam a feminis posset. Huc *postquam* omnem transtulit belli apparatus, tamdiu assedit operi, *donec* centum et octoginta cuniculis divisum alveum in trecentos et sexaginta rivos dispergeret, et siccum relinqueret, in diversum fluentibus aquis. Periiit itaque et tempus et militum ardor et occasio aggrediendi imparatos, *dum* ille bellum cum flumine gerit.

Seneca

2. ÎNAINTE DE LUPTĂ

Ubi lux orta est, duces ad accipienda imperia convenerunt, insolito circa praetorium silentio attoniti: non tamen quisquam ex custodibus corporis intrare tabernaculum audebat: et jam tempus instabat, nec miles, injussu ducis, aut arma capere poterat aut in ordines ire. Parmenio, *cum* diu cunctatus esset, cibum ut capere ipse pronuntiat. Tum demum intrat tabernaculum, saepiusque nomine compellatum, *cum* voce non posset, tactu regem excitavit. „Multa lux, inquit, est; instructam aciem hostis admovit; tuus miles adhuc inermis exspectat imperium. Ubi est vigor ille animi tui?“ Ad hæc Alexander: „Credisne me somnum capere potuisse, *priusquam* exonerarem animum sollicitudine quæ quietem morabatur?“ Signumque pugnae tuba dari jussit.

Quintus Curtius

3. HANNIBAL LA CAPUA

Postquam Hannibal in hiberna Capuam concessit, ibi magnam partem hiemis exercitum in tectis habuit. Milites autem, antequam opulentae urbis copias ac voluptates gustarent, adversus omnia humana mala saepe ac diu erant durati. Sed ubi somno, vino et epulis sese dediderunt, mox novae deliciae corpora animosque enervaverunt. Quare Hannibal minus peccavit, cum, post Cannensem aciem, exercitum protinus ad urbem Romanam non duxit. Nam post Capuam nihil usquam pristinae disciplinae tenuit. Itaque ubi primum sub pellibus fuerunt milites, quotiesque vias aliumque militarem laborem tolerare debuerunt, corporibus animisque deliciebant.

Titus Livius

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

În mod general se poate spune că indicativul în propozițiile temporale exprimă un raport numai de timp, pe când subiectivul adaugă la raportul de timp și o idee de cauză, de intenție, de scop.

Conjuncțiile temporale sunt :

I. Cu indicativul exprimând un raport de timp

1. Ut, ubi, ubi primum (când); simul ac (de îndată ce); cum, quotiens, quotienscumque (când, de ori câte ori); postquam, posteaquam (după ce).

Ut

Ut eum conspiciunt, silent = de îndată ce-l văd, tac.

Ubi

Ubi illuxit = de îndată ce s'a luminat.

Quotienscumque

Quotienscumque Hannibal in Italia congressus est, Romanos vicit = de oricâte ori i-a atacat în Italia, Hanibal i-a învins pe Romani.

Postquam

Quarto die postquam redierat = a patra zi după ce s'a întors.

Posteaquam

Posteaquam id comperit, Caesar castra movit = după ce a aflat-o, Cezar a plecat.

Ubi primum

Ubi primum Cicero pro Milone loqui coepit statim ingentibus clamoribus turbatus est = de îndată ce Cicero a început să vorbească pentru Milone, pe dată a fost tulburat de mari strigăte.

Quoties

Quoties irascaris, tace = de câte ori te înfurii să taci.

Simul ac

Simul ac venit, vicit = de îndată ce a venit a învins.

Cum, când înseamnă când, se construiește cu prezentul, perfectul și viitorul indicativ :

Cum venis, laetor = când vii, mă bucur.

Cum venies, laetabor = când vei veni, mă voi bucura.

Cum intravit, surrexerunt omnes = când a intrat s'au sculat toți în picioare.

2. Dum, donec, quoad, quamdiu = în timp ce, atât timp cât, până în momentul când.

Dum

Dum civitas erit, judicia fient = cât timp va fi un stat, vor fi tribunale.

Donec

Expectavit donec redii = a așteptat până ce m'am întors.

Quoad

Quoad vixit = cât a trăit.

3. Antequam și priusquam, când înseamnă înainte ca (urmează un fapt întâmplat).

Antequam.

Rorat antequam pluit = picură înainte de a fi plouat cu adevărat.

Priusquam.

Non prius bellare destitit quam urbem cepit = n'a încetat să se lupte până ce n'a cucerit orașul (pe care l'a și cucerit).

II. Cu subjonctivul exprimând și o idee de cauză sau de scop.

1. **Cum** = după ce; cu imperfectul și mai mult ca perfectul subjonctiv. Acest **cum** se numește *istoric* sau *narativ* :

Cum Athenae florerent = pe când înfloriă Atena.
Ad fontem cervus, cum bibisset, restitit = după ce a băut din fântână, cerbul s'a oprit.

2. **Dum, donec, quoad**, când arată și o intenție, un scop.

Dum

Dum veniat maneo = aștept până ce (cu scopul) vine.

Donec

Depugnavit donec pons interromperetur = s'a luptat, până ce (așteptând ca) podul s'a rupt.

Quoad

Vim hostium sustinuit quoad pontem sui rupissent = a rezistat dușmanilor, până ce ai lor au rupt podul.

3. **Antequam și priusquam**, când arată o intenție de a evita ceva :

Discedam antequam redeat = voi pleca înainte ca el să se întoarcă (fără să mai aștept ca el să se întoarcă).

Priusquam caperetur, aufugit = a fugit, înainte ca (fără să aștepte) să fie prins.

5. Propozițiile circumstanțiale concesive

I. LECTURĂ

1. BUNĂTATEA LUI ALEXANDRU CEL MARE.

Ordinibus solutis, per totum saltum errabundum agmen ferebatur; multique, prius metu quam labore defatigati, prostraverant humi corpora *quanquam* imbrem vis frigoris concreto gelu adstrinxerat. Forte gregarius miles, *cum* ægre seque et arma sustentaret, tamen in castra pervenerat: quo viso, rex, *quanquam* ipse tum, admoto igne, refovebat artus, ex sella sua desiluit, torpentemque militem et vix compotem mentis, demptis armis, in sua sede jussit considerare. Ille diu, nec ubi requiesceret, nec a quo esset exceptus, agnovit. Tandem, recepto calore vitali, ut regiam sedem regemque vidit, territus surgit. Tum intuens Alexander: „Ecquid intellegis, miles, quanto meliore sorte quam Persæ vivatis? Illis enim in sella regis consedissee capital foret, tibi salutis fuit“.

Quintus Curtius

2.

Tyrii, *quanquam* classem habebant, non ausi sunt navale inire certamen. — *Tametsi* nostri ab Fortuna deserebantur, tamen omnem spem in virtute ponebant. — *Cum* esset pecuniosus Atticus, nemo illo minus emax fuit. — *Ager quamvis* sit fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest. — *Accendit aemulatio* animos, et *licet* ipsa vitium sit ambitio, frequenter tamen causa virtutum est.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

Propozițiile concesive arată o concesie, o restricție, o rezervă: *deși, cu toate că*. Ele se leagă cu următoarele conjuncții concesive:

1. *Quamquam* și *tametsi* = *deși*, — ce se construiesc cu indicativul:

Quamquam junior sum, hoc te moneo = *deși* sunt mai tânăr, te îndemn la aceasta.

2. *Quamvis, cum, licet* (cu toate că), *ut* (admițând că) se construiesc cu subjunctivul:

Quamvis

Quamvis justus sis, aliquando tamen erras = ori cât ai fi de drept, te înșeli uneori.

Cum

Cum multa didicerim, plura tamen ignoro = *deși* am învățat multe lucruri, nu cunosc și mai multe,

Licet, (forma verbală devenită cu înțeles de conjuncție):

Fremant omnes licet, dicam quod sentio = poate să murmure toți, eu voi spune ce gândesc.

Ut { *Quae ut sint vera, non sunt dicenda* = chiar de ar fi adevărate aceste lucruri, nu trebuie spuse.

3. *Si, etsi, etiam si* = *chiar dacă*, se construiesc după regulile propozițiilor condiționale: cu indicativul când arată lucruri sigure; cu subjunctivul când arată lucruri nesigure.

Quod crebro quisque videt, non miratur, etiamsi, cur fiat, nescit = nimeni nu se miră de ceia ce vede des, chiar de nu știe de ce s'a făcut.

Fabula nonnumquam, etsi incredibilis est, tamen homines commovet = *deși* de necrezut, piesa uneori mișcă pe oameni.

Etiamsi mors appetenda esset, in patria mallem eam appetere = *chiar de ar fi de dorit moartea* (— dar nu e de dorit, — deci condițională ireală), *aș prefera s'o doresc în țara mea*.

Recapitulare

În rezumat avem următorul tablou al conjuncțiilor concesive:

1. Cu indicativul	<div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> <div style="display: inline-block; width: 10px; height: 10px; border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black; margin-right: 5px;"></div> <div style="display: inline-block; width: 10px; height: 10px; border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black; margin-right: 5px;"></div> </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> <i>tametsi</i> = <i>deși</i>.
<i>quamquam</i> = <i>deși</i>. </div>
2. Cu subjunctivul	<div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> <div style="display: inline-block; width: 10px; height: 10px; border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black; margin-right: 5px;"></div> <div style="display: inline-block; width: 10px; height: 10px; border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black; margin-right: 5px;"></div> <div style="display: inline-block; width: 10px; height: 10px; border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black; margin-right: 5px;"></div> <div style="display: inline-block; width: 10px; height: 10px; border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black; margin-right: 5px;"></div> </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> <i>cum</i> = <i>deși</i>.
<i>quamvis</i> = <i>deși</i>, ori cât.
<i>licet</i> = poate să, admițând că
<i>ut</i> = chiar de. </div>
3. Cu indicat. sau subj. după regula prop. condiționale.	<div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> <div style="display: inline-block; width: 10px; height: 10px; border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black; margin-right: 5px;"></div> <div style="display: inline-block; width: 10px; height: 10px; border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black; margin-right: 5px;"></div> <div style="display: inline-block; width: 10px; height: 10px; border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black; margin-right: 5px;"></div> </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> <i>si</i> = <i>chiar dacă</i>.
<i>etiam si</i> = <i>chiar dacă</i>.
<i>et si</i> = <i>chiar dacă</i>. </div>

6. Propoziții circumstanțiale comparative.

I. LECTURĂ

1. MOARTEA LUI ALEXANDRU

Exstincto in ipso aetatis et victoriarum flore Alexandro Magno, devictae gentes fidem nuntio non habuerunt, quod, ut invictum regem, ita inmortalem esse crediderant. Ut vero mortis ejus fides adfuit, omnes barbarae gentes non ut hostem sed ut parentem luxerunt. Mater quoque Darii, audita morte Alexandri, mortem sibi ipsa conscivit, non quod hostem filio praeferret, sed quod pietatem filii in eo, quem ut hostem timuerat, experta erat. Macedones contra, non ut civem ac tantae majestatis regem, verum ut hostem amissum gaudebant, severitatem nimiam et assidua belli pericula exsecrantes. Huc accedebat quod principes regnum et imperia, vulgus militum thesauros et grande pondus auri, velut inopinatam praedam, spectabant, illi successionem regni, hi opum ac divitiarum cogitantes.

(Justinus)

2.

1. Faciam ut potero. — Est ut dicis. — Fac ut dixi, si sapis. — Neminem, ut opinor, stultiores vidi. — Ut quisque aetate antecedit, ita sententiae principatum tenet. — Ut adolescentem, in quo est senile aliquid, sic senem, in quo est aliquid adolescentis, probō. — Atticus usus est patre diligenti, et, ut tum erant tempora, diti: hic, prout amabat litteras, omnibus doctrinis filium erudit. — Ea res, prout cujusque ingenium erat, interpretabatur. — Pugna Cannensis Alliensis cladi nobilitate est par, ceterum, ut illis, quae post pugnam accidere, levior; fuga namque ad Alliam, sicut Urbem prodidit, ita exercitum servavit. — In proelio cecidit potius quam in potestatem inimici veniret. — Parere legibus quam imperare patriae satius duxit. — Dixit se potius periturum quam cum tanto flagitio domum rediret.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

Comparația se exprimă prin :

1. Ut (uti), sicut, velut, quemadmodum cu indicativul :
a) fie în corelație cu ita, sic :

Ut magistrorum officium est docere, sic discipulorum praeberē se dociles = după cum datoria profesorilor este să învețe, cea a elevilor e să se arate ascultători.

Fuit Cato, ut senator egregius, ita bonus pater = pe cât de bun senator pe atât de bun tată a fost Cato.

- b) fie singure cu elipsa lui ita sau sic :

Sint ut sunt = să fie cum sunt.

2. Prout și perinde ut = în măsura în care.
Prout locus iniquus aequusve erat = după cum locul era nefavorabil sau favorabil.

3. Ut = ținând seamă că :

Urbs, ut tum res erant, florens = oraș înfloritor ținând seamă de starea lucrurilor de atunci.

4. Potius (sau satius) quam = mai de grabă de cât, cu subjunctivul arată o intenție, o preferință.

Pugna potius quam servias = luptă mai de grabă de cât să fii sclav.

7. Propozițiile circumstanțiale condiționale

I. LECTURĂ

1. SCIȚII CATRE ALEXANDRU.

Si dū habitum corporis tui aviditati animi parem esse voluissent orbis te non caperet; altera manu orientem, altera occidentem contingeres. Concupiscis quæ non capis. Ab Europa petis Asiam, ex Asia transis in Europam; deinde, si humanum genus omne superaveris, cum silvis et nivibus et fluminibus ferisque bestiis gesturus es bellum. Quid? Tu ignoras arbores magnas diu crescere, una hora exstirpari? Stultus est qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Vide ne, dum ad acumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fit; et ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est ut periculo careat. Denique, si deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua bona eripere; sin autem homo es, id quod es, semper hominem te esse cogita.

Quintus-Curtius

2.

Si vales, gaudeo. — Sincerum nisi vas est, quodcumque infundis, acescit, — Si nostra culpa id accidit, a nobis poenas petite; sin autem aliorum, puniuntur illi. — Si tuam amicitiam adeptus ero, me bonum amicum habebis. — Id faciam, si mihi fidem, quam postulo, dederis. — Sive bona, sive mala uteris fortuna, bonum virum semper te praesta. — Dies me deficiat, si omnia istius scelera numerare velim. — Si quis deus mihi largiatur, ut repuerascam, valde recusem. — Plura dicerem, si timidus virtutem verba adderent. — Ego si assequi possem, istos ejicerem ex urbe, qui haec loquuntur. — Si Roscius inimicitias cavere potuisset, viveret. — Plures cecidissent, ni nox proelio intervenisset. — Si Antiochus, in gerendo bello, Hanibalis consiliis parere voluisset, propius Tiberi quam Thermopylis dimicasset.

II NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

Propoziția condițională împreună cu propoziția condiționată constituie **periodul ipotetic**; propoziția condiționată, de obicei principală, dar, uneori, și secundară, se numește **apodoză**; propoziția condiționată se numește **protază**. Așa de pildă în:

Si non audis, erras = de n'ascuți greșești, **si non audis** e protaza și **erras**, propoziția principală, e apodoza.

Intrebuințarea modurilor în periodul ipotetic oferă trei cazuri și anume:

Cazul 1: periodul real

Cazul întâi constituie **periodul real**, în care, indiferent de părerea sa, vorbitorul presupune condiția ca împlinită, de ex: **si deus est, mundum providentia regit** = de edumnezeu (fără să ne interesăm dacă în adevăr există), el conduce lumea prin providență. În acest caz avem:

Apodoza

Protază

Indicativul prezent, trecut, viitor.

Si cu indicativul tuturor timpurilor.

De ex:

Si non audis, erras = de n'ascuți, greșești.

Si non audiebas, errabas = de n'ascultai, greșai.

Si non audivisti, erravisti = de n'ai asculta, ai greși.

Si vis pacem, para bellum = de vrei pace, pregătește-te de războiu.

În apodoză se poate găsi și *subjunctivul hortativ* (de îndemn) cu înțeles imperativ:

Si non timeat, veniat ergo = de nu se teme, să vină deci!

Cazul II: periodul potențial.

Cazul II constituie periodul potențial, în care se exprimă o presupunere pentru viitor. În apodoadă se întrebuințează subj. prez. sau perfect, — iar în protază și cu subj. prezent sau perfect.

Exemple:

Si cras veniat, gaudeam = de ar veni mâine, m'ași bucura.

Amicum si habeam, felix sim = de mi s'ar întâmpla să am un prieten, ași fi (atunci) fericit.

Si dives fiam, dem = de ași deveni bogat, ași da.

Cazul III: periodul ireal

Cazul III constituie periodul ireal și arată că presupunerea formulată e. contrară realității, în prezent, și atunci se întrebuințează imperfectul subjunctivului, sau în trecut și se întrebuințează mai mult ca perfectul subjunctiv, de ex:

1. *Si possem, facerem* = de ași putea (dar nu pot), ași face-o.

Amicum si haberem, felix essem = de ași avea un amic (dar nu-l am), ași fi fericit.

2. *Si potuissem, fecissem* = de ași fi putut, ași fi făcut (dar n'am putut și n'am făcut)

Amicum si habuissem, felix fuisset = de ași fi avut un prieten, ași fi fost fericit (dar n'am avut și n'am fost)

Note.

1. În afară de *si* și negativele *nisi*, *ni*, mai avem și alte conjuncții condiționale: *dum*, *modo*, *dummodo* = nu mai

ca: *dum ne*, *dummodo ne*, *modo ne* = numai ca nu, care se construiesc cu subjunctivul:

Oderunt, dum metuant = urască-mă, numai să se teamă.

Dum ne veniat = numai de n'ar veni.

Omnis regio suos cultores alit, dummodo laborare velint = orice regiune își hrănește cultivatorii ei, numai să voiască să muncească.

Galli nihil sibi formidandum videri praedicabant, modo ne caelum caderet = Galii spuneau că nimic nu le pare vrednic de temut, numai să nu cadă cerul.

2. Propozițiile condiționale comparative se introduc prin *ut si*, *velut si*, *perinde ac si* (mai rar fără *si*) = ca și cum, și se construiesc cu subjunctivul, urmând regula propozițiilor condiționale, cerând după sens subjunctivul prezent (posibilitate viitoare), sau imperfectul (irealitate):

Ut si dicat = cași cum se va întâmpla să spună.
Ut si diceret = ca și cum ar spune acum (ceia nu face).

3. *Quasi* și *tanquam* au particularitatea că urmează regulile consecuției timpului. Din această cauză, dacă verbul din principală nu e la un timp trecut, în propoziția condițională comparativă se întrebuințează prezentul sau perfectul subjunctivului, chiar de ar avea să se exprime o irealitate, de ex.:

Id quaeris, quasi nescias = întrebi, cași cum n'ai ști, — irealitatea este exprimată prin prez. subj.

III. Propozițiile relative.

I. LECTURA

IMPOTRIVA JOCURILOR DE CIRC.

Circenses erant, quo genere spectaculi ne levissime quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod non semel spectasse sufficiat. Quo magis miror tot milia virorum tam pueriliter cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Panno (cascheta vizitiilor) tantum favent, pannum amant, et si, in ipso cursu, hic color illuc, ille huc transferatur, studium favorque transibit, et repente agitatores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum nomina clamitant, relinquunt. Tanta gratia in una vilissima tunica, mitto apud vulgus, quod vilis tunica, sed apud quosdam graves homines, quos, cum recordor in ea re inani insatiabiliter desiderare, capio aliquam voluptatem, quippe qui hac voluptate non capiatur.

Pliniu cel Tânăr

2.

Tui valde misereor, qui talem amicum amiseris. — Non sunt sani quos ira possedit. — Nullus est, rex qui Romanis resistere audeat. — Errant qui id exspectant. — Fuerunt qui illa ei nuntiarent. — Quis est qui id credat? — Ille, qui vellet patrem imitari, litteris indulgit. — Nihil habeo quod ad te scribam. — Cimon semper habebat quod statim daret. Nemo tam humilis erat quem non domi invitaret — Viros bonos mittere placuit, quibus fides haberetur, qui rem explorarent. — Quos sanari poterunt, quacumque ratione sanabo. — Quicquid (= quidquid) rogabatur, religiose promittebat Atticus. — Dignus erat Aratus qui in Romana republica natus esset.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

Propozițiile relative sunt de două categorii:

1. Propozițiile relative atributive sau explicative ce se construiesc cu indicativul:

Sapientiae, quae est ars recte vivendi = înțelepciunea, adică arta de a trăi bine.

Urbs in qua natus est = orașul în care s'a născut.

Liber, quem legisti = cartea, pe care ai citit-o.

II. Propozițiile relative *circumstanțiale* care exprimă o circumstanță de cauză, de concesi, de scop, de consecință, de condiție se construiesc cu subiectivul:

a) de cauză:

O fortunate Achilles, qui (= cum tu) *tuae virtutis Homerum praeconem inveneris* = fericit Achile, care (= fiindcă) ai avut ca prietav al vitejiei tale pe Homer.

b) de concesi:

Aristides, qui (= quamvis ille) *ditissimus esse posset, pauper decessit* = Aristide, care (= cu toate că) putea să fie f. bogat, a murit sărac.

c) de scop:

Missi sunt qui (= ut ii) *Apollinem consulerent* = s'au trimis oameni care (ca să) să consulte oracolul lui Apolon.

d) de consecință:

Nulla est natio quam (= talem ut eam) *pertimescamus* = nu este nici o națiune, de care (așa încât) să ne temem.

Quis est tam ignarus qui (= ut is) *id nesciat* = cine e atât de ignorant care (în cât) să nu știe asta.

Non is sum qui (= ut is) *pedem referam* = nu sunt om care (= în cât) să dau îndărăt.

Dignus est qui (= ut ille) *imperet* = merită să comande.

Sunt qui (= ut illi) *honores appetant* = sunt care (așa în cât) umblă după onoruri.

e) de condiție, urmând regula condiționalelor:

Errat qui (= si quis) *putat* = greșește cine crede.

Haec qui (= si quis) *videat, rideat* = cine le-ar vedea aceste, ar râde.

Haec qui (= si quis) *vidisset risisset* = cine ar fi văzut acestea, ar fi râs.

PRESCURTAREA PROPOZIȚIILOR CIRCUMSTANȚIALE

I. LECTURĂ

1. EROISMUL GALILOR LA ASEDIUL AVARICULUI.

Cum in omnibus locis, consumpta jam reliqua parte noctis, pugnaretur, semperque Gallis spes victoriae redintegraretur, eo magis quod non facile nostros adire apertos ad auxiliandum animadvertabant, cumque semper ipsi recentes defessis succederent, accidit, inspectantibus nobis, quod dignum memoria visum est. Quidam ante portam oppidi Gallus, qui picis glæbas in ignem e regione turris Romanæ projiciebat, scorpione ab latere dextro trajectus exanimatusque concidit. Hunc ex proximis unus jacentem transgressus eodem illo munere fungebatur; eadem ratione ictu scorpionis exanimato alteri successit tertius et tertio quartus, nec prius ille locus a propugnatoribus vacuus relictus est, quam, restincto igne atque summotis hostibus, finis est pugnandi factus

Caesar

2. DISCURSUL LUI HANIBAL CĂTRE SCIPION.

Me jam ætas senem in patriam revertentem, unde puer profectus sum, jam secundæ, jam adversæ res ita erudierunt ut rationem sequi quam fortunam malim. Tuam autem et adulescentiam et perpetuam felicitatem metuo. Te vixdum militari ætate imperio accepto, omnia audacissime incipientem nusquam fefellit fortuna; amissas Hispanias recuperasti, quattuor inde Punicis exercitiis pulsus; consul creatus, transgressus in Africam, duobus hic, exercitiis cæsis, binis eadem hora captis incensisque castris, Syphace potentissimo rege capto, tot urbibus ereptis, me sextum decimum jam annum hærentem in possessione Italiæ detraxisti. At maximæ cuique fortunæ minime credendum est. Satis ego documenti in omnes casus sum, quem, modo castris ante urbem vestram positis, signa inferentem ac jam prope scandentem mœnia Romana, hic cernas, duobus fratribus orbatum, ante mœnia prope obsessæ patriæ, quibus terrui vestram urbem, ea pro mea deprecantem. Melior tutiorque est certa pax quam sperata victoria.

Titus Livius

3.

Fame coacta vulpes altam uvam appetebat, saliens, summis viribus. — Jactis telis eques aprum interfecit. — Hac re cognita, consul, insidias veritus, exercitum castris continuit. — Galli, obsessis viis, commeatu intercluso, Romanos impeditos in agmine et sub sarcinis adoriuntur. Alcibiades, victis Atheniensibus, non satis tuta ea loca sibi arbitratus, in Thraciam se abdidit. — Mulier Alcibiadem mortuum, muliebri sua veste contextum, ejus domus incendio cremavit. — Aurea ætate, terra, rastro intacta, nullo cogente, omnia per se dabat. — Nolentes indignantesque ea ferre coacti sunt. — Petenti pacem haud abnuuit.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

Propozițiile circumstanțiale pot fi prescurtate prin propoziții participiale. Aceste propoziții sunt de două feluri: 1) participiale relative și 2) participiale absolute.

1. Propozițiile participiale relative

Când subiectul propoziției circumstanțiale se află în propoziția principală ca subiect sau obiect, atunci propoziția circumstanțială se poate prescurta printr-o propoziție participială relativă. O astfel de participială relativă prescurtează propozițiile *cauzale*, *concesive*, *temporale* și *condiționale*.

a) cauzale:

Verens ne traderetur, aufugit = temându-se să nu fie predat, a fugit.

Pulsus Athenis, in Asiam fugit = isgonit din Atena. a fugit în Asia.

b) concesive:

Non sitientes, bibimus = bem, deși nu ne-i sete.

c) temporale:

Nos necopinantes assequitur senectus = când nici nu gândim, ne ajunge bătrânețea.

Detractum anulum in mare abjecit = după ce și-a scos inelul, l'a aruncat în mare.

d) condiționale:

Resistentibus parci vetat = el oprește să fie cruțați cei ce resistă (dacă vor rezistă).

Participiala relativă poate prescurta și o propoziție relativă:

a) explicativă:

Introeunti regi dextram perrexit = întinse mâna regelui care intră.

b) circumstanțială:

Nihil agenti dies est longus = pentru cel ce nu face nimic (pentru că nu face nimic), ziua e lungă.

2. Propozițiile participiale absolute

Când subiectul propoziției circumstanțiale nu are nici rolul de subiect nici de complement drept în propoziția principală, atunci circumstanțiala se poate prescurta printr'o *participială absolută*, numită astfel pentru că nu are o legătură necesară față de principală și la rigoare se poate șterge. Această participială absolută sau acest *ablativ absolut* se obține suprimând conjuncția, punând subiectul circumstanțialei la ablativ și predicatul la participiu, acordându-l cu subiectul.

Vom avea așa dar :

O participială absolută :

Urbe direpta, hostis profectus est = după ce orașul a fost jefuit, dușmanul a plecat.

Acest abl. absolut e posibil fiindcă *urbs* nu figurează cu nici un rol în principală.

O participială relativă :

Urbem captam hostis diripuit = dușmanul a jefuit orașul cucerit.

Ablativul absolut nu e posibil deoarece *urbs* e subînțeles în prop. principală.

RECAPITULĂRI

Tabloul conjuncțiilor subordonatoare

Conjuncțiile de subordonare, care leagă adică propozițiile subordonate de altele, se construiesc fie cu indicativul, fie cu subjunctivul și exprimă :

1. Cauza

quoniam, quando = fiindcă, cu indic :

Quoniam id cupis = fiindcă dorești aceasta.

cum, fiindcă, cu subj :

Cum res ita sint = fiindcă lucrurile stau astfel.

quia și quod = pentru că, cu ind :

Quia ignorabat = pentru că (în realitate) ignoră.

quia și quod = pentru că, cu subj :

Quod ignoraret = pentru că pretextă că ignorează.

2. Concesia

quanquam = deși, cu indic :

Quanquam dives sum = deși sunt bogat.

quamvis, cum, licet, ut = deși, cu subj :

Cum Socrates fugere posset, noluit = deși Socrate

ar fi putut fugi, n'a voit.

etsi, tametsi = deși, cu ind.

etiam si = chiar dacă, cu subj.

Etiamsi neges = chiar de ai tăgădui.

3. Scopul, intenția

ut = ca să, cu subj :

Ut vera dicam = ca să spun adevărul.

quo (înaintea unui comparativ) *casă*, cu subj :

Quo fortior sit = ca să fie mai puternic.

ne = ca să nu, cu subj :

Ne mentiar = ca să nu mint.

quin și quominus = ca să nu, cu subj.

Non impedio quin exeas = nu te împiedic să ieși.

4. Consecința

ut, încât; ut non, încât nu. cu subj.

Adeo nititur ut ceteris praestet = s'a sforțat atât încât să întrecă pe ceilalți.

5. Timpul

cum { când, cu ind.
pe când, după ce, cu subj.

Cum *Athenis sum* = când sunt la Atena.

Cum *Athenis essem* = pe când mă aflam la Atena
ut, ubi = de îndată ce, cu ind.

Ut *eum adspiciunt* = de îndată ce-l zăresc.

dum = în timp ce; donec = atât timp cât; quoad = până ce = cu indic. sau subj.

Dum *haec geruntur* = în timp ce se întâmplă aceste.

Quoad *vixit* = cât timp a trăit.

antequam priusquam = înainte, cu ind. sau subj.

Antequam *veni* = înainte de a fi sosit.

Antequam *redeat* = înainte de a se fi întors.

postquam = după, cu ind.

Postquam *victus est* = după ce a fost învins.

6. Condiția

si, = dacă, cu ind. și subj.

Si *vis eamus* = de vrei să mergem.

Si *dives essem, darem* = de ași fi bogat, aș da,
nisi (= si non) cu subj.

Nisi *adfulsem* = de n'aș fi fost de față.

dummodo = numai să, cu subj.

Dummodo *velis* = numai să vrei.

7. Comparația, modul

ut, sicut, quemodmodum = cum, cu indic.

Sit *ut sunt* = să fie cum, sunt.

Quemadmodum *inquit Caesar* = cum spune Cezar.

quasi, velut, velut si, cu subj.

Loquitur quasi aliquid sciat = vorbește ca și cum ar ști ceva.

Sintaxa lui „quod“

1. Pronume relativ, quod = cât despre faptul că; cu indicativul:

Quod *ad me attinet* = în ceia ce mă privește.

Quod *in me est* = pe cât e în mine.

2. Conjunție:

a) cu indicativ

cu o prop. completivă, quod = faptul că.

Adde quod ejus patrem amo = adaugă faptul că iubesc pe tatăl lui.

cu o circumstanțială de cauză, când exprimă: o cauză reală, quod = fiindcă.

Gaudeo quod vales = mă bucur că ești sănătos.

b) cu subjunctivul cu o circumstanțială de cauză, când cauza e un pretext sau o presupunere:

Gaudeo quod valeas = mă bucur la gândul că ești sănătos.

Sintaxa lui „ut“

1. Cu indicativul

1. **Ut causal** = ținând seama că.
Ut erat impigro ingenio = fiind dat că era harnic din fire.
2. **Ut temporal** = când, de ori câte ori.
Ut eum conspiciunt = de îndată ce-l văd.
3. **Ut comparativ** = ca cum.
Sint ut sunt = să fie cum sunt.
Ut tum res erant = după cum era situația atunci.

2. Cu subjunctivul

1. **Ut complexiv** = ca să, cum.
Narra ut res facta sit = spune cum s'a întâmplat lucrul.
Opto ut legas = doresc să citești.
2. **Ut final** = ca să.
Esse oportet ut vivas = trebuie să mănânci ca să trăești.
3. **Ut consecutiv** = încât.
Adeo nititur ut ceteris praestat = se silește astfel ca să întrecă pe ceilalți.
4. **Ut concessiv** = deși, admitând că.
Ut haec vera sint = chiar de am admite că aceste sunt adevărate.

Sintaxa lui „cum“

1. Cu indicativul

Cum temporal = cu indic. și perf. și înseamnă :

1. când, în momentul în care.
Cum venit = în momentul când a venit.
2. de ori câte ori.
Cum eum conspiciunt = de ori câte ori îl privesc.

2. Cu subjunctivul

1. **Cum istoric** sau **narativ** cu imperf. și mai mult ca perfectul subj. = pe când, după ce.

Cum Athenis esset = pe când se afla la Atena.
Cum bibisset = după ce a băut.

2. **Cum causal** = fiindcă.
Cum res ita sint = de oarece lucrurile stau astfel.
3. **Cum concessiv** = cu toatăcă.
Cum fugere posset, noluit = cu toate că ar fi putut fugi, n'a vrut.

Correspondența timpurilor

I. LECTURĂ

1. UN SACRIFICIU FUNEST.

Tib. Sempronio Graccho, priusquam castra moveret, sacrificanti triste prodigium factum est. Cum ad exta sacrificio perpetrato, angues duo, ex occulto allapsi, comediissent jocur, et cum haruspicum monitu, sacrificium instauraretur atque intentius exta servarentur, tradunt iterum ac tertium angues allapsos esse, et, libato jocinare, intactos abiisse. Cum haruspices ad imperatorem id pertinere dixissent et praemonuissent ut caveret ne quid mali ab occultis hominibus acciperet, nulla tamen providentia fatum imminens vitari potuit; nam accidit ut Gracchus, cum a castris progressus esset, ab insidiantibus Poenis forte circumdatus, occideretur.

Titus-Livius

2. SACRIFICIU.

Cum, pugnam commissurus, sacrificaret Augustus, sacrificio non litante, jussit augeri hostiarum numerum; cum autem, subita eruptione, hostes omnem rei divinae apparatus abstulissent, constitit inter haruspices ea, quae adversa sacrificanti denuntiata essent, in illos recasura (esse), qui exta haberent. Neque aliter evenit.

Suetonius

3. ATTICUS LA ATENA.

Atticus Athenis ita vixit ut universis Atheniensibus merito esset carissimus. Sic enim se gerebat ut communis infimis, par principibus videretur. Quo factum est ut huius omnes honores publice donarent Athenienses, civemque facere studerent. Sic autem Graece loquebatur, ut Athenis natus videretur. Tanta autem suavitas erat sermonis Latini, ut appareret in eo nativum quemdam leporem esse, non adscitum. Idem poemata pronuntiabat et Graece et Latine sic, ut supra nihil posset addi. Quibus rebus factum est, ut Sulla nusquam eum ab se dimitteret cuperetque secum deducere.

Cornelius Nepos.

4.

Ante senectutem curavi ut bene viverem; in senectute curo ut bene moriar. — Cicero oblitus erat quam homines ingrati essent. — Themistocles persuasit populo ut pecunia publica classis centum navium aedificaretur. — Socrates discipulos perpetuo adhortabatur ut Deo libenter parerent. — Cavere debemus ne fallant ea nos vitia quae virtutem videntur imitari.

II. NOȚIUNI DE GRAMATICĂ

Timpurile verbelor din propozițiile principale exercită o atracție asupra timpurilor din propozițiile subordonate subiectivale, numită în sintaxă *consecutio temporum*, corespondența timpurilor.

Și anume:

1. Dacă în regentă timpul e prezent sau viitor atunci în propoziția dependentă se pune subjunctivul prezent pentru a exprima un raport de *coincidență* a acțiunilor; subjunctivul perfect pentru a exprima un raport de *precedență* față de acțiunea din regentă; subjunctivul conjugării perifrastice active pentru a exprima un raport de *succedență* față de acțiunea din regentă:

Interrogo		agas
Interrogabo	quid	egeris
Interrogavero		acturus sis
Opto		venias
Optabo	ut	veneris
Optavero		venturus sis

2. Dacă în regentă avem un timp trecut (imperfect, perfect, mai mult ca perfect) atunci în propoziția dependentă se pune subjunctivul imperfect pentru a exprima un raport de coincidență între ambele acțiuni ale verbelor; mai mult ca perfectul pentru a exprima un raport de *antecedentă* față de acțiunea verbului din regentă, subjunctivul imperfect al conjugării perifrastice pentru a exprima un raport de *succedență* față de acțiunea din regentă:

Interrogabam		ageres
Interrogavi	quid	egisses
Interrogaveram		acturus esses
Optabam		venires
Optavi	ut	venisses
Optaveram		venturus esses

Note

1. **Prezentul istoric** are în mod logic valoarea de trecut. Consecuția timpurilor după el se face în timpul următor:

a) Dacă propoziția subordonată urmează, consecuția se face, în mod indiferent, după formă sau după înțeles, adică se aplică ori regula întâia ori regula a doua.

După formă;

Sequanis impetrat ut per fines suos Helvetios ire patiantur = obține de la Sequani să le îngăduie Helveților de a trece prin țara lor.

După înțeles:

Persuadet Castico ut regnum in civitate sua occuparet = convinge pe Castic să ocupe domnia în țara lui.

b) Dacă propoziția subordonată precedă prezentul istoric, consecuția se face numai după înțeles, aplicându-se regula a doua:

Reliquas copias Helvetiorum ut consequi posset, pontem in Arare faciendum curat = pentru ca să poată ajunge celelalte trupe ale Helveților, se îngrijește să arunce un pod peste Arar.

2. **Infinitivul istoric**, având și el o valoare de trecut (= imperfect), cere aplicarea regulii a doua în propozițiile subjunctivale ce depind de el:

Interim cottidie Caesar Haeduos frumentum, quod essent publice polliciti, flagitare = Cezar cerea în răstimp zilnic de la Edui să-i dea grâul pe care, spunea el, i-l făgăduise.

3. **Perfectul logic.**

După cum avem un *prezent istoric* cu valoare de trecut tot așa avem un *perfect prezent* (*perfectum praesens*) sau *perfect logic*, cu valoare de prezent. Când spun de ex. *am învățat, am mâncat*, arăt nu numai o acțiune ce s'a săvârșit în trecut, ci o acțiune a cărei efecte continuă și deci e prezentă: sunt un om care am mâncat, care am învățat lecția etc... În acest caz scriitorii aplică une-

ori regula întâia, deși de multe ori nu se mai face distincția între perfectul logic și adevăratul trecut (*aorist*) și se aplică tot regula a doua, făcându-se astfel consecuția după formă.

De ex. : după înțeles:

Quoniam quales viros creare vos consules deceat satis est dictum = fiindcă s'a spus îndeajuns ce oameni se cuvine să alegeți consuli.

După formă:

venistis ut hic aut juguletis aut condemnetis Roscium? = ați venit ca să omorâți aici sau să-l condamnați pe Roscius?

4. Ca o excepție la consecuția timpurilor menționăm periodul condițional *ireal* care se menține la imperfectul și mai mult ca perfectul subjunctivului — chiar dacă în principală avem un timp prezent.

Stilul indirect

1. Reproducerea textuală a vorbelor sau gândirii cuiva se numește *stil direct* sau *vorbitură directă*; reproducerea lor cu alte vorbe se numește *stil indirect* sau *vorbitură indirectă*; *oratio obliqua*. Așa, de pildă, în:

Mi-a spus: vino!

avem stil direct „vino”; în

Mi-a spus să vin.

avem stilul indirect „să vin”.

2. Regulele stilului indirect foarte des întrebuințat în latină se pot rezuma la aceste trei:

- Toate propozițiile sunt la infinitiv sau subiectiv.
- Toate verbele la subiectiv sunt la persoana III.
- Toate pronumele sunt la persoana III.

3. În privința întrebuințării infinitivului și a subiectivului avem următoarele reguli:

1. La acuzativ cu infinitiv se pun toate propozițiile care fuseseră în stil direct principale, — cum e și natural, într-o cât depinde acum de un verb *declarandi*:

Dicit se paratum esse = spune că e gata.

Caesar dixit militibus suis sibi integram spem esse;

illos insipienter timere; se victuros esse =

Cezar spuse soldaților săi că are toată speranța, că ei se tem fără motiv și că vor învinge.

2. La subiectiv se pun:

- propozițiile principale *imperative* sau *hortative*:

Caesar legato mandat hostes contineat, ne flumen transeat = Cezar însărcină pe legatul său să țină în loc pe dușmani, să nu treacă fluviul.

- toate propozițiile subordonate fără excepție:

Ariovistus respondit jus esse belli ut qui vicissent iis quos vicissent imperarent = Ariovist răspunse că dreptul războiului e ca cei ce înving să poruncească celor pe care i-au învins.

Să luăm un capitol din Caesar (III, cap. 13) pentru a însemna pe două coloane discursurile lui Divico și Caesar în stil direct și în stil indirect, pentru a observa în amănunt transformările sintactice suferite prin trecerea dela un stil la altul:

13, 3.: Is (Divico) ita cum Caesare egit: „si pacem populus Romanus cum Helvetiis faceret, in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetos ubi eos Caesar constitulisset atque esse voluisset; [4] sin belo persequi perseveraret, reminisceret et veteris incomodi populi Romani et pristinae virtutis Helvetiorum. [5] Quod improvise unum pagum adortus esset, cum ille qui flumen transissent suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut suae magno opere virtuti tribueret aut ipsos despiceret. [6] Se ita a patribus maioribusque suis didicisse, ut magis virtute contenderent quam dolo aut insidiis niterentur. Quare ne committeret ut is locus ubi constitissent ex calamitate populi Romani et internecione exercitus nomen caperet aut memoriam proderet”. — His Caesar ita respondit: „eo sibi minus dubitationis daret quod eas res quas legati Helvetii commemorassent memoria teneret, atque eo gravius ferre [se] quo minus merito populi Romani accidissent: [2] qui si alicuius injuriae sibi conscius fuisset, non fuisset difficile, cavere; sed eo deceptum [subintende: eum] quod neque commissum a se intellegat

Si pacem populus Romanus nobiscum faciet, in eam partem ibimus atque ibi erimus ubi tu nos constitueris (viit. II) atque esse volueris; sin bello persequi perseverabis, reminiscere et veteris incomodi populi Romani et pristinae virtutis nostrae. Quod improvise unum pagum adortus es, cum ille qui flumen transferant suis auxilium ferre non possent, noli ob eam rem aut tuae magno opere virtuti tribuere aut nos despicere. Ita a patribus maioribusque nostris didicimus, ut magis virtute contenderemus quam dolo aut insidiis niteremur. Quare noli committere ut is locus ubi constitimus ex calamitate populi Romani et internecione exercitus nomen capiat aut memoriam prodaret.

Eo mihi minus dubitationis datur quod eas res quas commemorassent memoria teneo, atque eo gravius fero quo minus merito populi Romani acciderunt: qui si alicuius injuriae sibi conscius fuisset, non fuit (2) difficile cavere; sed eo deceptus est quod neque commissum a se intellegebat quare timeret neque sine causa timendum putabat.

geret quare timeret neque sine causa timendum *putaret*. [3] Quod si vete is contumeliæ obli-
visci [vellet], num etiam recen-
tium injuriarum, quod [eo] invito iter per provinciam per vim *tentassent*, quod Hæduos, quod Ambarros, quod Allobro-
gas *vexassent*, memoriam depo-
nere *posse*? [1] Quod *sua* virtute tam insolenter *gloriaren-
tur* quodque tam diu *se* impune injurias tulisse *admirarentur* eodem *perlinere*. [5] *Consuesse* enim *Deos immortales*, quo gravius homines ex commuta-
tione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci *velint*, his secundoiores interdum res et diu-
turniorem impunitatem concede-
re. [6] Cum ea ita sint, tamen, si obsides ab *his sibi dentur*, uti ea quæ *polliceantur* facturos [subînţeles: *eos*] *intelligat*, et si Hæduis de injuriis quas ipsis sociisque eorum *intulerint*, item si Allobrogibus *satisfaciant*, *sese* cum *his* pacem *esse fac-
tulum*.

În afară de acest stil indirect în sensul strict al cuvân-
tului mai avem şi un alt stil indirect într'un sens mai larg,
care nu reproduce o cuvântare ci o presupune numai
sau se raportează la o cugetare a unui subiect; şi aceste
prepoziţii subordonate, care *rezumă* numai cuvintele sau
gândurile subiectului, se pun la subjonctiv. De ex:

Paetus omnes libros, quos frater suus reliquisset mihi
donavit = Paetus mi-a dăruit toate cărţile pe
care i le lăsase fratele său.

Quod si vestris contumeliæ obli-
visci [vellet], num etiam re-
centium injuriarum, quod [eo] invito iter per provinciam per vim *tentavisset*, quod Ambarros quod Allobrogas *vexavisset*, me-
moriam deponere [p o t e s t]? Quod *vestra* virtute tam inso-
lenter *gloriamini* quodque tam diu vos impune injurias tulisse *admiramini* eodem *perlinet*. *Con-
suerunt enim Di immortales*, quo gravius homines ex commu-
tatione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci *volunt*, his secundoiores interdum res et diu-
turniorem impunitatem concede-
re. Cum ea ita sint, tamen. si obsides a *vobis mihi* dabuntur, uti ea quæ *pollicemini* facturos *vos intellegam*, et si Hæduis de injuriis quas ipsis sociisque eorum *intulisset*, item si Allobro-
gibus *satisfacietis*, *ego vobis*— cum pacem *faciam* (*facturus sum*).

Această propoziţie rezumă de fapt o cuvântare pre-
supusă a lui Paetus:

Omnes libros quos frater meus reliquit tibi dono =
îţi dau toate cărţile pe care le-a lăsat fratele meu.
*Marcellum preces Nolanorum tenebant, Campanos
timentium si praesidium Romanum abcessisset*
= pe Marcellus îl reţineau rugăciunile Nolanilor
care se temeau de Campani, de va pleca gar-
nizoana romană.

Înainte de verbului *abcessisset* ce subînţelege „ziceau ei”
— adică o adevărată cuvântare a Nolanilor:

*Periculum nobis erit a Campanis, si praesidium Ro-
manum abcesserit* (viitorul II) = ne temem de
Campanii dacă garnizoana romană va pleca.

Atracţia

Atracţia este influenţa unui cuvânt asupra altuia. Ea
se exercită:

1. Asupra *cuvintelor declinabile*, modificând:

cazul:

Mihi non licet esse pigro = nu mi-e permis să fiu
leneş.

Pigro este la dativ prin atracţia lui *mihi*.

Prin această atracţie avem *dativul cu infinitiv* în loc
de *acuzativul cu infinitiv*.

genul:

Animal, quem (în loc de *quod*) *vocamus hominem* =
animalul, pe care îl numim om.

Quem este atras de *hominem*.

2. Asupra verbelor, modificându-le modul. Astfel, de pildă, o subordonată la *indicativ* se poate pune la *subjunctiv*, dacă depinde de o altă subordonată la *infinitiv* sau la *subjunctiv*. Această atracție se numește *atracție modală*:

Ea sunt refutanda, ut plane rem, quae veniat in iudicium, videre possitis = Trebuie să respingeți aceste argumente, pentru ca să puteți vedea limpede obiectul real al acestui proces.

Veniat în loc de *venit* este atras de *possitis*.

Imperat ut, quae velit, agam = poruncește să fac ceiace voește.

TABLA DE MATERIE

	Pagina
Pronunțarea limbii latine	9
Morfologia	
I Substantivul	9
Declinarea I	9
Declinarea II	10
Declinarea III	13
1. Substantivele imparisilabice	14
2. Substantivele parisilabice	15
Particularități la declinarea III	16
Declinarea IV	19
Declinarea V	20
II Adjectivul	20
Adjectivele de declinarea I și II	20
Adjectivele de declinarea III	23
1. Adjectivele parisilabice	23
2. Adjectivele imparisilabice	23
Particularități la adj. de declinarea III	24
Comparația adjectivelor	26
Particularități la comparația adjectivelor	28
III Pronumele	30
1. Pronumele personal	30
2. Pronumele posesiv	30
3. Pronumele demonstrativ	31
4. Pronumele relativ	33
5. Pronumele interogativ	33
6. Adjectivele pronominale	33
7. Pronumele nedefinite	34
8. Tabloul recapitulativ al pronumelor	35
IV Verbul	36
Conjugarea verbului esse	36
Conjugarea compuselor verbului esse	38
Conjugarea I activă	41
„ II activă	43
„ III activă	46
„ IV activă	51

	Pagina
Observații generale asupra conjugării pasive	54
Conjugarea I pasivă	54
" II "	55
" III "	60
" IV "	67
Conjugarea I deponentă	62
" II "	65
" III "	78
" IV "	71
Verbele semi deponente	72
Conjugarea perifrastică activă	75
" " pasivă	76
Verbele anormale:	78
volō, nolō malo	80
eo	82
fero	84
fio	84
Verbe defective:	85
inquam, ajo, quaeso, coepi, memini	88
odi, ave, salve, vale	89
Verbe nepersonale	90
V Adverbul	90
Comparația adverbilor	90
VI Numeralul	91
Numeraie ca ordinale	92
" ordinale	93
" distributive și adverbiale	94
VII Prepoziția	95
VIII Conjunția	95

Sintaxa

I Sintaxa cuvintelor

Subiectul, Predicatul, Acordul	103
Cazurile: Nominativ	106
1. Subiectul	106
2. Aporiția subiectului	106
3. Atributul subiectului	106
Acuzativul.	107
Acuzativul obiect. drept	108
" nedrept	109
" complement circumstanțial	109
Genetivul	113
Genet. complement al substantivelor	112
" al adj. pronomelor și adverb.	115
" " al verbelor	116
Dativul	118
Dativul compl. al adjectivelor	118
" al adverbilor	119
" " al verbelor	119

	Pagina
Dativul dublu	120
Ablativul	121
Ablativul de separație	123
" de instrument	124
" locativ	125
" absolut	126
Recapitulare:	
Complemente circumstanțiale de loc	127
Complemente circumstanțiale de timp	130
Complementul substantivului	132
" adjectivului	132
" verbului	133

II. Sintaxa propozițiilor

I. Propozițiile principale sau independente	138
II. Propozițiile subordonate	141
1. Propoziții complementive	141
a) Prop. complement. infinitivale	143
b) " " subiectivale	145
c) " " interogative indirecte	148
Anexa la propozițiile complementive.	149
Tablou recapitulativ al sintaxei complementivelor	181
2. Propoziții circumstanțiale	152
a) Prop. circumstanțiale cauzale	152
b) " " finale	155
c) " " consecutive	157
d) " " temporale	159
e) " " comparative	163
f) " " condiționale	166
g) " " " "	168
III. Propozițiile relative	172
Prescurtarea propozițiilor circumstanțiale	174
Prop. participiale relative	175
Prop. participiale absolute	176
Recapitulări	
Tabloul conjuncțiilor subordonate	177
Sintaxa lui "quod"	179
" " "ut"	186
" " "cum"	181
" " " "	182
Corespondența timpurilor	186
Stilul indirect	186
Atracția	189